

Vilniaus Universiteto
Filosofijos fakulteto
Bakalauro studijų programa „Kriminologija“

Matas Tamošaitis

Bakalauro Darbas

Kriminologinis abolicionizmas ir jo taikymas Lietuvos bausmių sistemoje

Darbo vadovas –
Prof. Aleksandras Dobryninas

Vilnius, 2021

Turinys

Santrauka	3
Įvadas	5
Abolicionizmo pradžia ir pagrindinės idėjos	8
Nelygybė bausmių sistemoje ir resocializacija kalėjimuose	16
- Nelygybė bausmių sistemoje	16
- Kalėjimai ir resocializacija	19
Ekspertų interviu analizė su MAXQDA programa	22
- Pagrindinių Lietuvos bausmių sistemos problemų ir jų veiksnių išskyrimas bei nagrinėjimas	22
- Abolicionizmo idėjų taikymas siekiant išspręsti pagrindines Lietuvos bausmių sistemos problemas	25
- Bausmių sistemos ateitis Lietuvoje	30
Išvados	33
Literatūra	34
Priedai	35

Santrauka

Šiame darbe analizuojamos pagrindinės kriminologinio abolicionizmo idėjos, šių idėjų atsiradimas ir pirmieji abolicionizmo atstovai. Pagrindinį dėmesį abolicionizmo atstovai kreipia į jau kurį laiką egzistuojančias problemas baudžiamojoje teisėje ir ypatingai bausmių sistemoje. Darbe išskiriami keli esminiai egzistuojančios bausmių sistemos kritikos aspektai, kuriuos pabrėžia abolicionizmo atstovai. Rimčiausios kritikos susilaukia: bausmių sistemos institucijos dėl reintegracijos funkcijos nevykdymo ir, kaip pabrėžia keli abolicionizmo atstovai, šių institucijų skatinamos atskirties tarp kaltininko ir visuomenės, visa baudžiamoji teisinė sistema, dėl perteklinio įteisinto skausmo sukėlimo naudojimo bei baudžiamosios teisinės sistemos susiformavimas bei taikymas, kuris remiasi ne lygybės, o greičiau galios pagrindu. Abolicionizmo atstovai atkreipia dėmesį, kad bausmė neturi būti suprantamas kaip natūralus ir savaime suprantamas dalykas, kad griežtos bausmės ir dažnas laisvės atėmimo bausmės taikymas neužtikrina visuomenės saugumą, tačiau gali turėti net priešingą efektą. Tyrimą sudaro 6 interviu su Lietuvos kriminologijos ir teisinės srities ekspertais. Šiame tyrime buvo nagrinėjamos opiausios Lietuvos bausmių sistemos problemos bei kaip abolicionizmo idėjos galėtų padėti sėkmingai šias problemas spręsti.

Išvados: Lietuva turi itin griežtą baudžiamąją sistemą ir abolicionizmo atstovų išskiriama kritika akivaizdžiai atitinka Lietuvos bausmių sistemos problemas. Tuo tarpu abolicionizmo idėjinės krypties siūlomi aspektai kaip: veikų dekriminalizavimas, lengvesnių bausmių taikymas, dažnesnis alternatyvių socialinės kontrolės priemonių taikymas bei didesnė orientacija į kaltininkų reintegraciją į visuomenę, o ne nubaudimą, pagal ekspertus, būtų itin teigiami ir pasiekiami pokyčiai esamoje sistemoje.

Raktiniai žodžiai : abolicionizmas, kalėjimas, nusikaltimas, dekriminalizacija, resocializacija, bausmių sistema.

Summary

This work analyzes the main ideas of criminological abolitionism, the conception of these ideas and the first representatives of this idea. The main focus of abolitionism representatives is directed towards long-standing issues in the criminal law and particularly in the penal system. In this work there are few main aspects of criticism directed towards the existing penal system, that are singled out by abolitionism representatives. The most serious criticism is directed towards: institutions of the penal system for not executing the function of resocialization and, as some of abolitionism representatives suggest, for exclusion between the perpetrator and society, encouraged by the system, the whole criminal law system, for the excessive use of legally supported pain infliction and the whole formation and application of the criminal law system, which based not on equality but rather on power. Abolitionism representatives note, that punishment should not be understood as something natural and a matter of course, that strict punishment and frequent use custodial sentencing does not ensure public safety, but may even have the opposite effect. The study consists of 6 interviews with Lithuanian criminology and legal experts. This study examined the most sensitive problems of the Lithuanian penitentiary system and how the ideas of abolitionism could help to successfully solve these problems.

Conclusions: Lithuania has a very strict penal system and the criticisms made by the representatives of abolitionism clearly correspond to the problems of the Lithuanian penal system. Meanwhile, aspects proposed by the ideological direction of abolitionism, such as: decriminalization, lighter punishment, more frequent use of alternative social control measures and greater orientation towards reintegration of perpetrators into society rather than punishment, according to experts, would be very positive and achievable changes.

Keywords: abolitionism, jail, crime, decriminalization, resocialization, penal system.

Išvadas

Bausmė – vienas natūraliausių ir seniausių įrankių, norint pakeisti kažkieno elgesį į labiau pageidautiną žmonijos istorijoje. Vieni kitus baudžiam nuo pačių seniausių laikų: ar tėvai baudžia vaikus, siekdami juos pamokyti elgtis teisingai, ar visuomenė baudžia individą už tam tikrų normų nesilaikymą, ar valstybė taiko bausmes asmeniui už nusikalstamos veikos įvykdymą. Visa tai yra taip natūralu ir, atrodo, savaime suprantama, kad dažnai nekyla gilesnių klausimų apie bausmės prasmę, pasekmes ar alternatyvą, ypatingai kai kalba eina apie baudžiamosios teisės sistemos skiriamas bausmes. Tačiau, kodėl, iš tikro, yra taikomos bausmės? Kodėl už vienus, visuomenei nepriimtinius ir nemoralius veiksmus nėra taikomos jokios nuobaudos, tuo tarpu už kitus veiksmus, kurie nepažeidžia kitų asmenų teisių ir nėra moraliai nepriimtini, taikomos kartais net itin griežtos bausmės? Kriminologai dažnai sutinka, kad bausmės yra reikalingos norint sukurti ir palaikyti saugią bei tvarkingą visuomenę. Svarbiausios visuomenės funkcijos negalėtų būti vykdomos, jei didžioji dalis asmenų negalėtų jaustis saugiai dėl savo gyvybės, turto, laisvės ir kitų svarbiausių žmogiškų vertybių. Kitų engimas dėl bendrų nuostatų nesilaikymo atrodo toks natūralus mūsų kultūrai, kad sankcijų netaikymas, arba silpnesnis taikymas, sukelia kažkokį vidinį chaosą, Lietuvos žiniasklaidoje dažnai nuskamba istorijos, kurios susilaukia didelio visuomenės pasipiktinimo dėl per mažos bausmės skyrimo. Galbūt dėl šios ilgos bausmių istorijos mes esame linkę bausmę sieti su saugumo pojūčio užtikrinimu, tai lyg grįžimas į natūralią mūsų žmogiškosios kultūros tvarką. Šiuo atveju išsiskiria kritinės kriminologijos šaka, kuri kritikuoja bausmių sistemą, jos taikomas bausmes ir išskiria požiūrį, kad taikant tam tikrus standartus, kiekvienas gali būti nusikaltėlis, tiesiog valdančios institucijos išskiria jiems nepalankias veikas kaip nusikaltimus. Kritinė kriminologija meta iššūkį nusistovėjusiam požiūriui, kad nusikalstamos veikos sukelia problemas visuomenėje ir apverčia jį kita puse – visuomenė yra ta, kuri sukuria nusikaltimų problemą. Pasak Jungtinės Karalystės kriminologą Jack'ą Young'ą – „<...> žvelgiant iš kritinės kriminologijos, nusikaltimų ir jų kontrolės problemoje slypi dviguba ironija. Pirma, nusikalstamas elgesys matomas kaip veikimas pagal pagrindines visuomenės vertybes - individualizmą ir nuosavybės kaupimą - ir tai skatina pagrindinės institucijos - darbas ir švietimas - kurie kliudo sėkmei visuomenėje dėl savavališko galimybių paneigimo klasės ar rasės pagrindu. Antra, kriminalinės justicijos sistema, žymėdama ir stiprindama stereotipus, padaro žmones nusikaltėliais. Antrinė kriminalizacijos žala dažnai yra didesnė problema nei pati nusikaltimo žala.“ (Young, 1997, p. viii) Kriminologas pabrėžia, kad nusikalstamos veikos dažnai yra padaromos vardan tikslų, kuriuos skatina ar net puoselėja visuomenė, tačiau, pati visuomenė, tuo pačiu, neigia galimybes šiems tikslams pasiekti

dėl įvairių diskriminacinių pagrindų, tuo tarpu klijuodami „nusikaltėlio“ etiketes asmenims, kas, pasak kriminologo, gali daryti didesnę žalą nei pats nusikaltimas. Didžiausią troškimą sukeliančios visuomenės siekiamybės tampa įmanomos tik nedideliame kiekiui asmenų, kurie, norėdami išlikti šioje pozicijoje ir atsikratyti tų, kurie gali kelti grėsmę šiai sistemai, naudoja teisinės represijos priemones šiems tikslams pasiekti. Panašų požiūrį ties kritine kriminologija turi ir Vilniaus universiteto kriminologė Aušra Pocienė - „Pagaliau išdrįstama mesti iššūkį ne tik įstatymo pažeidėjams, bet ir jų kūrėjams. Kvestionuojama valstybės teisė į represyvių priemonių monopoliją. Pagrindinis dėmesys sutelkiamas į galią, kuria disponuoja valstybė kontroliuojanti nusikaltimo apibrėžimą, selektyvią kriminalinės justicijos sistemą ir jos polinkį ginti būtent galingųjų interesus“ (Gavėnaitė, 2007, p. 47). Tiesa, kritinė kriminologija yra pakankamai plati mokslo šaka. Šiame darbe nagrinėsiu abolicionizmą, kiek radikalesnę kritinės kriminologijos atmainą, siekiančią visiškos baudžiamosios sistemos reformos, pakeičiant šią sistemą nerepresinėmis socialinės kontrolės formomis. Pagal kriminologą Stanley Cohen - „Abolicionizmo ragina surengti moralinį kryžiaus žygį, siekiant sumažinti sąmoningai padaryto skausmo kiekį.“ (Cohen, 1991, p. 737) Pats abolicionizmas yra dažnai kritikuojamas, dėl pastovaus bausmių struktūrų smerkimo „Abolicionizmas apima tiek pozityvų, tiek negatyvų aspektus. Negatyvus aspektas yra tas, kad abolicionistai kritikuoja esmines baudžiamojo įstatymo, kuris turėtų realizuoti socialinį teisingumą, ydas. Teigiamas aspektas – siekiama socialinėmis priemonėmis užkirsti kelią ar kontroliuoti kriminalizuotas problemas.“ (Gavėnaitė, 2007, p. 53). Ši kriminologijos kryptis kitu kampu stengiasi atsakyti į vieną svarbiausių kriminologijos klausimų - kiek humanistiniai ketinimai gali būti perkelti į baudžiamąją praktiką, nesukeliant priešingų padarinių teisinėms garantijoms?

Darbo tikslas: Išanalizuoti abolicionizmo kriminologinę atmainą, jos atsiradimą, esmę, praktinius pasiūlymus bei nustatyti ar remiantis abolicionistinėmis idėjomis būtų įmanoma išspręsti esmines problemas, su kuriomis šiuo metu susiduria Lietuvos baudžiamoji sistema. Nustatyti, ar įmanoma būtų, vadovaujantis šiomis idėjomis, pakeisti bausmių sistemą Lietuvoje, remiantis problemomis, su kuriomis dabar susiduria Lietuvos baudžiamoji sistema.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti abolicionizmo teoriją ir jos atmainas;
2. Išsiaiškinti kaip abolicionizmo kritika atsispindi esamoje bausmių sistemoje tiek Lietuvoje, tiek kitose šalyse;

3. Atlikus tyrimą išsiaiškinti kaip abolicionizmo idėjos galėtų būti pritaikomos tobulinant Lietuvos baudžiamąją sistemą.

Darbo metodai: Išsami mokslinės literatūros analizė. Tyrimui buvo atlikti ir su MAXQDA programa išnagrinėti 6 kokybiniai, pusiau struktūruoti interviu su Lietuvos kriminologijos ir teisinės sistemos ekspertais.

Darbo tezė: Lietuvos bausmių sistema yra viena griežčiausių Europoje, kaip parodo mūsų šalies pirmavimas Europos Sąjungoje kalinių skaičiumi 100 tūkstančiui gyventojų¹, todėl reikia imtis priemonių šiai problemai spręsti. Platesnis abolicionizmo idėjų taikymas gali tapti puikiu įrankiu keičiant Lietuvos bausmių sistemą į labiau pažengusią, tuo pačiu sprendžiant ir pagrindines esamos sistemos problemas.

Darbo struktūra: Darbą sudaro 3 pagrindiniai dėstymo skyriai bei išvados. Pirmame dėstymo skyriuje bus nagrinėjamas abolicionizmo teorijos atsiradimas, pagrindiniai atstovai bei idėjos. Antrame skyriuje bus išsamiau nagrinėjamos problemos, su kuriomis susiduria baudžiamoji sistema ir kaip abolicionizmo idėjų pritaikymas gali padėti spręsti šias problemas. Trečiasis skyrius bus skirtas tyrimo analizei, išskirsiu pagrindinius tyrimo aspektus, uždavinius bei aptarsiu tyrimo rezultatus. Pabaigoje visas darbas bus apibendrintas išvadose.

¹ Europos kalėjimų populiacijos 2016-2018 metų statistika. Prieiga - https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Prison_statistics

Abolicionizmo pradžia ir pagrindinės idėjos

Abolicionizmas – tai kritinės kriminologijos šaka, prasidėjusi 1960-ojo dešimtmečio pabaigoje. (De Haan, 2002, p. 423) Pagrindiniais abolicionizmo pradininkais yra laikomi olandai Herman'as Bianchi ir Louk'as Hulsman'as. Jų teorijos, idėjų panašumai ir skirtumai bus aprašyti kiek vėliau šiame skyriuje. Prieš pradėdant nagrinėti abolicionizmo teoriją, būtina nurodyti tikslų šio termino apibūdinimą, pagal kurį orientuosiuosi šiame darbe. Štai kaip abolicionizmą apibūdina Olandijos Roterdamo universiteto kriminologijos profesorius Rene van Swaaningen'as – „Nors pažodinė veiksmazodžio panaikinti reikšmė rodo kitaip, Europos abolicionizmo negalima suvokti absoliučia prasme. Abolicionizmo šalininkai nesiginčija, kad policija ar teismai turėtų būti panaikinti. Problemos esmė ta, kad nusikalstamos veikos neturi būti atskirtos nuo kitų, nekriminalizuotų socialinių problemų, o socialinė „kaltininkų“ atskirtis retai išsprendžia problemas. Vietoj to, nusikalstamumo problemos turėtų būti nagrinėjamos konkrečioje aplinkoje, kurioje jos iškyla, o reakcijos turėtų būti nukreiptos link įtraukimo į visuomenę. Abolicionistai nesiginčija už visišką socialinės kontrolės panaikinimą. Iš tiesų sunku įsivaizduoti socialinį sambūvį be tam tikros socialinės kontrolės formos. Problema yra iš viršaus į apačią nukreiptas, represinis, baudžiamasis ir nelankstus baudžiamosios kontrolės pobūdis.“ (Swaaningen, 1997, p. 117). Per tą pačią prizmę abolicionizmą apibūdina ir kitas olandų kriminologijos daktaras Willem'as De Haan'as – „Abolicionizmas grindžiamas moraliniu įsitikinimu, kad socialinis gyvenimas neturėtų ir iš tikrųjų negali būti veiksmingai reglamentuojamas baudžiamuoju įstatymu, todėl baudžiamosios justicijos sistemos vaidmuo turėtų būti smarkiai sumažintas, kol kiti būdai spręsti problemines situacijas, elgesį ar įvykius yra tobulinami bei pritaikomi praktikoje.“ (De Haan, 2002, p. 422). Pagal šių autorių išskirtą abolicionizmo apibrėžimą toliau ir orientuosiuosi šiame darbe. Pats abolicionizmo terminas yra pasiskolintas iš ankstesnio šiaurės Amerikoje vykusio judėjimo prieš vergovę „Žodis „abolicionizmas“ buvo priimtas iš Šiaurės Amerikos kovos su kalėjimais judėjimo. Visų pirma, Kanados kvakeriai perima šią istorinę misiją iš judėjimo prieš vergovę idėjos. Jie mato kalėjimą kaip instituciją, kuri šiandien vykdo tas pačias socialines funkcijas, kaip vergovė praėjusiame amžiuje.“ (Swaaningen, 1997, p. 116) Kaip ir minima citatoje, šio termino pasirinkimas nebuvo atsitiktinis, mat pirmieji šio termino vartotojai baudžiamosios teisės sferoje lygino kalėjimo sistemą su vergovės instituciją. Kai kurie kritinės kriminologijos atstovai bei abolicionizmo šalininkai šį baudžiamosios sistemos ir vergovės institucijos palyginimą, bent iš dalies, palaiko, todėl toks šios idėjos krypties įvardijimas yra labai tinkamas. Ir iš tiesų, abolicionistai argumentuoja, kad bausmė yra ne kas kita, kaip valstybės taikoma visuomenės narių žalojimo sistema, kurios pagrįstumas slypi

teisingumo ir prevencijos siekio priedangoje - „Abolicionizmas abejoja valstybės, kuri tyčia ir sistemingai kelia skausmą kitiems žmonėms etinėmis vertybėmis, ir nurodo, kad visuotinai pripažinti bendrosios ir specialiosios prevencijos tikslai negali būti paremti empiriniais duomenimis dėl to kyla pavojus baudžiamojo pagrindo patikimumui. Taigi baudžiamosios justicijos sistemoje iškyla problemų moraline prasme, taip pat ši sistema pagal savo iškeltus tikslus yra neveikianti.“ (Swaaningen, 1997, p. 117) Vienodas ir bendras visų baudžiamųjų priemonių taikymas yra ypatingai kritikuojamas abolicionistų, nes kiekvienas atvejis yra skirtingas ir tų pačių sankcijų taikymas yra ypatingai žalingas visuomenei. Abolicionistai siūlo atsikratyti bausmės, nes egzistuoja kiti konfliktų sprendimo būdai bei socialinės kontrolės priemonės, kurios, abolicionistų manymu, geriau susitvarkytų įgyvendinant teisingumo bei prevencijos siekius – „Apskritai "abolicionizmas" reiškia perspektyvą, nukreiptą į baudžiamosios reakcijos į kriminalizuotas problemas panaikinimą ir jų pakeitimą ginčų sprendimu, žalos atlyginimu ir socialiniu teisingumu. Šia prasme jau nuo amžių sandūros mes susidūrėme su abolicionizmo srities mokslininkais *avant la lettre*.“ (Swaaningen, 1997, p. 116) Nors abolicionizmo atstovai dažnai kritikuoja egzistuojančias bausmių struktūras, jie taip pat fundamentaliai nepalaiko šių struktūrų visiško panaikinimo. Tiesa, didžiausią dalį kritikos iš abolicionizmo sulaukia būtent penitencinės sistemos. Kriminologai jau prieš kurį laiką išsiaiškino, kad pagrindinis veiksnys, kintant nuteistųjų bei kalinčių asmenų skaičiui, yra būtent esamos teisinės sistemos praktika, bausmių griežtumas ir kiti esamos baudimo strategijos aspektai, o ne šalyje esantis realus nusikalstamų veikų skaičius – „Visi mūsų duomenys byloja viena: kalinimo duomenys yra nepatikimas nusikalstamumo rodiklis. Tai aiškiai matome iš istorinės perspektyvos žvelgdami į Norvegiją. Ir nevienoda Europos šalių kalinimo statistika negali būti paaiškinta kaip nusikaltimų lygių skirtingumo padarinys.<...> Pasauliniu mastu tai jau beveik akivaizdu. Rytų Europos šalių mažėjantys kalinimo rodikliai negali būti „kriminogeninės situacijos“ pasikeitimo rezultatas. <...> Bendra mūsų išvada akivaizdi: tam tikros šalies kalinių skaičius negali būti aiškinamas kaip nusikaltimų lygio padarinys.“ (Christie, 1999, p. 34), šią situaciją taip pat aiškina ir kitas Norvegų kriminologas Thomas Mathiesen „Viena vertus, turime patikimų empirinių pavyzdžių, rodančių, kad registruoto nusikalstamumo lygis gali padidėti, kai kalėjimo lygis mažėja, ir atvirkščiai. <...> Aštuntasis dešimtmetis yra geras pastarojo pavyzdys: daugelyje šalių, ypač Skandinavijoje, nusikalstamumas per tą dešimtmetį sparčiai didėjo, o kalinių skaičius mažėjo arba, bent jau, buvo pastovus.“ (Mathiesen, 1990, p. 16) Į šį bausmių sistemos aspektą daugiausia dėmesio ir atkreipia abolicionizmas. Jei tai, kas yra „nusikaltėlis“ ar „nusikaltimas“ sprendžia maža, aukštas pozicijas visuomenėje užimančių asmenų dalis, atsiranda galimybė nelygiam baudžiamosios teisės suteikiamos galios panaudojimui. Tai gali vesti prie stipresnio ar lengvesnio specifinių veikų kriminalizavimo, kas formuotų visą baudžiamosios sistemos taikymą pagal subjektyvias, galimai

interesų paveiktas, idėjas, o ne realią situaciją visuomenėje. Neišvengiamai sudaroma galimybė nelygiam galios paskirstymui ir, dar svarbiau, nelygiam įstatymo jėgos veikimui. Jėgos santykio skirtumas tarp aukštesnią ir žemesnią poziciją visuomenėje užimančių asmenų bausmių sistemoje, yra vienas iš esminių kritinės kriminologijos bei abolicionizmo kritikos taškų.

Kaip ir pažymėta įžangoje, abolicionizmo pradininkais yra laikomi olandai Louk‘as Hulsman‘as ir Herman‘as Bianchi, tačiau, kodėl būtent Olandija tapo vienas pagrindinių abolicionizmo centrų? Šiam klausimui nėra vieningo atsakymo, tačiau dažnai atkreipiamas dėmesys į galimą antrojo pasaulinio karo veiksnį – „Antrojo pasaulinio karo metais Olandija buvo okupuota. Keletas žymiausių akademikų patyrė gyvenimo už kalėjimo grotų kartumą. Į laisvę jie išėjo įsitikinę negatyviais kalinimo padariniais. Tarp jų buvo daug baudžiamosios teisės profesorių. Jie prabilo apie griežtų kalinimo bausmių pavojus. Tai padarė didžiulį poveikį visai baudžiamosios teisėtvarkos sistemai, net policijai, kuo įsitikina daugelis teisininkų, apsilankę Olandijoje.“ (Christie, 1999, p. 43) Vienas iš šių asmenų, kuriam teko patirti įkalinimą buvo Louk‘as Hulsman‘as, jo ir Herman‘o Bianchi abolicinistinio pobūdžio idėjas bei šių idėjų panašumus ir skirtumus kiek atidžiau panagrinėsiu šiame skyriuje.

Herman‘as Bianchi, vienas iš pagrindinių abolicionizmo pradininkų savo teorijoje pabrėžia kelis baudžiamosios sistemos aspektus. Pasak jo, norint įgyvendinti svarbius bei teigiamos pokyčius šioje sistemoje, reikia daugiau laisvės bei dėmesio skirti kriminologijos mokslui ir nežiūrėti į šia mokslo šaką kaip į baudžiamosios teisės pagalbininkę. Dėl to Bianchi ginčijasi, kad kriminologai turi patys apsibrėžti tai, ką laiko nusikalstama veika, skirtingai nei tą daro teisinė sistema - „Anot Bianchi, kriminologai patys turi nustatyti savo tyrimo objektą. Formali teisinė nusikaltimo, kaip baudžiamos veikos (strafbaar feit) samprata, skirtingai nuo normatyvesnio apibūdinimo kaip neteisingas elgesys (misdaad), yra netinkamas atspirties taškas kriminologui. Tačiau šis teoretinis teiginys nereiškia, kad kriminologijos ir baudžiamosios teisės studijos taip pat turėtų būti atskirtos praktine reikšme.“ (Swaaningen, 1997, p. 118), „<...> Bianchi pasisako už „kriminologijos išlaisvinimą iš baudžiamosios teisės rato“, nes dažniausiai bandant integruoti abu baudžiamuosius mokslus kriminologija visada buvo paversta pagalbiniu baudžiamosios teisės mokslu.“ (Swaaningen, 1997, p. 118) Kriminologas pabrėžia, kad pats bausmių moralinis pagrindas yra labai silpnas, tai, kas apibrėžiama kaip nusikalstama veika, taip pat reikalauja išsamaus filosofinio nagrinėjimo, todėl kriminologai turi patys tai apsibrėžti, o ne būti įsprausti į baudžiamosios teisės nubrėžtus rėmus „Bausmių sistemos laikymasis empiristiniu būdu, rimtai nesusimąstant apie filosofinius disciplinos pagrindus, anot Bianchi, reikštų kriminologijos kaip savarakiškos disciplinos eutanaziją.“

(Swaaningen, 1997, p. 119) Taigi, pasak Bianchi, norint įgyvendinti reikšmingus pokyčius baudžiamojoje teisėje, reikia ne tik atkreipti didesnę dėmesį į kriminologijos mokslą, bet taip pat ir išlaisvinti šią mokslo šaką nuo pagalbinės pozicijos. Kriminologai patys turi nuspręsti kur brėžti ribas kalbant apie nusikalstamos veikos bei bausmės sąvokų pagrindus, taip atidarome duris platesniam požiūriui į visą baudžiamąją struktūrą.

Nagrinėjant Herman Bianchi abolicionistines idėjas išsiskiria keli pagrindiniai aspektai. Kaip ir minėjau anksčiau, Bianchi kritikavo moralinį bausmės pagrindimą ir, siekiant įgyvendinti teisingumo principą, kriminologas palaikė susitaikymo bei atgailos sistemų taikymą praktikoje – „<...> Bianchi kritikuoja moralinius baudžiamosios sistemos pagrindus ir vietoj to siūlo susitaikymo teisingumo modelį, įskaitant etinius Utrechto svarstymus dėl kaltės atleidimo ir atgailos, kaip priemonės pašalinti kaltę.“ (Swaaningen, 1997, p. 119) Pagal šiuos principus Bianchi kuria eunomijos sąvoką, tai turėtų būti lyg atsvara Emile'o Durkheim'o išskirtai anomijos² sąvokai – „Eunomijos apibūdinimas gali būti ne toks sudėtingas, jei turime omenyje teisingą anomijos supratimą. Mes kalbame apie eunomiją, jei dalyviai įtraukti į taisyklių sistemą, patiria, kad sistema palaiko jų gyvenimą ir jų socialinę sąveiką. Eunominės taisyklės leidžia žmonėms patiems išspręsti savo konfliktus, išlaikant bausmės atskyrimo jausmą iš savo gyvenimo.“ (Bianchi, 1994, p. 57) Pasak kriminologo, tik sprendžiant konfliktus tarpusavyje galima sėkmingai rasti išeitį, kuri būtų tinkama abiem pusėms, tuo pačiu galima išvengti dažnai siaubingų bausmių padarinių. Tokia konfliktų sprendimo sistema įmanoma tik tada, jei suteikiame abiem konfliktų pusėms laisvę pačioms nuspręsti kas būtų teisingiausia, naudingiausia, nesivadovaujant vien tik siauromis, neatsižvelgiančiomis į visas aplinkybes, baudžiamosios teisės išskirtomis kategorijomis. Tokį baudžiamosios teisės „vienos tiesos“ modelį Bianchi siūlo keisti kitu, susitarimo modeliu – „Siekdamas įveikti tokį hegemonišką problemos apibrėžimą, Bianchi 1979 m. Pasiūlė „sutarimo“ modelį: į konferenciją panašų posėdį, kuriame konfliktuojančios šalys pačios apibrėžia problemos pobūdį procedūros metu, o ne nuo baudžiamųjų kategorijų ir „objektyvios“ tiesos nustatymo principo. Kadangi šio tikslo neįmanoma pasiekti, jis neturėtų būti tyrimo objektas. <...> Surasti sprendimą, dėl kurio visos šalys galėtų susitarti, yra realesnis ir vaisingesnis teismo posėdžio tikslas.“ (Swaaningen, 1997, p. 120) Teisingumo įvykdymo pačios visuomenės viduje, arba tiksliau, tarp dviejų konfliktuojančių pusių, idėja yra pakankamai dažnai išskiriama abolicionizmo šalininkų. Tarp abolicionistų vyrauja dažnas nutarimas, kad objektyvaus teisingumo modelis, bandomas pritaikyti šių laikų baudžiamosiose sistemose, turi daugybę trūkumų, vienas dažniausiai išskiriamas

² Pirmasis „anomijos“ sąvoką pavartojo Emilis Durkheimas 1897 m. knygoje „Savižudybė“. Pagrindinė ir itin svarbi jo mintis buvo ta, kad socialinius reiškinius galima paaiškinti tik per socialines išvalgas, o ne per biologinius ar psichologinius fenomenus. „Anomija“ – tai vidinės tuštumos jausmas, vidinių normų, vertybių, taisyklių nebuvimas.

- atstumo sukūrimas, skirstantis kiekvieną tokio pačio pobūdžio veiką vienodai, nesigilinant į kitas, dažnai labai svarbias aplinkybes. Kas dar absurdiškiau, pasak abolicionistų, kad tą skirstymą daro trečia šalis, dažnai galinti turėti skirtingą teisingumo suvokimą, nei kitos dvi šalys, kurios bus labiausiai paveiktos nuo to, kaip konfliktas bus išspręstas. Šiame darbe ne kartą minėtas kitas abolicionizmo šalininkas Nils'as Christi, šią idėją praplėčia dar labiau. Pasak jo konfliktas gali būti labai naudingas visuomenei, tai kaip tam tikra nuosavybė, kurią valstybė pavogia iš savo visuomenės narių – „Konfliktai nebūtinai yra „blogas dalykas“. Jie taip pat gali būti vertinami kaip kažkas vertingo, dalykas, kurio negalima švaistyti. Konfliktų šiuolaikinėje visuomenėje nėra daug; jie yra retenybė. Jie gali būti pamesti arba dažnai pavogti. Aukos baudžiamojoje byloje yra tarsi dvigubas pralaimėtojas mūsų visuomenėje. Pirmiausia pažeidėjo atžvilgiu, antra valstybės atžvilgiu. Jis nėra įtrauktas į savo pačio konflikto dalyvavimą. Jo konfliktą pavogia valstybė – vagystę, kurią pabrėžtinai vykdo profesionalai.“ (Christie, 1981, p. 35) Nagrinėjant abolicionizmą nuo pat šios idėjos pradžios vienas pagrindinių akcentų buvo skiriamas būtent didesniajam konflikto pusių įtraukimui į teisingumo vykdymo procesą. Galima ginčytis, kad šių dienų bausmių sistemos praktikoje bandoma vykdyti kažką panašaus taikant mediaciją, susitaikymo ar kitus panašius procesus, tačiau šie metodai nėra visiškai tai, ko siekia abolicionizmo šalininkai. Minėtuose metoduose išlieka stiprus trečios šalies vaidmuo ir visas procesas vistiek yra varžomas nustatytų teisės kategorijų, dažnai neleidžiant šalims iki galo nustatyti tai, kas pagal abi šalis įgyvendintų teisingumą.

Kitas olandų abolicionizmo pradininkas Louk'as Hulsman'as sutinka su Bianchi išskiriama kritika bausmių sistemai, tačiau šių dviejų kriminologų požiūriai išsiskiria ties kritika, nukreipta prieš bendrus teisinius apibrėžimus. Hulsman'as pasisako prieš visišką šių apibrėžimų neigimą – „Hulsman'as pritaria Bianchi kritikai dėl baudžiamosios praktikos, tačiau gina klasikinės baudžiamosios teisės statutą, kaip taip darė Bianchi prieš ketverius metus. Bianchi nukreipia savo dėmesį į netinkamą taikinį, teigia Hulsman'as, nes užuot padaręs išvadą dėl būtino įstatymo ir moralės atskyrimo, jis pristato naują spekuliacinę ir metafizinę teisingumo bei susitaikymo viziją. Ši idėja vargu ar tinka mūsų labai urbanizuotai moralinių sprendimų visuomenei, o neva hipotetinės alternatyvos išlieka pagrindiniu skirtumu tarp šių dviejų olandų abolicionizmo tėvų.“ (Swaaningen, 1997, p. 120) Hulsman'as argumentuoja, kad objektyvaus teisingumo sampratos negalime pilnai atsisakyti, verčiau reikia atskirti įstatymą nuo moralumo ir pabrėžti, kad šie du apibrėžimai neretai gali eiti priešingomis kryptimis. Tuo tarpu pasak Bianchi, visas objektyvaus teisingumo idėjas turime sunaikinti bei pamiršti, o Hulsman'as ginčijasi, kad sėkmingai ir tinkamai pasiekti tam tikrus, visuomenei naudingus, abolicionizmo aspektus galima tik pasitelkus į pagalbą teisę. Taip pat

Hulsman'as teigia, kad nusikalstamos veikos yra tiesiog dar viena socialinių problemų išraiška, kad, kaip ir kiti socialiniai reiškiniai, nusikaltimai savo šaknis turi pačioje socialinėje struktūroje, todėl tai galima laikyti kaip vieną natūraliausių visuomenės aspektų. Dėl šios priežasties kriminologas ginčijasi, kad taikant baudžiamąją teisę praktikoje yra būtina įtraukti kitus socialinės kontrolės aspektus – „Nusikaltimas nuo kitų socialinių problemų skiriasi tik techninio apibrėžimo ir tolesnių veiksmų aspektais. Todėl baudžiamosios teisės tyrimas turėtų apimti ir kitų socialinės kontrolės priemonių nagrinėjimą, ypač jei šios priemonės greičiausiai bus veiksmingesnės. Pasak Hulsman'o, optimali sankcija dažniausiai bus minimali.“ (Swaaningen, 1997, p. 124) Hulsman'as, nagrinėdamas baudžiamąją sistemą, ypatingai atkreipia dėmesį į bausmę, mat pasak Hulsman'o, ne vien turi būti taikomos minimalios sankcijos norint pasiekti didžiausią jų veiksmingumą, tačiau taip pat turi būti atkreipiamas dėmesys į kitas sankcijų formas, kurios, pasak autoriaus, esame kiek apleidę ir kurios turi potencialo efektyviau atlikti korekcinę paskirtį – „Ši korekcinė sankcijų funkcija nėra vien baudimų sistemos sritis; visuomenėje egzistuoja platus neformalių ir oficialesnių sankcijų spektrai, kurie visi naudojami tam pačiam tikslui“ (Swaaningen, 1997, p. 124) Nors Hulsman'as ir nepalaiko visiško valdžios pasitraukimo iš teisingumo vykdymo, pasak jo įsitraukimas turėtų būti gerokai ribotas. Kaip šis įsitraukimas turi būti ribotas, kriminologas yra išskyręs kelių kriterijų planą, kuriame nurodo svarbiausius aspektus, kurie turi būti išnagrinėti prieš sprendžiant dėl baudžiamosios teisės taikymo „<...> Hulsman'as teigia, kad kitas žingsnis socialinės gynybos kelyje yra nustatyti kriterijus, pagal kuriuos baudžiamoji intervencija yra teisėta ir kuriais atvejais valstybė turėtų atsitraukti. <...> Kaip absoliučius baudžiamosios atsakomybės kriterijus Hulsman'as mini tendencijas (1) primesti moralinius įsitikinimus ir (2) naudoti baudžiamąją teisę kaip lazda už socialinio darbo intervencijų durų. Jis taip pat atmeta baudžiamąją intervenciją (3), kai veikų dažnumas reiškia, kad jo negalima kontroliuoti, nes bus viršytas sistemos pajėgumas, arba (4) kai ji neprisideda prie jokios gerovės formos ar sėkmingo ginčų sprendimo. Kaip santykinį kriterijų, nurodantį, kad reikia būti labai atsargiems įsikišant į baudžiamąją atsakomybę, Hulsman'as, be kita ko, mini, kad teisėsauga neturėtų būti orientuota į veiksmus, sutelktus socialiai ir ekonomiškai skurdžiose aplinkose.“ (Swaaningen. 1997, p. 125) Svarbu paminėti, kad Hulsman'as patį baudžiamosios sistemos įsitraukimą taip pat įsivaizduoja kiek kitaip. Tai ne šiomis dienomis plačiai paplitęs teisių atėmimo bei skausmo sukėlimas teisingumo vardan, Hulsman'as, kaip ir kiti abolicionizmo šalininkai, valdžios įsitraukimą šioje situacijoje palaiko tik jei tai vykdoma siekiant korekcinį bei resocializacinį tikslų kaltininko atžvilgiu. Bianchi nepritaria, kad turi egzistuoti bendras įstatymas, dėl to, kad tai riboja galimą susitarimą tarp konflikto šalių, o Louk'as Hulsman'as siūlo palikti bendras baudžiamas kategorijas, tačiau argumentuoja dėl jų dekriminalizavimo. Kaip ir minėjau anksčiau, pasak Hulsman'o, nusikalstamos veikos yra natūralus

reiškinys visuomenėje ir, pasak jo, reikia į kiekvieną atvejį labiau žiūrėti kaip į „stichinę nelaimę“ arba – „būtent įvykis, reikalaujantis solidarumo mobilizacijos tų, kurie šiame įvykyje dalyvauja, ir pastangos užkirsti kelią panašių įvykių pasikartojimui.“ (Ruggiero, 2010, p. 12) Taigi visa baudžiamosios teisės sistema, pasak Hulsman'o, turėtų būti labiau koncentruota į „žalos kontrolę“, todėl kriminologas stipriai pasisako prieš baudimą ir propoguoja dekriminalizavimą bausmių sistemoje ir, kaip pažymi Rene van Swaaningen'as, tokiu būdu Hulsman'as tvirtai įžengia į abolicionizmą - „Hulsman'o orientacija į dekriminalizavimą yra tarpinis žingsnis abolicionizmo link. <...> Šalia *de jure* tam tikrų nusikaltimų dekriminalizavimo Hulsman'as taip pat pasisako už *de facto* dekriminalizavimą. Tai reiškia, kad tam tikri veiksmai išliks formaliai neteisėti, tačiau nebus patraukti baudžiamojon atsakomybėn.“ (Swaaningen, 1997, p. 125) Čia Hulsman'o požiūris yra kiek išskirtinis ir įdomus, nes jis ne siūlo atsisakyti visų veikų, kurias šiandien galėtume apibrėžti kaip nusikalstamomis veikomis, jis siūlo jas laikyti nepageidajamomis bei žalingomis, bet už šių veikų padarymą, pasak jo, neturėtų būti taikomos bausmės. Taip, valdžia galėtų įsitraukti galėtų įsitraukti į šį procesą, bet, kaip ir minėjau anksčiau, valdžios atliekama funkcija būtų gerokai kitokia. Dekriminalizacija, taip pat galima vykdyti keliais lygiais – „Vykdamas „A tipo dekriminalizavimą“ nurodytas elgesys nebelaikomas kaip žalingas. „B tipo“ tam tikros normos nepritaria didelei gyventojų daliai, tačiau nelaikoma valstybės užduotimi šiuo atžvilgiu nustatyti kas teisinga, ir kas neteisinga. „C tipo dekriminalizavimas“ apima atvejus, kurie vis dar laikomi neteisingais, nepageidaujamais ar socialiai žalingais, tačiau yra ir kitų socialinės kontrolės priemonių, kurios yra veiksmingesnės ir mažiau stigmatizuojančios nei baudžiamasis įstatymas.“ (Swaaningen, 1997, p. 127) Toks dekriminalizacijos modelis puikiai atspindi Hulsman'o idėjas, kur didelė dalis dekriminalizuotų veikų nesulaukia reakcijos iš valdžios institucijų, kaip pabrėžiama tipuose A ir B, tačiau, net C tipo dekriminalizuotos veikos nebūtų laikomos nusikalstamos tikrąją šio žodžio prasme ir galima taikyti daug įvairiausių socialinės kontrolės priemonių be baudžiamojo įstatymo. Baudžiamasis įstatymas, pasak Hulsman'ą, yra įteisintas, prievarta taikomas skausmas ir, žvelgiant iš šios perspektyvos, turėtų daug lengviau būti panaikinamas nei įteisinamas – „Anot Hulsman'o, norint pradėti dekriminalizavimą, nereikia laukti radikalių politinių reformų ar struktūrinių kriminalizavimo analizių, prievartą reikia įteisinti, atsisakyti prievartos - ne.“ (Swaaningen, 1997, p. 127)

Taigi, Hulsman'as fundamentaliai pasisako prieš veikų kategorizavimą kaip nusikalstamomis apskritai, nors kriminologas išskiria, kad yra ir bus veikos, kurios visuomenei žalingos, nepageidaujamos, tačiau požiūris į jas labiau turi būti kaip į gamtos sukeltas nelaimės ir valstybės įsitraukimas turi būti orientuotas ties veikos kaltininku bei jam taikomų prevencijos ir

socialinių kontrolės priemonių. Nors Bianchi ir Hulsman'o teorijos gerokai skiriasi ties požiūriais kas turi apibrėžti nusikalstamas ar nepageidaujamas veikas bei kaip tai turi būti padaryta, abiejų kriminologų teorijose galima surasti ir nemažai panašumų, ypač įsigilinant į bausmių taikymo ir vykdymo aspektus. Šie olandų kriminologai kvestionuodami tai, kaip skausmo sukėlimas iš visuomenės pusės, skirtas žaloti tos pačios visuomenės narius, gali būti įteisintas, plačiausiai vykdomas, matuodamas skausmo kiekį laiko tarpų matmenimis, prisidengiant teisingumo vykdymu, nors, kaip išskiria patys kriminologai, yra daugelis kitų, žmogiškesnių ir naudingesnių sukulto konflikto sprendimo būdų. Nepaisant nesutarimų, šie olandų kriminologai minėtomis įžvalgomis buvo vieni pirmųjų, dedančių tvirtus žingsnius formuojant abolicionizmo idėjas ir iki šių dienų yra laikomi vieni svarbiausių abolicionizmo šalininkų.

Nelygybė bausmių sistemoje ir resocializacija kalėjimuose

Nelygybė baudžiamojoje sistemoje

Nusikalstama veikos būna įvairių pobūdžių, bet dažniausiai šiose veikose galima nustatyti skriaudėją ir auką. Žinoma, tam, kad būtų galima padaryti nusikalstamą veiką prieš kitą asmenį, veikos padarymo metu turi būti vienoks ar kitoks galios skirtumas. Šiame kontekste galia nereiškia fizinę jėgą (nors kai kuriais atvejais, gali reikšti būtent tai), gal tai žinių, galimybių, resursų, laisvės veikti ar kitų elementų skirtumas, kuris sudaro šią galią. Tačiau, klaidinga manyti, kad tie kurie dažniau padaro, arba, dar tiksliau, dažniau nuteisiami už nusikaltamas veikas yra asmenys, turintys daugiausiai galios visuomenėje. Tai pabrėžia Middlesex universiteto socialinių ir kriminologinių tyrimų centro direktorius Vincenzo Ruggiero - „Be abejo, smurtas artimoje aplinkoje reikalauja kaltininko ir aukos galios skirtumo, panašus skirtumas matomas ir neapykantos nusikaltimuose. Ginkluoti plėšikai, bent jau atlikdami savo užduotį, valdo daugiau galių nei tie, kuriuos apiplėšia, net jei pastarieji gali būti socialiai, ekonomiškai ir politiškai galingesni už pirmąjį. Tačiau tai neturėtų daryti išvados, kad visi nusikaltimai turi būti laikomi galingųjų nusikaltimais. Smurto artimoje aplinkoje, neapykantos nusikaltimų ar ginkluotų apiplėšimų kaltininkai, greičiausiai grįš į bejėgių asmenų, kas liečia juos kitose socialinėse srityse, statusą.“ (Ruggiero, 2015, p. 5) Asmenys, kuriuos autorius išskiria kaip tuos, kurie dažniau atlieka smurtinio pobūdžio nusikalstamas veikas, kaip tik dažniausiai yra tie, kurie turi mažiausiai pasirinkimo ir galios visuomenėje. Turintys mažiau galios, resursų bei pasirinkimų asmenys, padarę nusikalstamą veiką turi ir mažiau šansų išsisukti nuo jos teisinių pasėkmių, lyginant su asmenimis, kurie turi daugiau galios. Taip prasideda problema, kuri galiausiai išsirituliuoja į svarbų abolicionistų bei kritinės kriminologijos atstovų kritikuojamą baudimo sistemos aspektą – galios skirtumu remiamą bausmės taikymą. Tai suteikia galimybę ne tik skirtingoms bausmėms ar skirtingam nusikalstamų veikų išaiškinimo skaičiui, taip pat gali atsirasti aplinkybės leidžiančios formuluoti tai, kas yra suvokiama kaip „nusikaltimas“. Šį aspektą pabrėžia ir prieš tai minėtas Vincenzo Ruggiero – „Gebėjimas kontroliuoti savo veiksmų padarinius leidžia tiems, kurie turi daugiau laisvių, nuslėpti savo nusikalstamą pobūdį (arba derėtis dėl jo). Jei laisvės sampratą paversime išteklių samprata, galime teigti, kad turintieji didesnę šių išteklių kiekį ir įvairovę taip pat turi didesnes galimybes priskirti nusikaltimo apibrėžimus kitiems ir atbaidyti tuos, kurie šiuos apibrėžimus priskirtų jiems. Jie taip pat turi geresnes galimybes kontroliuoti savo nusikalstamos veiklos padarinius ir paprastai neleidžia tam pasirodyti ar būti

tokiais paskirti.“(Ruggiero, 2015, p. 9-10) Pagal šią formulę neišvengiamai susidaro atskirtis tarp asmenų, turinčių daugiau galios bei laisvės, gebančių lengviau išsisukti padarius nusikalstamą veiką arba traktuoti savo veikas kaip nenusikalstamas, ir asmenų, kurie šių galių bei laisvių turi mažiau, sunkiau geba išsisukti padarius nusikalstamą veiką bei turi mažiau galimybių apginti savo veiką ir traktuoti ją kaip nenusikalstamą. Įsivyravus tokiai sistemai, nesunku įsivaizduoti kaip žemesnes vietas socialinėse struktūrose užimantys žmonės visuomenėje sudaro gerokai didesnę įkalintų asmenų dalį. Egzistuojant tokiai situacijai neretai kyla įtampa tarp žemesnių ir aukštesnių klasių atstovų ir, kaip mini Nils‘as Christie, šios dvi klasės yra ypatingai pavojingos – „Pagrindinė socialinės kontrolės tezė skelbia, jog sunkiausia valdyti tuos, kurie turi labai daug, ir tuos, kurie turi labai mažai. Pirmieji – galingi, o antrieji neturi ko prarasti.“ (Christie, 1999, p. 60) Tokia įtampos padėtis reikalauja sprendimo. Šiai situacijai sprendimą atranda vienas iš pagrindinių pačios situacijos veiksnų – baudžiamoji teisė, kuri į pagalbą pasitelkia įkalinimo bausmę „Potencialiai pavojingas gyventojų sluoksnis eliminuojamas iš visuomenės ir kaip visiškai kontroliuojama žaliava atiduodamas to paties pramoninio komplekso dalims, kurios juos padarė pertekliniais ir nereikalingais žmonėmis.“ (Christie, 1999, p. 111) Čia galingieji, naudodami savo laisves bei galias bei baimindamiesi žemesnių klasių atstovų, pradeda vystyti baudžiamąją politiką taip, kad ne tik savo daromas veikas būtų sunkiau traktuoti kaip „nusikalstamas“, tačiau, siekiant kontroliuoti atskirtąsias žemesnes visuomenės dalis, koncentruojamasi į šių klasių atstovų veikų kriminalizavimą. Kaip pavyzdį minėtas Norvegų kriminologas Nils‘as Christie pateikia preito šimtmečio antroje pusėje prasidėjusį karą su narkotikais – „Visose pramoninėse visuomenėse karas prieš narkotikus virto karu, kuriam vykstant faktiškai valstybė stiprino savo kontrolę potencialiai pavojingoms klasėms.“ (Christie, 1999, p. 63) Verta pabrėžti, kad „galingieji“ kuriuos vis įvardinu nebūtinai reiškia pačius aukščiausius visuomenės sluoksnius reprezentuojančius asmenis, tai lengvai gali būti ir visuomenės dauguma, kurie turi daugiau galių už likusią visuomenės dalį ir, nerimaujant dėl šios dalies galimai keliamų neramumų, palaiko griežtesnę jų kontrolę. Tampa logiška, kad daugiau palaikymo susilaukia būtent tie asmenys, kurie pasisako už griežtesnę kontrolę mažesnes galias turinčių klasių kontrolę – „Dviejų trečdalių mūsų šalies gyventojų pragyvenimo lygis - tai išties palyginti didžiulė gyventojų dalis – bus nepalyginamai aukštesnis nei visame likusiame pasaulyje. Žiniasklaida pelnosi iš reportažų apie nusikaltimus, kuriuos daro likęs trečdalis gyventojų. Į valdžią renkami tie, kurie žada šį pavojingą trečdalį tvirtai laikyti už grotų. Kodėl visa tai turėtų baigtis? Racionaliems protams nėra natūralių ribų.“ (Christie, 1999, p. 156) Remiantis šiuo baudžiamosios politikos formavimo pagrindu nesunku pastebėti, kad valdžios galia, teisė bei bausmių sistema naudojama ne kaip teisingumui užtikrinti skirti įrankiai, tačiau nukreipti į

silpniausias, žemiausias visuomenės grandis, siekiant padidinti jų kontrolę bei užtikrinti „ramų“ gyvenimą kitų klasių atstovams. Tokia baudimo sistema yra remiama galia, o ne teisingumu.

Kas šia problemą daro įmanomą ir dar pavojingesnę, tai galimybė įvairias nepriimtinas veikas traktuoti kaip nusikalstamas. Taigi, kaip ir kodėl formuojamas naujas „nusikaltimo“ suvokimas, dažnai orientuotas į nepageidautinas veikas? Iš dalies į šiuos klausimus atsakiau šio skyriaus pradžioje, tačiau tai, kaip, atsiranda galimybė vis „gaminti“ naujus nusikaltimus, reikalauja atskiro nagrinėjimo.

Bet kurioje visuomenėje egzistuoja veiksmai, dažnai įvardijami kaip „prigimtiniai nusikaltimai“, kurie smerkiami bei suvokiami kaip aiškūs nusikaltimai, visi bendruomenės nariai sutaria, kad padarius šias veikas turi būti taikomas baudžiamasis atsakas (Christie, 1999, p. 23-24). Tokios veikos kaip vagystė, žmogžudystė ar plėšimas yra nuo seno priimtose kaip nusikalstamos ir tai, kad už jų padarymą valdžia turi panaudoti savo jėgą pusiausvyros sugrąžinimui, jau tapo natūraliu reiškiniu mūsų visuomenėse, nors, kaip jau pabrėžiau praeituose šio darbo skyriuose, abolicionistai nevisai sutinka su tuo, kad ta pusiausvyra turi būti grąžinta naudojantis skausmo sukėlimu iš valdžios pusės. Tiesa, šių dienų visuomenėse situacija kitokia – „Tačiau, kaip matėme, tai nėra mūsų situacija. Tą socialinę sistemą pakeitė sistema, kurioje net menkiausi nusižengimai lengvai gali būti interpretuojami kaip nusikaltimai, o jų autoriai – kaip nusikaltėliai. <...> Gyvename konkrečioje situacijoje, kur nusikalstamumas yra masinis reiškinys. Pyktis ir baimė, sukelti veiksmų, kurie ir šiolaiškinėje visuomenėje lengvai suvokiami kaip prigimtiniai nusikaltimai, tampa dingstimi pradėti kovą su visais nepageidaujamais veiksmais.“ (Christie, 1999, p. 25) Šios nepageidaujamos veikos, kurias mini autorius, neturi tų pačių nekvestionuojamų aspektų, dėl kurių valdžios įsikišimas už jų atlikimą visuomenei atrodytų visiškai natūralus ir priimtinas, lyginant su anksčiau aptartais „prigimtiniais nusikaltimais“. Tai daug abstraktesnės ir ne visiškai aiškos veikų kategorijos ir autorius pabrėžia, kad siaurindami ribą tarp nepageidaujamų veikų bei „prigimtinių nusikaltimų“ abu dedant į tą pačią „nusikaltimo“ sąvoką, kaip visuomenė, žaidžiam labai pavojingą žaidimą. Pasak olandų kriminologo Rene van Swaaningen'o, dažnai nusikalstamų veikos sutapatamos su bendrais nepasitenkinimo jausmais, kurių priežastys dažnai būna gana lengvo pobūdžio ir socialinio pobūdžio, tačiau klijuojama nusikaltimo etiketė, tam gali sukelti labai rimtų ir skaudžių pasėkmių – „Nusikalstamos veikos naudojamos kaip etiketė gana bendriems nerimo, nepasitenkinimo ir dirginimo jausmams. Šie jausmai yra labiausiai paplitę vietovėse, kuriose yra didelis socialinio nepritekliaus lygis, ir dažniausiai juos galima atsekti iki gana mažų susierzinimų ir socialinių, o ne nusikalstamumo problemų: šiukšlėmis gatvėse, sugedusiu gatvių apšvietimu, prastos kokybės namais, nykiomis gatvėmis, nepakankamu bendravimu su kaimynais,

nereaguojančiomis valdžios institucijomis ir sparčiai besikeičianti kaimynystės sudėtis, griauianti bendruomeniškumą.“ (Swaaningen, 1997, p. 213) Veikų, kurios yra nepageidautinos vienai ar kitai kitai asmenų grupei, skaičius yra nesusikaičiuojamas ir pastoviai augantis. Kaip pabrėžia norvegų abolicionizmo atstovas Nils'as Christie, tokia situacija sudaro galimybes neribotai galimybei traktuoti veikas, kaip nusikalstamas - „Ši nauja situacija su neribotais ištekliais veiksmų, kurie gali būti paskelbti nusikalstamais, kartu sukuria neribotas galimybes pradėti karą su pačiais įvairiausiais nepageidaujamais veiksmais.“ (Christie, 1999, p. 25) Jei kiekvienas asmuo ar asmenų grupė daro kažką, kas gali būti laikoma nepageidatinu veiksmu, suteikiant galią ir precedentą šias veikas traktuoti kaip nusikalstamas, ne vien nėra sprendžiamos su nusikalstomais veikomis susijusios socialinio aspekto problemos, bet ir atsiranda galimybė bet kurį asmenį traktuoti kaip nusikaltėlį. Panašias įžvalgas bei problemas pastebi ir kiti kriminologai – „Politinėse diskusijose apie nusikaltimus ir nesaugumą daugiausia dėmesio skiriama netinkamam elgesiui viešojoje erdvėje. Mažas skirtumas tarp nusikaltimų ir nemalonių veikų. Kalbant apie politiką, politikai dažnai rodo nepagrįstai didelius, jei ne naivius, „stiprios intervencijos“ lūkesčius. Ne tik bendri nemalonumai, šiurkštumas ir netvarka yra pernelyg lengvai traktuojami kaip nusikaltimas, bet ir saugumo priežiūros bei žvalgybos ribos dažnai yra neryškios <...>“ (Ruggiero; Ryan, 2013, p. 10).

Kalėjimai ir resocializacija

Lietuvos baudžiamajame kodekse pažymėtos 5 pagrindinės bausmių paskirtys, viena iš jų – užtikrinti, kad asmuo išėjęs iš įkalinimo įstaigos pakartotinai nenusikalstų „Bausmės paskirtis: <...> 4) Paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų“. (Baudžiamojo kodekso 41 straipsnio 2 dalis) Šis bausmės principas yra nepaprastai svarbus, tai parodo, kad visuomenės vertybės yra gilesnės, nei paprasta „akis už akį“ politika. Pagal egzistuojančias vertybes svarbu išsaugoti žmogiškumą, suteikti galimybę pasikeisti ir įrankius tam pasiekti. Kalėjimas, tai faktinis valstybės jėgos naudojimas, siekiant per prievartą laikyti dalį žmonių neilaisvėje, tuo taiko vieną rimčiausią žalą žmogui, kas teikia precedentą, jog prievartos naudojimas sprendžiant konfliktus yra teisingas ir teisėtas - „Fizinės jėgos naudojimas per kalėjimą rodo, kad smurtas yra tinkamas konfliktų sprendimo būdas visuomenėje. Ženkliai padidėjęs fizinės jėgos panaudojimas sustiprins šį signalą, taigi turės platesnį poveikį ir mūsų normoms, ir supratimui apie kitus žmones.“ (Mathiesen, 1990, p. 22) Abolicionistai teigia, kad pažangioje visuomenėje tokios vertybės neturi būti vystomos, o kalėjimai daro būtent tą, resocializacija dažnai yra tik antrame

plane. Resocializacijos nuteistiesiems siekis neturi būti matomas kaip visuomenės pasigailėjimas ir antro šanso suteikimas nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, turime atkreipti dėmesį ir pripažinti, kad yra aspektų, kuriuose, kaip visuomenė, suklydome. Galbūt nesudarėmė pakankamai sąlygų visiems siekti užsibrėžtų tikslų, neatsižvelgėme į tam tikros asmenų grupės poreikius ir, šiame kontekste, resocializacija būtų taikoma kaip žalos atlyginimas ar suvaldymas. Pasak abolicionistų toks požiūris į resocializaciją būtų ne vien tikslesnis bet ir veiksmingesnis siekiant pačios resocializacijos tikslų. Deja, dažnai kyla abejonių bei kritikos šiuolaikinių kalėjimų sėkmingos resocializacijos atlikimo atžvilgiu, atkreipiamas dėmesys, kad galbūt kalėjimai visiškai nėra pritaikyti šiai funkcijai atlikti. Per pastaruosius kelis šimtmečius žmonijai pavyko atlikti tikrai neįprastų dalykų, pasikeitė ir evoliucionavo praktiškai visi visuomenės aspektai, tačiau kalėjimo institucija liko *de facto* tokia pati. Kriminologai dažnai atkreipia dėmesį, kad laisvės atėmimo bausmė, dažniausiai, ne tik nepaveikia asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, kad jie ateityje nenusikalstų, tačiau dar labiau didina pakartotinos nusikalstamos veikos padarymo šansą - „<...> pasauliniai kriminologiniai tyrimai, kurių galima suskaičiuoti keletą dešimčių, parodė, kad bausmės tikslus įmanoma pasiekti tik kalbant apie trumpalaikį laisvės atėmimą. Ilgalaikio (ilgesnio nei 6 mėn.) laisvės atėmimo veikimas sukelia tik priešingą poveikį, nei tikisi įstatymų leidėjas ir visuomenė, t.y. didina asmens antvisuomeniškumą bei jo polinkį daryti nusikalstamas veikas.“ (Jurgėlaitienė, 2008, p. 189-190), tačiau laisvės atėmimo bausmės iki 6 mėnesių taikomos gana retai, o Lietuva, tarp kitų Europos Sąjungos šalių, pasižymi gana dideliu bausmių griežtumu. Taip pat, dažnai įkalinimo bausmę atlikusiems asmenims užklįjuoja amžino nusikaltėlio etiketė, trukdanti ne tik užmegzti naujus santykius su aplinkiniais, bet ir išlaikyti senus. Dr. Gintaras Švedas teigia „Būtina turėti omeny ir tai, kad apie 60 proc. nuteistųjų jau laisvės atėmimo metu nebepalaiko socialiai vertingų išorinių ryšių, dar 8 proc. tokius ryšius praranda bausmės atlikimo metu“ (Gintaras Švedas, 2003, p. 134), tai rodo, kad dažnai kaliniai praranda artimųjų paramą, kuri yra nepaprastai reikalinga žmogui išėjus į laisvę. Tačiau, kaip gali būti, kad svarbiausia institucija, kuri tesiniais pagrindais gali naudoti smurtą bei prievartą, ne vien nevykdo vieno svarbiausių savo tikslų, tačiau, net veikia prieš šio tikslo sėkmingą įgyvendinimą? Galbūt geresnis klausimas būtų - kodėl turėtų kalėjimai puikiai vykdyti resocializaciją ir stengtis užtikrinti, kad nuteistieji laisvės atėmimo bausme asmenys ten daugiau nebegrįžtu? Juk šio tikslo sėkmingas siekimas užtikrintų įkalinimo institucijų griūtį. Nusikalstamos veikos yra tai, dėl ko baudžiamoji sistema egzistuoja, ši pati sistema ir nustato kas yra laikoma nusikalstama veika, todėl atsisakymas veiksmus apibrėžti kaip nusikalstamus, arba užtikrinimas, kad asmenys nusikalstamų veikų nebeatliktų, visai baudžiamajai institucijai būtų savidistrukcinis. Turint tai galvoje nėra staigmena, kad kalėjimai ne tik neatlieka atbaidymo nuo tolesnių nusikalstamų veikų funkcijos, tačiau asmenys, atlikę laisvės atėmimo

bausmę, turi daugiau šansų pakartotinai atlikti kitą nusikalstamą veiką. Dažnai grįžę iš įkalinimo įstaigų asmenys sulaukia naujų sunkumų, pasikeitusios gyvenimo aplinkybės bei patirtis įgyta būnant įkalintam ne tik nederą gyvenimui laisvėje, bet dažnai ir baugina aplinkinius. Taigi, galima daryti prielaidą, kad baudžiamosios sistemos paskirtis ar interesas nėra sumažinti kalinių ar nusikalstamų veikų skaičius, nes pati sistema yra šių rodiklių egzistavimo priežastis. Ši struktūra, kaip robotas, paskirsto asmenis neatsižvelgiant į asmenų galimybes pasikeisti bei poreikį būti reintegruotam į visuomenę, ką nusiuntimas į kalinimo įstaigas visiškai sunaikina. Tai tiesiog nėra pagrindinis šių struktūrų tikslas, svarbiausia nubausti ir vienintėlis dalykas į kurį atsižvelgiama, tai nusikalstamos veikos sunkumas – „Pati teisės sistema puikiai prisitaiko prie šiuolaikinių reikalavimų. Atpildo pagal nuopelnus idėja teisinį procesą leidžia paversti konvejeriu, nekreipiant dėmesio į visas kitas aplinkybes, išskyrus nusikaltimo sunkumą. Skausmo seikėjimo pagal nusikaltimo sunkumą idealas reiškia, jog į šalį nustumiamos visos kitos pamatinės vertybės į kurias tradiciškai turėdavo atsižvelgti teismai“ (Christie, 1999, p. 162)

Ekspertų interviu analizė su MAXQDA programa

Šiame skyriuje nagrinėsiu kaip Lietuvos teisinės sistemos atstovai ir kriminologijos ekspertai vertina abolicionizmo idėją, šios idėjos aspektus, esamą Lietuvos bausmių sistemos situaciją bei galimą abolicionizmo idėjų suderinamumą su, šių ekspertų išskirtais, reikalingais šios sistemos pokyčiais. Taip pat kokie abolicionizmo aspektai atrodo įgyvendinami, naudingi ar reikalingi, ir kurie visiškai nesuderinami arba netinkami esamai sistemai.

Tyrimo dalyvavo 6 kriminologijos ir teisės sričių ekspertai, kurie buvo atrinkti pasitelkiant sniego gniūžtės metodą. Dėl Lietuvoje vyraujančios COVID-19 viruso pandemijos didžiąją dalį interviu teko atlikti nuotoliniu būdu. Su tyrimo dalyviais buvo vykdomi pusiau struktūruoti interviu, buvo pasiruošta 11 bendrų klausimų, tačiau, be šių 11 klausimų, interviu metu buvo klausiama ir papildomų klausimų. Tyrimui buvo nubrėžti 4 pagrindiniai uždaviniai:

1. Išsiaiškinti pagrindines Lietuvos bausmių sistemos problemas.
2. Išskirti pagrindinius veiksnius, kurie suformuoja šias problemas.
3. Išsiaiškinti, ar remiantis abolicionizmo idėjomis, būtų galima spręsti šias problemas bei jų veiksnius.
4. Išsiaiškinti kokios galimybės pritaikyti abolicionizmo idėjas Lietuvoje.

Kiekvienas paruoštas interviu klausimas buvo priskirtas prie vieno ar kelių nusibrėžtų uždavinių įgyvendinimo. Tyrimo ir tyrimo analizės metu buvo pažymima kaip į konkrečius klausimus atsako tyrimo dalyvis ir kaip šis atsakymas padės įgyvendinti nusibrėžtus tyrimo uždavinius. Visi interviu buvo analizuojami MAXQDA programa, šioje programoje, pagal nurodytus 4 pagrindinius tyrimo tikslus, buvo išskirti 4 kodai. Toliau šiame skyriuje ir nagrinėsiu labiausiai į tyrimo uždavinius orientuotus tyrimo dalyvių atsakymus, kurie buvo išskirti pagal minėtus MAXQDA kodus.

Pagrindinių Lietuvos bausmių sistemos problemų ir jų veiksnių išskyrimas bei nagrinėjimas

Šioje skyriaus dalyje bus nagrinėjami atlikti interviu ir interviu dalys, išskirtos pagal MAXQDA pirmą ir antrą kodus, kurios, atitinkamai, orientavosi į pirmąjį ir antrąjį tyrimo uždavinius.

Tyrimo dalyviai, paklausti kodėl Lietuva jau kurį laiką pirmauja Europos Sąjungoje pagal kalinių skaičių 100 tūkstančiui gyventojų, pagrindinai pabrėžė itin griežtą Lietuvos teisinę sistemą, kur taikytinos bausmės yra ženkliai griežtesnės nei kitose Europos Sąjungos šalyse, ypač kalbant apie laisvės atėmimo bausmę, o galimybės taikyti alternatyvias bausmes ar kitas socialinės kontrolės formas yra, atitinkamai, siauresnės:

„<...> tais atvejais, kai yra nusikalstamas elgesys, baudžiama griežtai, baudžiama dažnai laisvės atėmimu ir, tas dalykas, kad baudžiama ilgu laisvės atėmimu, tada yra mažai taikoma lygtinio paleidimo ir, galiausiai, turim situacija kai turime didelį kalinių skaičių.“ (Interviu Nr. 2),

„<...> vienas dalykas, kad mūsų baudžiamoji politika labai griežta nuo pat nepriklausomybės pradžios. Daug kur, pavyzdžiui, mes esame viena iš labai nedaugelio valstybių, kurios netaiko bausmių vykdymo atidėjimo jei padarytas nusikaltimas formaliai yra sunkus. Ir, kalbant apie griežčiausias bausmes, griežčiausiai žiūrim <...> net ir kalbant apie lengviausias, švelniausias bausmes, pavyzdžiui administracinių nusižengimo kodekse, mes buvom viena iš labai nedaugelio valstybių, kuri taikė laisvės atėmimą, tai yra areštą, už administracinius nusižengimus, net ne nusikaltimus. Tai visu, žiūrint į visą sistemą, tas griežtumas buvo užprogramuotas kiekviename žingsnyje.“ (Interviu Nr. 3),

„<...> turbūt, pats pagrindinis klausimas yra susijęs su tuo, kad, vis dėlto, yra griežta baudžiamoji politika. Nuteistųjų skaičiaus didėjimas susijęs su griežta baudžiamąja politika būtent bausmių skyrimo kontekste, nes, kaip jau žinote, yra daug nusikalstamų veikų, už kurių skyrimą teisėjas ar teismas atsiduria tokioje situacijoje, kad jis labai turi menką pasirinkimą skirti mažesnę bausmę <...> tokiam kontekste teismai spraudžiami į rėmūs, kad bausmės turi būti skiriamos griežtos ir pačios sankcijos įtvirtiną tą bausmių griežtumą, dėl to išauga nuteistųjų skaičius ir mažai galimybių juos atleisti nuo bausmės vykdymo ir... tas skaičiaus augimas, ko gero, viena iš priežasčių būtų tokia.“ (Interviu Nr. 6)

Visi tyrimo dalyviai pažymėjo griežtą bausmių sistemą kaip vieną svarbiausių veiksnių itin aukštam kalinių skaičiui Lietuvoje.

Panašius aspektus tyrimo dalyviai išskyrė ir paklausti, kokie, jų nuomone, yra reikalingiausi pokyčiai Lietuvos bausmių sistemoje. Dažniausiai buvo minimas baudžiamosios sistemos

griežtumo mažinimas, alternatyvių socialinių kontrolės priemonių dažnesnis taikymas ar platesnis kitų bausmių, ne vien tik laisvės atėmimo bausmės, taikymas –

„<...> manau, kad tiesiog galimybė už kiekvieną nusikalstamą veiką turėti pakankamai alternatyvų, alternatyvių priemonių pasirinkimo variantų. Kad nebūtų tokių, kaip dabar, kad turim baudžiamajam kodekse, pavyzdžiui nesmurtinių nusikaltimų, už kuriuos vienintelė galima bausmė yra laisvės atėmimas. <...> reikėtų taikyti ir tą patį bausmės vykdymo atidėjimą ir lygtinį paleidimą, nes tai irgi institutai, kurie gan ženkliai įtakoja baudžiamą politiką ir kartais tikrai akivaizdu, kad asmens, jeigu jis nuteistas 5 metams, nebūtina 5 metus kalėjime ir laikyti tai... Tie institutai turi būti taikomi dažniau, nors, šiai dienai, tai ten yra stagnacija ten, teko žiūrėti statistiką paskutinių metų, tai neįvykdymas, atidėjimas vykdymo nei lygtinis paleidimas kažkaip... na nedažnėja, taip sakykim.“ (Interviu Nr. 4)

Vienas ekspertas pažymėjo, kad pokyčiai reikalingi būtent su narkotikais susijusių nusikaltimų srityje –

„<...> yra dalis bausmių, kurios yra grynai paremtos vertybiniais dalykais, pavyzdžiui narkotikai tie patys, tai čia labai stipriai priklauso nuo politinės konjunktūros pavadinkime taip, sprendimus priimančios. Šiuo metu gal šiek tiek yra lazda pakankamai stipriai įtempta, gal nesakyčiau perlenkta, bet tikrai įtempta ir tam tikri dalykai... kyla klausimas kiek yra proporcingi.“ (Interviu Nr. 1)

Kalbant apie reikalingiausius pokyčius Lietuvos bausmių sistemoje tyrimo dalyviai daugiausiai atkreipė dėmesį į pačių įkalinimo įstaigų darbuotojų bei baudžiamosios sistemos atstovų požiūrio į nuteistojo keitimą ir pagrindinių žmogiškų poreikių užtikrinimą –

„Tai, aš, vėlgi, ką pirmiausiai reikėtų, ko gero, padaryti, tai yra, vėlgi, keisti patį požiūrį pataisos įstaigų vadovų ir administracijos į nuteistuosius, kadangi jie yra lygiai tokie pat visuomenės nariai, kaip ir mes, taip? Ir tas požiūrio buvimas, tokio, na, žmoniško požiūrio buvimas, užtikrinimas jų pagrindinių teisių būnant pataisos namuose, ko gero, sąlygotų pirminiai žingsniai link pasikeitimo. Dabar to nėra, į ta nuteistą žiūrima kaip į na... kažkokį tai, kaip čia tą žodį tokį gražų surast, ne į žmogų žiūrima, bet kaip į gyvulį kažkokį, taip?“ (Interviu Nr. 6)

Čia, vėlgi, pažymima, kad vien pačios sistemos keitimo neužtenka norint sėkmingai pagerinti dabartinę situaciją bausmių sistemoje ir užtikrinti mažesnę asmenų grįžtamumą į įkalinimo įstaigas.

Tokie patys, o gal net didesni pokyčiai turi įvykti šių sryties darbuotojų individualiuose tiksluose ir mąstyme, pasak ekspertų.

Abolicionizmo idėjų taikymas siekiant išspręsti pagrindines Lietuvos bausmių sistemos problemas

Šioje dalyje bus analizuojamos interviu dalys, kurios pagal MAXQDA programą, orientavosi į trečiąjį ir ketvirtąjį tyrimo uždavinius.

Paklausus informantų nuomonės ar abolicionizmo idėjos galėtų padėti tvarkantis su griežtų bausmių bei didelio kalinių skaičiaus klausimais, informantų atsakymai kiek išsiskyrė. Didžioji dalis informantų išreiškė, kad jų nuomone kai kurie abolicionizmo aspektai būtų labai naudingi ir reikalingi Lietuvos bausmių sistemoje, tačiau, taip pat, buvo pabrėžiama, kad kitos, kiek radikalesnės abolicionizmo idėjos, yra praktiškai neįgyvendinamos arba turėtų neigiamą poveikį. Kalbant apie bausmių palengvinimą, kai kurių lengvesnių veikų dekriminalizavimą bei alternatyvių socialinių kontrolės priemonių taikymo vietoje, sakykim, laisvės atėmimo bausmės, bendrai tyrimo dalyviai vertino itin teigiamai:

„Jo, tai aš, iš tikrųjų, tam tikra prasme pritarčiau šitom idėjom abolicionistinėm. Bet tikrai nemanau, kad tą reikėtų daryti labai radikaliai, be abejo, galima kalbėti ir reikia manau kalbėti apie nepavojingų arba kitokių veikų dekriminalizavimą, kurios tikrai matyt netūrėtų būti, pagal savo pobūdį, baudžiamajame kodekse. Galima kalbėti apie alternatyvių bausmių plėtimą, kad šalia laisvės atėmimo būtų daugiau alternatyvų pasirinkti, galima kalbėti apie, kaip ir jūs sakėt, apie resocializacijos priemones ir taip toliau, bet, kad reikėtų naikinti kalėjimus arba, kad reikėtų kardinaliai viską dekriminalizuoti, nes, manau, kad baudžiamojoj teisėj visgi turi būti griežtos bausmės už pačius griežčiausius nusikaltimus turi būti. Ir tie asmenys, kurie yra itin pavojingi, kurie tikrai kelių pavojų visuomenei, tam tikrais atvejais, tikrai turėtų būti izoliuoti kalėjimuose, tai, ta prasme, abolicionistinės idėjos yra geros, bet ne ta prasme, kad 100% įgyvendinti ir viską taip kardinaliai pakeisti.“ (Interviu Nr. 4),

„<...> aš vertinu realistiškai, ta prasme, kad tas toksai, na, kaip pasakyt, kardinalus pasakymas, kad reikia panaikinti bausmes iš vis arba panaikinti kalėjimus pavyzdžiui,

nuo ko viskas prasidėjo, jisai galbūt tokiame etiniam lygmenį skamba ir įtikinimai, bet faktas, kad tai yra neįgyvendinama. <...> nu čia akivaizdu, kad negalime atsisakyti bausmių visiškai, negalime atsisakyti visiškai kalėjimo, nes yra tam tikras ribinis nusikalstamas elgesys kurio tu, nu negali kitaip reaguoti. Bet abolicionizmo idėja pasako tokią svarbią galimybę, kad tos bausmės gali būti minimalizuotos iki visiškai mažo skaičiaus. Plius, kad jos turi būti vykdomos tam tikrose sąlygose, kurios turi paisyti žmogaus orumo, kurios turi galvoti apie visuomenę, kurioje gyvens tas žmogus kuris atlieka, tarkim, arba įkalinimą, arba kitą bausmę <...>“ (Interviu Nr. 2).

Jau ne kartą šiame darbe minėtas Norvegijos abolicionizmo atstovas Nils'as Christie teigia, kad pačia tikriausia abolicionizmo forma, tai yra baudimo institucijų panaikinimas, nėra pasiekiamas realybė, tačiau pabrėžia, kad galime nueiti gana ilgą kelią šia kryptimi, kas būtų itin naudinga. (Christie, 2004, p. 85) Panašią poziciją išsakė ir šio tyrimo dalyviai atsakydami į abolicionizmo idėjos pritaikymo klausimą, pasisakydami, kad iki tam tikros ribos abolicionistinių idėjų integravimas būtų itin naudingas vykdant teigiamą pokytį bausmių sistemoje. Šią ribą informantai dažniausiai brėžė ties kalėjimo panaikinimu, visi tyrimo dalyviai teigė, kad kalėjimo panaikinimas, šiuo metu, yra neįsivaizduojamas, nenaudingas ir, net žalingas, tiesa, kai kurie tyrimo dalyviai taip pat neatmetė galimybės, kad tai galėtų būti įmanoma ateityje, tuo metu kiti laikėsi nuomonės, kad kalėjimas visuomet išliks mūsų visuomenės struktūroje –

„Šiuo metu tai vargu bau. Šiuo metu, tai ne, bet ateitį, einant į tą tikslą po truputį, po truputį – galbūt. <...> Tai čia labai nebent toli, toli. Iš karto tai... Vargu bau, bijau, kad būtų priešingas efektas, sukurta nebaudžiamumo kultūra ir nežinau į ką tai netgi išvirstų. <...> Kalėjimų nors nebūtų, bet tos pajėgos turbūt turėtų būti metamos tiesiog žiurėt, kad būtų tvarka. Kad tie žmonės, kurie galėjo būti palei seną tvarką kalėjime, kad jie kryptingai socializuotusi į ten kur reikia ir nepažeidintų daugiau visuomenės tų normų <...>“ (Interviu Nr. 1),

„Manau, kad visiškai panaikint kalėjimus, aš bent jau, na neįsivaizduoju, kad būtų galima taip padaryt, nes tikrai yra atvejų ir, pavyzdžiui nežinau, teroristiniai masiniai žudymai, genocidai. Manau, kad tokie žmonės yra tikrai pavijingi ir negali būti jokia pritaikyta priemonė švelnesnė <...>“ (Interviu Nr. 4).

Paklausus tyrimo dalyviu, ar jų nuomone abolicionizmo idėjomis grindžiamą sistemą, tarp asmenų paradiusių nusikaltamą veiką, veiksmingiau sugebėtų įgyvendinti socialinės integracijos bei reintegracijos tikslus ir sumažintų polinkį ateityje daryti kitas nusikalstamas veikas, informantų

nuomonės, vėlgi, kiek skyrėsi, vieni sutiko, kad formuojant bausmių sistemą einant daugiau į abolicionizmo idėjų pusę, padėtų sumažinti nuteistų asmenų grįžtamumą į įkalinimo įstaigas –

„Jo, manau, kad jeigu ta abolicionistinė idėja būtų įgyvendinama per vieną iš prizmių, tai yra per tų programų pataisymo, korekcinių ir panašiai, platesnį taikymą ir efektyvesnį, tai, manau, kad tikrai tas galėtų pasitarnauti ir tam mažesniai recydyvo skaičiui ir mažesniai grįžimui į įkalinimo įstaigas ir panašiai <...> (Interviu, Nr. 4),

tarp kitų tyrimo dalyvių vyravo nuomonė, kad ir dabartinė sistema turi pakankamas galimybes vykdyti socialinę integraciją bei reintegraciją, o abolicionizmas šių aspektų visiškai nepakeis –

„<...> laisvės atėmimas netrukdo vykdyti socialinę integraciją ir dabar. Laisvės atėmimas ir dabar taikomas, ir turėtų būti taikomas tik tada, kada socialinė integracija nepavyko. Kada, kai nėra vienas kitą eliminuojantys dalykai ir abolicionizmas tos socialinės reintegracijos nei paskatins, nei stabdys.“ (Interviu Nr. 3)

Tyrimo dalyviai atsakydami į šį klausimą gana ryškiai pažymėjo žmoniškumo faktorių šiose sistemose, kad ne visai nuo sistemos priklauso laisvės atėmimo bausmės nuteistų asmenų grįžtamumas, kur kas svarbiau, kad šios sistemos veiktų ir būtų suprantamos personalo lygmenyje –

„<...> jūs galite įvesti į šią sistemą daug, daug alternatyvų. Jeigu jos tik bus skambiais žodžiais – nieks nevyks. Kiekvienas naujas veiksmas... Kiekvienas naujas įrankis, jisai turi turėti su savim kompetetingo darbuotojo intenciją dirbti su tuom žmogum <...> Tai vat, aš vistiek grįžtu prie to struktūruotų, kaip ir jūs norite, kad mes visgi turime kartu su visuomenę eiti ta pačia linkme, kad netgi jeigu duodam daugiau įrankių, turim turinį turėti.“ (Interviu Nr. 5)

Bendrai, ekspertai pebrėžia, kad bausmių sistemos atstovų supratimas apie bausmės paskirtį, pasėkmes bei poreikį užtikrinti, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo negrįžtų į įkalinimo įstaigą, netaptų nusikaltimų kultūros dalimis ir sėkmingai taptų visuomenės dalimi, yra reikalingiausias pokytis norint sėkmingai pasiekti nurodytus tikslus. Šie asmeninio lygio pokyčiai, pasak ekspertų, dažnai išskiriami kaip svarbeni pakitimai nei sistemos ar struktūros.

Tyrimo dalyviai taip pat pasidalino mintimis apie bausmę, kaip įrankį užtikrinti saugumo jausmą visuomenėje, jų paklausus, ar jų nuomone bausmė yra tikslingas atsakas į nusikalstamą veiką, siekiant saugesnės visuomenės, ekspertai pabrėžė, kad tai nėra visiškai save įrodantis teiginys. Dažnai pabrėžiama, kad tai ir yra pagrindinė bausmės paskirtis, užtikrinti saugumo jausmą visuomenėje, tačiau, pasak ekspertų, alternatyvios socialinės kontrolės priemonės, kai kuriais atvejais, galėtų tai atlikti net veiksmingiau –

„Jeigu žmogus, pavyzdžiui, vartoja alkoholį ar narkotikus ir po to sėda už vairo automobilio ir vairuoja jį, taip? Ir jį pagauna ne vieną kartą, štai ir teismų praktikoje pats susiduriu, nu 3-4 kartus pagauna, vis tą patį daro. Tai, paskyrus jam, sakykim, tą bausmę susijusią su atėmimu laisvės ar atidėjus laisvės atėmimo bausmės vykdymą, ar baudą, neišsprendžia problemos, nes reikia žmogų tiesiog gydyti. Jam reikalingos tos priemonės, kurios padėtų atsikratyti priklausomybių, nes žmogus, tikrai, jį vėl išėjęs iš tos, iš pataisos namų, jis vėl prisigeria ir vėl sėda vairuoti. <...> Tai yra elementarus tas nubaudo elementas, kuris, galbūt, na, kažkurį laiką, priverčia juos susimąstyti apie tą elgesį. O yra daug veikų, kur tikrai bausmės kontekste, griežtos, to neišspręsi.“ (Interviu Nr. 6)

Pagrindinai, ekspertų buvo pabrėžiama, kad bausmės yra, iš tiesų, tikslingas atsakas siekiant užtikrinti saugumo jausmą visuomenėje, bet tai neturėtų būti vienintėlis ir bendras atsakas ir, kad tai toli gražu nėra vienintėlis įrankis, kuris turi būti naudojamas siekiant užtikrinti saugesnę visuomenę:

„Taip, tikslingas atsakas, bet nebūtinai siekiant saugesnės visuomenės. Saugesnės visuomenės galima siekti daugybe kitų būdų ir bausmė tikrai neturi būti pasitelkiama kaip pagrindinė priemonė užtikrinant saugumą.“ (Interviu Nr. 3)

Išskiriama, kad yra atvejų, kai bausmė yra būtina priemonė siekiant užtikrinti saugią visuomenę, kurioje visi visuomenės nariai jaustųsi saugūs, tačiau šie atvejai yra labiau matomi kaip išskirtis, o ne taisyklė. Dažnas griežtesnių bausmių taikymas, vietoje kitų galimų socialinių kontrolės priemonių, tyrimo dalyvių nuomone, gali būti itin netikslingas ir net žalingas siekiant suformuoti saugią visuomenę. Ekspertai, interviu metu, ne kartą paminėjo, kad *ultima ratio* – kraštutinės priemonės principas, kurio taikymo reikalauja ir Lietuvos teisės aktai, yra užmirštas ir privalo būti dažniau naudojamas baudžiamosios teisės praktikoje, nes dabartinėje situacijoje, pasak ekspertų, yra daug įkalinamų ir jau įkalintų asmenų, kuriems galėtų būti taikomos alternatyvios socialinės kontrolės formos ir iš to naudingiau būtų ne vien pačiam asmeniui, tačiau ir visuomenei –

„Bent jau neužmiršt turi ultima ratio principo, kuris yra pripažįstamas. Jo turi būti siekiama, nes to reikalauja mūsų teisės aktai. Yra Lietuvos Aukščiausio Teismo suformuota teismų praktika, kuri reikalauja, kad ultima ratio principo turi būti siekiama kiekvienu atveju <...> Nes pas mus dažnai tai pasižiūrima pro pirštus <...>“ (Interviu Nr. 3),

„Žinoma ir, deja, bet pas mus nėra galimybių kol kas, netgi, sakykim, imant tą kraštutinį atvejį, būnant tokiems nuteistiesiems už nesunkius nusikaltimus, bet būnant pataisos namuose. Jeigu ten būtų galimybes jiems resocializuotis, turėti darbą, turėti ten kažkokią galimybę mokytis, užsiimti kažkokia tai veikla naudinga visuomenei, tai būtų irgi plusas. Bet, deja, to nėra... to nėra ir žmogus atsidūręs pataisos namuose, netgi už nesunkų nusikaltimą ir pirmą kartą ten atsidūręs, jo pasąmonė, ten būnant, yra iškreipiama, prievarta iškreipiama. Jis tikrai išeis nepasitaisęs, ne turėdamas kitokį požiūrį, bet jis jau bus linkęs netgi nusikalsti, o gal ir daryti toliau tas nusikalstamas veikas.“ (Interviu Nr. 6)

Toliau tyrimo dalyviu buvo klausiama kaip jie vertina kitų šalių praktiką bausmių sistemoje, gal net iš abolicionistinės pusės, ir ar yra kažkokių aspektų, kuriuos būtų naudinga bandyti pritaikyti ir Lietuvoje. Informantai išskyrė kitų šalių gerąsias praktikas, kurios buvo labiau susijusios, vėlgi, su kiek mažiau griežta bausmių sistema, žmogiškesnėmis sąlygomis įkalinimo įstaigose ir didesniu dėmesiu ir orientaciją siekiant įkalintą asmenį sėkmingai reintegruoti į visuomenę –

„Na čia, pavyzdžiui, Šveicarijos pavyzdys, kur kalėjimai yra tiesiog vieta kur yra atliekamos laisvės atėmimo bausmės už mažiau pavojingus nusikaltimus ir praktiškai nėra papildomų priemonių užtikrinti tų, laisvės atėmimo vykdymo vietų, saugumą. Tai yra, nesiimama papildomų priemonių: spilgiuotų vielų, apsaugos bokštelių ir panašių dalykų, kad žmonės nepabėgtų. <...> Tai yra <...> kad gali būti, laisvės atėmimo vietos, žmoniškos, o ne tik pašalinimo, įbauginimo, izoliavimo priemonė <...>“ (Interviu Nr. 3),

„Nu pavyzdžiui ten, iš dalies imponuoja skandinaviška sistema. Labai stipriai orientuota į pavadinkinime ne tai komfortu, bet netikėjimu tuo, kad nuteistieji žmonės yra atstumtieji. Ir, kad tos sąlygos lyg ir jiems yra sudaromos šiek tiek kitokios nei pas mus. Ir ta subkultūra, norisi tikėtis, veikia šiek tiek silpniau tenai ir, atitinkamai, žmogus paleistas iš tos sistemos, galbūt jisai nėra visiškai palaužtas <...>“ (Interviu Nr. 1)

Ekspertai, išskirdami gerą praktiką kitų šalių bausmių sistemose, gana stipriai pabrėžė patį sistemos požiūrį į įkalintą asmenį. Atkreipiamas dėmesys, kad reikia sukurti geras, žmoniškesnes sąlygas įkalinimo įstaigose esantiems asmenims, sumažinti juntamą atskirtį tarp jų ir kitų visuomenės narių, sukurti atmosferą, kurioje asmenys labiau jaustųsi ruošiami grįžti atgal į visuomenę, o ne izoliuoti, atskirti ir nepageidaujami. Pagarba nuteistam asmeniui, kaip pabrėžia vienas iš ekspertų, yra kertinis aspektas, kurio ypatingai trūksta dabartinėje Lietuvos bausmių sistemoje –

„Nu, kaip pavyzdys <...> besiruošdamas dar eiti į šitą sistemą aš išgirdau, radau Youtube, tiesiog vienos, berods Norvegų ar Švedų kalėjimo prižiūrėtojos žodžius, kurie man pasakė... nu atsakė į visus klausimus, ką jie ten daro. Jinai pasakė „Mūsų visuomenė ir mes tikime, kad kiek pagarbos mes suteiksime įkalintam asmeniui įkalinimo įtaigoj, tiek jisai gražins jos išėjęs į laisvę“. Čia, turbūt, atsakymas į viską, ką mes darome neteisingai ir kur link turėtume judėti.“ (Interviu Nr. 5)

Bausmių sistemos ateitis Lietuvoje

Paskutinis ir bendriausias klausimas, kurio klausiau visų tyrimo dalyvių, tai kokia bausmių sistemos ateitis, jų nuomone, laukia Lietuvoje. MAXQDA programoje buvo išskirta, kad šis klausimas potencialiai gali atsakyti į visus 4 tyrimo uždavinius, dėl plataus klausimo pobūdžio. Atsakymai, iš tikro, gana stipriai išsiskyrė tarp ekspertų, dažnai buvo minima, kad su nauja karta ateis ir teigiami pokyčiai baudžiamojoje Lietuvos sistemoje. Šie pokyčiai taip pat yra argumentuojami ir per Euopos Sąjungos prizmę, kai kurių ekspertų nuomone Lietuva neturi kito pasirinkimo, tik formuoti savo bausmių politikos modelį pagal šioje srityje pažangesnes šalis –

„Keisis manau, kad į tą skandinaviškąją pusę, sakykim taip, arba į vakarų Europos pusę. Kas yra dar svarbu, tai turbūt tinka ir kitiems klausimams, mes vistiek nesam atskiri, savarankiški. Mes esame Europos Sąjungos dalis. Kažkiek to regioniško mentaliteto yra išlikę, bet vistiek standartai, tam tikri ir gairės yra keliamos bendros Europos lygiu. Ir tą, nori ar nenori – judama. Tai, galų gale ta ateitis ir judės mūsų bausmių politikos į tą pusę, kokie bus deliojami prioritetai europoje.“ (Interviu Nr. 1),

„Mes neturim kitos išeities, nes vistiek, mes Europos Sąjungoje esame ir turime priimti tas taisykles, esančias Europos Sąjungoje, nes ten irgi žmonėms kantrybės kartais baigiasi. <...> Tai, nori, nenori, turės priimti tas žaidimo taisykles diktuojamas išsivysčiusių Europos Sąjungos šalių. Tai tiesiog, mano nuomone, kad po 5, po 10 metų turėtumėm turėti tą pusę grįžtamumo. Turim bent jau siekti, aš tikiuosi, kad taip ir įvyks.“ (Interviu Nr. 5)

Tuo tarpu kiti tyrimo dalyviai turėjo priešingą nuomonę, pasak jų didesni pozityvūs pokyčiai Lietuvos bausmių sistemoje neatsiras per artimiausius keletą metų –

„Bus taip, kaip yra dabar. Tiesiog bus toliau gėsinami gaisrai ir tiek. Tuo tarpu, kad atsirastų baudžiamosios justicijos strategijos, tuo, manau, Lietuvoj neverta ir tikėti.“ (Interviu Nr. 3),

„Jo, aš tikiuosi, kad aš sulauksiu kai jau bus kitaip, bet greičiausiai, dar artimiausius 10 metų, aš taip spėju, kitaip – geriau, turbūt dar nebus. Man taip atrodo.“ (Interviu Nr. 2)

Tokią nuomonę ekspertai argumentavo pavyzdžiais, kai buvo keliamos iniciatyvos vykdyti reformas Lietuvos bausmių sistemoje, bet jų nepavykdavo įgyvendinti dėl „politinės valios“ trūkumo.

Lietuvoje egzistuoja viena griežčiausių bausmių sistemų, tai pabrėžia ir ekspertai vertindami įkalinamų asmenų Lietuvoje statistiką bei įkalinamų asmenų grįžtamumo atgal į įkalinimo įstaigas skaičius. Griežtos bausmės, retas kitų, ne laisvės atėmimo, bausmių skyrimas bei nepakankamas kitų socialinių kontrolės priemonių taikymas, pasak ekspertų, yra viena opiausių problemų Lietuvos baudžiamosios sistemoje. Abolicionizmo idėjos atrodo kaip visiška priešingybė Lietuvoje egzistuojančiai sistemai. Kaip ir buvo išskirta teorinėje darbo dalyje, abolicionizmo atstovai pasisako už veikų dekriminalizavimą arba, bent jau, radikalų bausmių mažinimą ypatingai atkreipiant dėmesį į laisvės atėmimo bausmę, taip pat alternatyvų konfliktų sprendimą netaikant bausmių, kaip mediacija. Tačiau Lietuvoje, kaip išskiria ekspertai, visi šie abolicionizmo idėjai artimi aspektai nėra taikomi arba taikomi itin minimaliai. Atkreipus dėmesį į abolicionistines idėjas ir kaip jos galėtų padėti spręsti minėtas problemas, tyrimo dalyviai gana pozityviai vertino kai kuriuos šios idėjos aspektus, kaip kai kurių veikų dekriminalizavimą, lengvesnių bausmių taikymą,

platesnes galimybes nuteistiems asmenims taikyti alternatyvas laisvės atėmimui bei labiau orientuotis į įkalinto asmens reintegraciją atgal į visuomenę, o ne į šių asmenų atskirtį. Tuo pačiu metu abolicionizmo idėjos sulaukė ir nemažai tyrimo dalyvių kritikos, ypač dėl radikalesnių abolicionizmo pusių, ekspertai pasisakė prieš kalėjimų naikinimą bei drastišką veikų dekriminalizavimą, nurodant, kad tai galėtų sukelti daug daugiau naujų problemų nei išspręstų senų. Taip pat buvo atsiremiamas į galimybes įgyvendinti kai kurias abolicionizmo idėjas, ekspertų buvo pabrėžta, kad kai kurie, net radikalesni abolicionizmo idėjos aspektai galėtų būti naudingi Lietuvos bausmių sistemoje, tačiau tiesiog praktiškai neįgyvendinami. Bendrai, nagrinėjant geras praktikas užsienį bei kalbant apie reikalingiausius pokyčius Lietuvos bausmių sistemoje buvo grįžtama prie šių pagrindinių problemų, kurias, pasak ekspertų, neužtektų spręsti keičiant dabartinę sistemą labiau atsiremiant į abolicionizmo idėjas, reikia vykdyti esminius pokyčius asmeninio mąstymo lygmenyje. Vienas svarbiausių griežtos baudžiamosios sistemos susiformavimo Lietuvoje veiksnių, pasak tyrimo dalyvių, tai požiūris į nusikalstamą veiką padariusį asmenį. Priskiriant šiuos žmones „nusikaltėlių“ kategorijai tampa lengva taikyti itin sunkias bausmes, ne visiškai suprantant pilnų padarinių. Abolicionizmo šalininkai pabrėžia, kad kiekvienas visuomenės narys gali tapti „nusikaltėliu“, nes kiekvienas savo gyvenime yra padaręs kažką, ką būtų galima bausti pagal baudžiamąjį įstatymą. Svarbu šių asmenų visiškai neatskirti nuo visuomenės ir netaikyti tokių sankcijų, kurios *de facto* panaikintų visus šių asmenų šansus sėkmingai grįžti į visuomenę, kaip pabrėžia ir ekspertai, šių aspektų nesilaikymas tiesiog sukuria naujus visuomenės priešus. Todėl svarbu plėsti ne vien plačiosios visuomenės požiūrį apie bausmes, jų pasekmes bei alternatyvas, bet ir asmenų atsakingumą už šių sprendimų priėmimą nacionaliniame lygmenyje, taip pat asmenų, dirbančių su įkalintais asmenimis instituciniame lygmenyje.

Išvados

Abolicionizmas, kaip kritinės kriminologijos šaka, orientuojasi į kardinalų pokytį bausmių sistemoje. Abolicionistai teigia, kad bausmė neturi būti priimta kaip savaime suprantamas dalykas, kad „nusikaltimo“ sąvoka, taip plačiai vartojama šiandieną, yra itin subjektyvi ir turime būti labai atsargūs taikydami šią sąvoką dėl prie jos pririštos milžiniškos atsakomybės. Kriminologai vieningai sutaria, kad nuteistų ir įkalintų asmenų skaičius labiausiai priklauso ne nuo padarytų nusikalstamų veikų skaičiaus, tačiau koreliuoja su esamos bausmių sistemos griežtumu, taip sudarant prielaidą, kad baudžiamoji sistema nėra atsakas į esamą kriminogeninę situaciją, tačiau pagrindinis nusikaltimų bei nusikaltėlių formuotojas, nes tik šių sąvokų formavimas pagal reikiamą prizmę leidžia šiai sistemai egzistuoti. Prisidengiant teisingumo bei saugumo užtikrinimo idėjomis baudžiamoji sistema aktyviai kelia skausmą tam tikrai, savo nuožiūra išrinktai ir išskirtai, visuomenės narių grupei. Kitaip tariant, abolicionizmas siekia parodyti, kad bausmės, arba išskirtinai laisvės atėmimo bausmė, neatlieka pagrindinių nusibrėžtų tikslų, kaip visuomenės saugumo užtikrinimo, ir šias problemas tik pagilina atstumiant ir izoliuojant nuo visuomenės tam tikrus asmenis, taip nuteikiant juos prieš pačią visuomenę. Pabrėžtina, kad Lietuvoje ši problema yra ypatingai opi, nes jau keletą metų mūsų šalis pirmauja Europos Sąjungoje kalinių skaičiaus statistikose bei grįžtamumo į įkalinimo įstaigas skaičiuose. Tai rodo, kad mūsų baudžiamoji sistema šias skausmo priemones naudoja itin smarkiai, asmenys, patyrę šį skausmą ugdo nepykantą ir atsiskiria nuo visuomenės dar labiau, kas užtikrina aukštą nuteistų asmenų grįžtamumą į įkalinimo įstaigas. Tyrimo metu kiekvienas ekspertas pažymėjo, kad būtent baudžiamosios sistemos griežtumas, mažas laisvės atėmimo bausmės alternatyvių bausmių taikymo skaičius bei požiūris į nuteistą asmenį kaip į kitokį, blogą ar „gyvulį“, yra pagrindinės problemos šios dienos Lietuvos bausmių sistemoje. Nors tyrimo dalyviai sutiko su ne visais abolicionizmo idėjos aspektais, tačiau visi sutiko, kad mūsų baudžiamajai sistemai yra būtina eiti į šią pusę. Remiantis tyrime dalyvavusių ekspertų nuomone abolicionizmo idėjos ne tik sėkmingai sugebėtų tvarkytis su nurodytomis problemomis, bet ir atskleidė tai, jog daugelis abolicionizmo idėjos aspektų būtų gana nesunkiai įgyvendinami. Kai kurių veikų dekriminalizavimas, retesnis ir lengvesnis laisvės atėmimo bausmės taikymas, didesnis kitų socialinės kontrolės priemonių taikymas, tai keli aspektai, kurie pasak ekspertų galėtų būti efektyviai integruoti į esamą Lietuvos bausmių sistemą. Keičiantis ir tobulėjant visuomenei yra svarbu, kad šie teigiami pokyčiai pasiektų visus visuomenės aspektus. Į Sunkią įteisinto skausmo sukėlimo problemą ir jos pasekmės abolicionizmo teorijos atstovai siekia atkreipti dėmesį jau kurį laiką. Lietuvoje, deja, ši problema yra išskirtinai opi. Tačiau ėjimas abolicionizmo

idėjų link, pasak ekspertų, yra efektyvus ir pasiekiamas kelias efektyviai ir įgyvendinamai spręsti šias svarbiausias mūsų bausmių sistemos problemas.

Literatūra

1. Babachinaitė G., Jurgelaitienė G., Justickis V. ir kt. „Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prognozė iki 2015m.“, Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2008.
2. Bianchi H., „Justice as Sanctuary: Toward a New System of Crime Control“, 1994.
3. Christie N., „A Suitable Amount of Crime“, 2004.
4. Christie N., „Limits to Pain: The Role of Punishment in Penal Policy“, 1981.
5. Christie N., „Nusikaltimų kontrolė kaip pramonė“, Vilnius, 1999.
6. Cohen S., „Alternative to Punishment – The Abolitionist Case“, *Israel Law Review*, 1991.
Prieiga internetu -
https://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/israel25&id=742&men_tab=srchresults
7. De Haan W., Loader I., „On the emotions of crime, punishment and social control“, *Theoretical Criminology*, 2002.
8. Gavėnaitė A., „Kritinė kriminologija kontinentinėje Europoje: ištakos ir pagrindinės idėjos“, 2007. Prieiga internetu - <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2007-3-gavenaite.pdf>
9. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Galiojanti suvestinė redakcija: 2019-07-06 – e-seimas lrs.lt
10. Mathiesen T., „Prison on Trial“, London, 1990.
11. McLaughlin E., Muncie J., „Criminological perspectives: Essential Readings“, 2013.

12. Ruggiero V., „An abolitionist view of restorative justice“, 2011. Prieiga internetu - <https://eprints.mdx.ac.uk/7831/1/Ruggiero- Abolitionist View of Restorative Justice.pdf>
13. Ruggiero V., „Penal Abolitionism“, Oxford University Press, 2010.
14. Ruggiero V., „Power and Crime: New Directions in Critical Criminology“, 2015.
15. Ruggiero V., Ryan M., „Punishment in Europe: A critical Anatomy of Penal Systems“, 2013, Prieiga internetu - <https://ebookcentral.proquest.com/lib/vilunivebooks/reader.action?docID=1431385&ppg=27>
16. Swaaningen R., „Critical criminology: visions from Europe“, London, 1997.
17. Švedas G., „Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai“, Vilnius, VĮ Teisinės informacijos centras, 2003.

Priedai

Priedas Nr. 1

Pusiaus struktūruoto interviu klausimai, uždaviniai ir gairės :

Bendri klausimai

1. Lietuva jau kurį laiką pirmauja Europos sąjungoje kalinių skaičiumi 100 tūkstančiui gyventojų. Kokie jūsų nuomone yra pagrindiniai šio fenomeno veiksniai? Kaip šie veiksniai susiformavo? **1, 2**
2. Kaip jums abolicionizmo (šiek tiek papasakoti) idėjos tvarkantis su šiuo klausimu? Kokios perspektyvos? ar tai sistemai visiskai netinkamas dalykas? Ar realu? Jei realu, tai kaip? **3, 4**
3. Kaip galvojate, ar galime apsieiti be kalėjimų? Kodėl ne/taip? **3, 4**
4. Jūsų nuomone, ar abolicionizmo idėjomis grindžiama sistema, tarp asmenų, padariusių nusikalstamą veiką, veiksmingiau sugebėtų įgyvendinti socialinę integraciją bei sumažinti polinkį ateityje daryti kitas nusikalstamas veikas? Kodėl? **3, 4**

5. Kokie elementai, jūsų nuomone, atlieka pagrindines funkcijas formuojant bausmių politiką Lietuvoje? Kodėl? Ar tai žalinga teigiamam bausmių sistemos formavimui? **2**
6. Jūsų nuomone, ar bausmė yra tikslingas atsakas į nusikalstamą veiką, siekiant saugesnės visuomenės? Kokios alternatyvos? Ar nebūtų tikslingiau vadovautis abolicionistinėmis idėjomis siekiant šio tikslo? **3, 4**
7. Kaip vertinate kitų šalių praktiką bausmių sistemoje, būtent iš abolicionistinės pusės, ir ar yra konkrečių aspektų, kuriuos jūsų nuomone būtų naudinga pritaikyti Lietuvoje? Kaip būtų galima tai padaryti? **3, 4**
8. Kokie bausmių sistemos pokyčiai yra reikalingiausi Lietuvai jūsų nuomone? Kodėl būtent šie? Kaip jų pasiekti? **1, 3**
9. Kokios pagrindinės kliūtys jūsų įvardintiems pokyčiams pasiekti? Kaip tas kliūtis išspręsti? **1, 3**
10. Kaip manote, kokia laukia bausmių sistemos ateitis Lietuvoje? Kodėl taip manote? **1, 2, 3, 4**
11. Ar pateiktą informaciją norėtumėte papildyti kita svarbia informacija?

Dėkui jums labai.

Uždaviniai:

5. Išsiaiškinti pagrindines Lietuvos bausmių sistemos problemas.
6. Išskirti pagrindinius veiksnius, kurie suformuoja šias problemas.
7. Išsiaiškinti, ar remiantis abolicionizmo idėjomis, būtų galima spręsti šias problemas bei jų veiksnius.
8. Išsiaiškinti kokios galimybės pritaikyti abolicionizmo idėjas Lietuvoje.

Priedas Nr. 2

Interviu Nr. 1

A: Gerai, tai sveikas Dariau. Ir čia mano bus toks, kaip prisistatymas - esu Vilniaus universiteto, kriminologijos 4 kurso studentas, Matas Tamošaitis, ir rašau baigiamąjį darbą tema „Kriminologinis abolicionizmas ir jo taikymas Lietuvos bausmių sistemoje“. Todėl norėčiau paprašyti Jūsų pasidalinti savo mintimis apie tai. Mūsų pokalbis truks iki 60 minučių. Tyrimo tikslais prašau leisti įrašyti pokalbį, kad galėčiau atlikti duomenų analizę, vėliau šis įrašas bus sunaikintas. Jūsų vardas ir

pavardė niekur nebus minimi, analizėje pateiksiu tik apibendrintas Jūsų mintis. Esu parengęs Jums klausimus ir Jei sutinkate, galime pradėti.

I: Pradedam.

A: Gerai. Tai va, čia vienas kaip ir įžanginis mano klausimas, tai: Lietuva jau kurį laiką pirmauja Europos sąjungoje kalinių skaičiumi 100.000 žmonių, 100.000 gyventojų ir kokie yra, tavo nuomone, šito fenomeno veiksniai ir nu... kokia galėtų būti šito priežastis, kad Lietuvoje yra daug daugiau kalinių 100.000 žmonių negu kitose Europos sąjungos šalyse.

I: Aš manyčiau, tai yra baudžiamoji politika, nes baudžiamumas, kaip reiškinys, geografiškai gal taip lengvai nepasiduoda, tai aš kaltinčiau politiką mūsų baudžiamąją.

A: Tai, problema yra ne tai, kad mes darome daugiau nusikaltimų arba juos darome, kaip sakyti, rimtesnius, bet dėl baudžiamosios būtent politikos ar ne?

I: Aš taip tą dinamiką matyčiau, taip.

A: Aha, o tada kodėl manai, kad tokia, na sakykim, griežtesnė baudžiamoji politika susiformavo būtent pas mus, lyginant su kitomis europos šalimis?

I: Nu sakykime, man atrodo, mes dalį tos politikos atsinešėmė, paveldėjome iš sovietų sąjungos laikų.

A: Mhm.

I: Turėjome tam tikrą anstatą ir dar, gal iki galo iš jo neišsivadavome, neišsilaisvinome, tai tam tikros liekanos, rudimentai lieka iš ten. Mano nuomonė tokia būtų.

A: Mhm. Aišku. Ir, na gal žinai, buvo atvejis, gan, labai viešas būtent Jurbarko byloje ir kiek jisai susilaukė visuomenės, nu tas teismo sprendimas kiek susilaukė priešiško iš visuomenės nuomonės... ir daug kas...

I: Kas buvo? Nedavė realaus laisvės atėmimo?

A: Nedavė laisvės atėmimo kiek žinau, davė baudą ir man atrodo lygtinai, ar atidėjo. Arba atidėjo arba lygtinai, bet realios baudos.... tai, ar nemanai, kad tai galėtų būti bendros visuomenės tas dažnas, nu bendros visuomenės noras griežčiau teisti. Tokių atvejų viešinimas ir pavienis reklamavimas gali kažkaip formuoti griežtesnę poziciją baudžiamosios politikos atveju.

I: Kategoriškai, iš tikrųjų, negaliu teigti, nes nežinau detalių tų visų bylos.

A: Aha.

I: Aš žinau tik tai tai, kas buvo iš spaudos nušviesta. O ta komunikacija buvo pakankamai vienas pusė ir vienareikšmiška, žinoma, skandalingos tos idėjos, mėgavimasis tomis detalėmis. Nu tai tas vienas nuteisimas spaudoje jau buvo įvykęs. Tai, turbūt natūralu, kad visuomenė buvo suorientuota taip, kad nieko kito tikėtis ir negalėjo.

A: Mhm, Mhm.

I: Dar plius, gal reikėtų turėti omeny, kad paliesta, tokia sakykime, šiek tiek jautresnė kategorija – jauni žmonės. Ir tuos atitinkamai irgi, turbūt žiūrima šiek tiek kitaip ir tikimasi, gal kažkokių kitų dalykų. Nekonkretus mano atsakymas, nes tikrai gerai tų detalių nežinau.

A: Mhm.

I: O... bet nuo ko klausimas prasidėjo? Ar tai atspindi mūsų visuomenės...

A: Na jo, kad Lietuvoje yra labai griežti, na sakykim, kadangi pats kaip ir minėjai, kad nu daugiau kalinių, nes griežtesni įstatymai. Ar gali būti, kad toks vat, sakykim bendros visuomenės noras griežtų bausmių tai įtakoja.

I: Sakykim jo, čia visuomenės ta sankloda irgi yra paveldėta biški iš sovietinės santvarkos. Tas dantis už dantį principas niekur nėra dingęs, bet pas mus yra pakankamai, na ryškiai dar reiškiasi. Nu mes, kaip visuomenė esame, palyginus jauna, man atrodo, kiek mes turime metų...

A: Mhm

I: 30, sakykime taip? Man atrodo dar kelios kartos turi pasikeisti, kad mes pasiektume vertybinę kitą, kokybinį dugną... ne dugną, sakykim lubas gal. Tai vakarų europoj... ir tas manes, iš tikrųjų, nestebina, tai aš tą santvarkinę, anstatinę, paveldimą situaciją tikrai čia labai stipriai įžvelgiu ir manau, kad ji čia duoda čia savo akcentų kažkokių.

A: Aha. O tada, kaip tik prie šitos temos, jeigu pradėsime kalbėti apie abolicionizmo idėją, tai būtent, kad gal daug geriau būtų e... taikyti visokias socialinės kontrolės formas vietoj bausmės? Nes, kaip kriminologai jau nuo seno rašo, kad bausmė tai yra kažkoks išmislas, bet ar tai tikrai yra vienintelis atsakas į nusikaltimą? Ir ten aišku, yra ir kiti dalykai, kaip kas yra nusikaltimas ir visa kita. Bet [avyzdžiui šituo atveju, didžioji visuomenės dalis, na sakykim tie, kurie reiškiasi, norėjo, kad šitas asmuo būtų įkalintas, kalbant apie Jurbarko. O, vis dėlto, teismai, palaikė tą labiau, šitoj situacijoje abolicionistinę poziciją, kad taikom kitas priemonės, o ne įkalinimą. Tai prieinant prie

abolicionizmo, kaip manai, abolicionizmo idėjos iš viso tvarkantis su mūsų baudimo sistema, ar yra kažkokios perspektyvos?

I: Aš, savo ruožtu, kontraklausimą turiu. Ar čia abolicionizmą tą pritempei ar, iš tikrųjų, teismas objektyviai taip argumentus ir formavo?

A: Ne ne, aš pritempiausi visiškai. Jie taip neargumentavo, kad mes vadovaujamės a...

I: Tai tada atsargiai, čia tavo tyrimas kažkoks yra kryptingas. [Juokiasi]

A: [Juokiasi] Ne...

I: Neatitinka mokslinių tyrimų reikalavimų... [Juokaujant]

A: Ne, aš ne apie...

I: Supratau, aš šaip nesu absoliutininkas. Aš netikiu absoliučiais dalykais, kad arba juoda, arba balta. Bandyti tą žinoma galima, tai yra progresyvu, modernu ir tai turi tam tikrą mokslinį pagrindimą.

A: Mhm.

I: Tai tą pabandyti tikrai galima, tik labai atsargiai, ir siūlyčiau pradėti ne nuo beviltiškų atvejų. Nes turbūt turime tokių atvejų kur tikrai, resocializacija nesuveiks niekaip.

A: Mhm.

I: Bet nuo paprastesnių atvejų, kodėl gi ne? Nes irgi yra turbūt, ne karta fiksuota tiek praktikoje, tiek moksle, kad kartais ta subkultūra, kalėjimo taip pavadinkim, tai kaip tik žmogų sužlugdo. Kai jis yra, tarkim ant ribos, į kurią pusę tu jį pastumsi, tai ten jis ir atsidurs. Tai kartais to, iš tikrųjų, reikia. Tiktai dabar klausimas, to mechanizmo sukūrimas. Kaip jį paleist, kad jisai veiktų, ar mes jį turim? Nes teoriškai svartyti mes galim įvairiai ar būtų, ar nebūtų. Bet kol mes neturim to sakykime, studijos atliktos kaip tai veiks? kas su tuo žmogumi dirbs? kokios priemonės taikomos? Tai aš labai atsargiai vertinčiau. Teoriniam lygmenį tai aš tam pritariu, bet su praktika reiktų labai, labai stipriai pasiruošt, man atrodo, kad tą būtų galima padaryti.

A: Mhm. Bet yra kažkokie atvejai, kur manai, kad būtų geriau taikyti, na abolicionizmo idėjas negu griežtesnio kalinimo?

I: Taip, manau, kad yra tokių atvejų. Plius, dar reikia paruošt bendrą visuomenę per komunikaciją ar kažką, nes, vėlgi, tas keršto jausmas, kraujo skonis niekur yra neišnykęs. Ir supriešinimas visuomenės tikrai gali įvykt labai rimtas ir baigtis tokiom situacijom kai turėjom violetines tas

Kedžių istorijas, vos ne ten... ne tai, kad pilietinis karas, bet neramumai einantys link to. Taip, kad, turbūt, pasiruošimas tiek iš taikytojų, kurie taikys šitas priemones, tiek ir visuomenės parengimas, tas brandinimas taip sakykim.

A: Mhm. Tada, kitas klausimas, į kurį tu kaip ir atsakei dalinai, bet vistiek paklausiu, kad turėčiau tvirtą poziciją. Tai, kaip galvoji, ar galime apsieiti be kalėjimo? Ar įmanoma apsieiti be kalėjimo visuomenėje?

I: Šiuo metu tai vargu bau. Šiuo metu, tai ne, bet ateitį, einant į tą tikslą truputį, po truputį – galbūt. Bet tai būtų labai tolimas tikslas su labai rimtais, visuomenės sąmonėje įvyksiančiais užprogramuotinais pokyčiais.

A: Mhm.

I: Tai čia labai nebent toli, toli. Iš karto tai... Vargu bau, bijau, kad būtų priešingas efektas, sukurta nebaudžiamumo kultūra ir nežinau į ką tai netgi išvirstų. Turbūt tai išvirstų į didžiules išlaidas viešajam saugumui užtikrinti.

A: Aha.

I: Kalėjimų nors nebūtų, bet tos pajėgos turbūt turėtų būti metamos e... nu tiesiog žiurėt, kad būtų tvarka. Kad tie žmonės, kurių, kurie galėjo būti palei seną tvarką kalėjime, kad jie kryptingai socializuotųsi į ten kur reikia ir nepažeidintų daugiau visuomenės tų normų, sutarties pavadinkime taip.

[00:10:03]

A: Mhm, mhm... Aišku. Dar tavo nuomone, kokie elementai atlieka pagrindines funkcijas formuojant bausmių politiką Lietuvoje? Kažkiek mes tai jau palietėme per visuomenės požiūrį, bet tiesiog įdomu būtų, gal dar kažkokius elementus galėtum išskirti kurie, tokią didelę įtaką daro mūsų Lietuvos bausmių politikoje?

I: Daugelis, pagrindiniai sprendimai dėl bausmių politikoj... politikos vistiek yra priimami teisės aktų pavidalu. O teisės aktus pas mus priėmė politikai. Politikai neretai šiek tiek pataikauja tai viešajai nuomonei.

A: Mhm.

I: Tai tas vyksta. Aš vat ko pasigendu, tai yra, iš tikrųjų, didesnio akademijos sudalyvavimo, kad sakykime taip šviestų ir... pedagoginė tuo užsiimtu visuomenės atžvilgiu. Ar tai yra pateikimo

problema? Aš nežinau. Kad tie darbai vyksta, kriminologai dirba, viskas yra tvarkoj. Bet tų rezultatų mes nedaug matome, o jeigu ir matome, tai nepakankamai patraukliame formate matyt.

A: Aha.

I: Ką aš dar pastebėjau, norėjau akcentuoti, kad šiuo metu turime tą 21 amžiaus visuomenę. Ir tas tai vadinamas „dėmėsio tarpas“ attention gap, labai trumpas, tai atitinkamai turbūta akademija turi į tai orientuotis ir bandyt simpatiška, patraukliai pristatinėt tuos dalykus ir va per čia tą... politiką bausmių galbūt ir būtų galima keisti, jeigu mes norime to input'o iš akademijos, sakykime taip. Labai daug čia visko prisakiau į vieną klausimą.

A: Mhm. Ne, labai, labai, labai gerai iš tos pusės. Na, gal, kaip vertini gal kitų šalių praktika bausmių sistemoje? Ar yra gal kažkokių konkrečių aspektų, kuriuos tavo nuomone būtų galima pritaikyti Lietuvoje?

I: Labai paviršutiniškos mano žinios šitoj sryti...

A: Aha, šaip aš galėčiau, jeigu nori, duoti tokį pavyzdį?

I: Gal aš prieš tai pabandysiu papasakoti, tada duok man pavyzdį.

A: Okey.

I: Nu pavyzdžiui ten, iš dalies imponuoja skandinaviška sistema. Labai stipriai orientuota į pavadinkinime ne tai komfortu, bet netikėjimu tuo, kad nuteistieji žmonės yra atstumtieji. Ir, kad tos sąlygos lyg ir jiems yra sudaromos šiek tiek kitokios, nei pas mus. Ir ta subklutūra, norisi tikėtis, veikia šiek tiek silpniau tenai. Ir, atitinkamai, žmogus paleistas iš tos sistemos, galbūt jisai nėra visiškai palaužtas yra galimybių jam ten būt nesulaužytam.

[Trumpas pokalbis su kitu asmeniu]

I: Tai dabar, apie ką norėjai tenai? Koks pavyzdys?

A: aha, aš kaip tik norėjau apie būtent Norvegija iš skandinavijos šalių nes...

I: Jo, Norvegijos sistema kažkiek yra žinoma. Pavyzdžiui, tas pavyzdys, nematęs Utojoj kur išaudė daug žmonių? Brevikas.

A: Aha.

I: Brevikas, man atrodo, jis buvo įkalintas, net ne iki gyvos galvos. Jeigu imtume tarkim Amerika, jis ten būtų gavęs šimtą... ten... vos ne

A: Mhm. Iki gyvos galvos realiai.

I: Tai čia vat akivaizdus vat pavyzdys, kaip skiraisi požiūris į bausmę ir kokių, turbūt, skirtingų tikslų tikimasi.

A: Mhm. O tai... būtent, nes Norvegija, na yra tos kriminologijos teorijos ir daug kriminologų pasisako, būtent iš kritinės kriminologijos srities, kad mes patys nusprendžiam kiek mes norime turėti kalinių. Jeigu mes formuojam baudžiamąją politiką griežčiau, apie tai formuojam savo, kaip sakykim, visuomenę. Tai tas skaičius gali augti iki kiek nori, bet...

I: Bet, kita vertus Matai, ar tai teisingas yra požiūris? Jeigu tu užsibreži ribas, kiek tu nori turėti kalinių, bet objektyviai visuomenė yra, sakykime, išdykusi ir vistiek...

A: Ne, aš nesakau, kad tai yra teisingas požiūris. Aš tiesiog sakau, kad yra toks požiūris, Norvegai jį pritaiko ir jie turi netgi lubas. Aš bijau sumeluoti, žinau, kad prieš 20 metų tos lubos buvo 2500 kalinių kažkur.

I: Per visą valstybę?

A: Taip. Na taip ten nėra tiek daug gyventojų, 5 su viršum milijono, bijau sumeluot... Bet, jo buvo žmonės, ir yra dar žmonės... Man atrodo tas skaičius, beje nuo 2500 dabar yra pakilęs, bijau sumeluot, sakyčiau apie 4000, bet iš tikrųjų bijau sumeluot. Ir yra žmonių kurie metus ar du laukia, kad galėtų patekti į kalėjimą, jiems yra paskirtas nuosprendis ir... Yra keli aspektai dėl ko taip padaryta šita... sistema. Bet grįžtant prie klausimo, ar yra kažkas, būtent iš šitų, kitų šalių praktikų, kurias, manai, kad būtų įmanoma arba jeigu nebūtu artimiausiu metu įmanoma, bet būtų gerai pritaikyti Lietuvoje?

I: Aš už visus gerus... geras praktikas. Visų jų pasinaudojimą, sakykime taip, bet, manau, reikia turėti kažkokius rezultatus, objektyvius duomenis, kad būtų galima tokias kategoriškas išvadas daryt. Ar tarkim, tai nėra vien tik tai akcentas ant tų gražių sąlygų sudarytų įkalintiesiems. Ar tikrai ta resocializacija tikrai veikia, ar yra kažkoks monitoringas vykdomas tų asmenų, kad jie iš tokių sąlygų išėję iš tikrųjų jie pasikeičia. Aš nedirščiau kategoriškai atsakyti, bet remtis geraisiais pavyzdžiais, su sąlyga, kad tikrai matomas tas pokytis į pozityvą, žinoma – aš už.

[00:15:39]

A: Mhm. Aišku, gerai. Vistiek yra, manau, kad yra, bausmių sistemos pokyčiai, kurie, tavo nuomone, būtų reikalingi Lietuvoj. Ir tiesiog norėčiau pasiteiraut, gal galėtum išskirti kelis gal reikalingiausius tavo nuomone? Jeigu tokių yra.

I: Jo, iš tikrųjų, turbūt tie, gerai žinomi, teorinės tiesos, kad ne bausmės griežtumas įtakoja nusikalstamumo tendencija į polinkį nusikalsti, o neišvengiamumas. Tai čia vienas dalykas yra, tai tas neišvengiamumas daugiau į tyrimą turbūt orientuotas, o ne į baudimą. Tai vat turbūt tas sėkmingai yra bandoma įgyvendinti ir lyg tai tas sėkmingai vyksta.

A: Mhm.

I: Daug, argi nedaug, yra dalis bausmių, kurios yra grynai paremtos vertybiniais dalykais, pavyzdžiui narkotikai tie patys, tai čia labai stipriai priklauso nuo politinės konjunktūros pavadinkime taip, sprendimus priimančios. Šiuo metu gal šiek tiek yra lazda pakankamai stipriai įtempta, gal nesakyčiau perlenkta, bet tikrai įtempta ir tam tikri dalykai... kyla klausimas kiek yra proporcingi... Koks klausimas?

A: Aha, nu kokių pokyčius bausmių sistemoje...

I: Kur reikia pokyčių taip?

A: Jo, tavo nuomone kur reik pokyčių?

I: Iš tikrųjų reikia keisti tą požiūrį iš bausmės griežtumo žiūrėti gal labiau į jos efektyvumą. Aš labai tikiu individualiais sprendimais. Tarkim, kad nebūtų... būtų kuo daugiau lankstumo ir čia turbūt teismams ir teisėjams būtų didelis iššūkis, kiekvieną atvejį kaip įmanoma įvertinti individualiau ir pritaikyti kuo labiau įmanoma individualesnį sprendimą. Nežinau, ar tai mokslas kažkaip įvardina tuos dalykus?

A: Taip.

I: Ir yra svarbu, kad, tiesiog, nebausti visų pagal vieną, turbūt, trafaretą. Nes kiekvienas atvejis ir žmogus yra labai individualus. Čia yra daug problemų, yra krūvio, teismų problema, kiti dalykai. Kad kiekvieną atvejį turbūt taip, ne... neišnarpliosi, neišnagrinėsi, be tokia būtų siekiamybė aš manau. Siekiant teisingumo iš didžiosios t raidės.

A: Mhm. Na jo, yra tas kriminologų dažnai išskiriamas dalykas, kad turi astumas būti daug artimesnis tarp, sakykim, teisiamojo ir teismo. Nes kai žiūri į kažką... na kai, sakykim, artimesnis tau žmogus padaro kažkokią nusikalstamą veiką, daug lengviau galima jį išteisinti ir žiūrėti į tai, kaip iš geresnės pusės.

I: Mhm.

A: Pavyzdžiui, gal vaikai mūsų dažnai ten ar vogia, ar kažką, bet mes, kadangi juos pažįstame, žinom, kad buvo atvejų kai jie buvo dosnūs ir visa kita, todėl bausmę daug lengvesnę taikom. Bet kai yra teismas ir tas atstumas, jisai atsiranda daug didesnis ir iš tos pusės žinai... Tavo vaikas visada bus geresnis negu kažkoks tai vaikas kitoj gatvės pusėj, kurio tu nepažįsti ir jeigu jisai vogia, tai jisai jau turi gauti didesnę bausmę.

I: Mhm.

A: Tai jo, tai ką tu pastebėjai, iš tikrųjų, egzistuoja ir... jo labai geras pastebėjimas. Lietuvoje galbūt iš tikrųjų reiktų daugiau tokio požiūrio. Ir kokios... Nu mes kažkiek jau minėjome ir... vistiek būtų labai įdomu tavo nuomone išgirsti – Kokios pagrindinės kliūtys tavo įvardintiems pokyčiam, na kaip tu ten minėjai kažkiek apie narkotikus ir būtent apie tą atstumą, tai kokios pagrindinės kliūtis šituos pokyčius pasiekti manytum būtų?

I: Demokratinis maždaug procesas paremtas politinė sistema, tai labai stipriai priklauso nuo politinės jėgos orientacijos, sakykime, vertybinės.

A: Mhm.

I: Kokie tikslai ir ką jie nori pasiekti. Tai, labiausiai kas trukdo, tai laikas. Nes šitie dalykai keičiasi su laiku ir... greitai jie tiesiog nepasidaro. Ir dar vat, šiek tiek, pavadinkime mokslo, ne tai, kad pasyvumų, bet nesuinteresuotumu save parduoti. Parduoti plačiąja ir grubiąja prasme. Nes tie mokslo rezultatai, iš tikrųjų, jie turi įkrova daryti pokyčius visuomenėje, bet, kad jų mes... Jie nėra pateikiami taip, kad visuomenė galėtų vartoti ir, atitinkamai suvartojus pasikeistų. Tai vat, du tokie dalykai, politinė santvarka ir vertybės bei mokslo nepakankamas indėlis į visuomenės aklėjimą.

[00:20:34]

A: Aha. Tos idėjos nepakankamai patraukliai pateikiamos ane manai?

I: Forma yra labai svarbu yra 21 amžiuje.

A: Aha.

I: Giedromis netgi svarbesnė nei turinys. Tą turbūt rinkodara labai gerai žino, kad gali vien tiktai per forma prakišti dalykus, kurie turinio net neturi. Bet, kaip sakant, siekiant to tikslo, kodėl gi kartais nenusileisti ligi tų... spalvoto popso, jeigu tai galų gale padės mums pasiekti tą tikslą, kurio mes siekiam.

A: Mhm. Tai, jeigu teisingai supratau, na, nenoriu žodžių... kaip sako tau... priskirt kurių tu galbūt nesakei, tai būtų geriau tą viešąją nuomonę kažkaip keisti, šitų pokyčių reklamavimo iš geros pusės ar ne?

I: Jo [nesigirdi] labai supaprastinsiu, kad kiekvienas fakultetas turi turėti turbūt savo rinkodaros agentūra, kurie savo produktą labai aiškiai iškomunikuotų ir parodytų kas tai yra. Čia ypač kalbant apie socialinius mokslus, kurie šiuo metu, man atrodo, yra šiek tiek atskirtyje. Nesuprantu už ką, nors, iš tikrųjų, socialiniai tie mokslai yra tas dalykas iš ko mes padaryti. Ne tie taikomieji griežti, ten kur yra produktai iš karto. Būtent tas vidinis dalykas, asmeniškasis, tas nepagaunamas. Žmogaus esybė, tai yra labai svarbu. Tai, tiesiog vat, reiktų tą kažkaip sritį labai stiprint. Akcentuoti ir stiprinti.

A: Mhm. Tada priešpaskutinis taigi klausimas bus. Kaip manai, kokia laukia bausmių sistemos ateitis Lietuvoje? Kaip keisis, jeigu keisis?

I: Keisis manau, kad į tą skandinaviškąją pusę, sakykim taip, arba į vakarų europos pusę. Kas yra dar svarbu, tai turbūt tinka ir kitiems klausimams, mes vistiek nesam atskiri, savarankiški. Mes esame europos sąjungos dalis. Kažkiek to regioniško mentaliteto yra išlikę, bet vistiek standartai, tam tikri, ir gairės yra keliamos bendros europos lygiu. Ir tą, nori ar nenori – judama. Tai, galų gale ta ateitis ir judės mūsų bausmių politikos į tą pusę, kokie bus deliojami prioritetai europoje.

A: aha.

I: O jie yra deliojami į tą moderniškąją, akademinę pusę. Aš norėčiau tikėti ir, kiek tenka matyt, kad lyg ir tas judėsys ne į baidymą kaip kerštą, o į bandymą pakeisti mentalitetą, resocializuoti, tai tikrai pakankamai stipriai vyksta.

A: Mhm. Tai iš tos pusės gana optimistiškas ar ne požiūris?

I: Optimistiškas, bet laike tai gali išsitempti ir labai stipriai. Bet, sakyčiau, tai yra neišvengiama, nes, vėlgi, nuo ko ir pradėjau viskas yra dinamiška, viskas juda ne savo vietoj. O, kad pradėtų eiti atgal, tai tokių rizikų aš kol kas nematau, kad tai eitų į tą primityvumą, sakykime, atgal į tas žiaurias bausmes, rankų kapojimą, tai vargu bau – tikrai ne. Vistik būčiau pozityviai ir optimistiškai nusiteikęs šitoje vietoj.

A: Aišku, ok. Nu ir tada, dar... Toks kaip paskutinis, gal labiau bendr... nu bendriausias klausimas. Ar pateiktą informaciją, kuria tu pateikei, norėtum papildyt kažkuo kitu, kažką gal dar kažką svarbaus įžvelgi, ką reiktų akcentuoti ir ko aš, galbūt, tiesiog nepaklausiau?

I: Ne, Matai, viskas turbūt yra kaip pasakyta. Nes nesu aš didelis ekspertas šitų žinių, tai tie klausimai užveda ant kelio kažkokių minčių... Pats jų generuot, tiesiog iš nieko, be klausimų, aš tikrai nesu pasiruošęs, nes ne visai čia mano arbatos puodelis, kaip sakoma.

A: Na, aš asmeniškai manau, kad labai įdomių idėjų pasakei.

I: Nu tai tik dėlto, kad klausimai buvo tokie, žinai, kryptingi.

A: Gerai, tai iš tikrųjų nuoširdžiai dėkui tau už šitą interviu.

I: Be problemų, kad tik padėtų kažkuo.

A: Tikrai padės, dėkui tau.

Interviu Nr. 2

A: Sveiki, esu Vilniaus universiteto, kriminologijos 4 kurso studentas, Matas Tamošaitis, ir rašau baigiamąjį darbą tema „Kriminologinis abolicionizmas ir jo taikymas Lietuvos bausmių sistemoje“. Todėl norėčiau paprašyti Jūsų pasidalinti savo mintimis apie tai. Mūsų pokalbis truks iki 60 minučių. Tyrimo tikslais prašau leisti įrašyti pokalbį, kad galėčiau atlikti duomenų analizę, vėliau šis įrašas bus sunaikintas. Jūsų vardas ir pavardė niekur nebus minimi, analizėje pateiksiu tik apibendrintas Jūsų mintis. Esu parengęs Jums klausimus ir Jei sutinkate, galime pradėti.

I: Mhm, gerai.

A: Mhm. Tai pirmas, toks kaip įžanginis klausimais tai, Lietuva jau kurį laiką pirmauja Europos Sąjungoje kalinių skaičiumi 100 tūkstančiui gyventojų. Mano klausimas būtų jums kokie, jūsų nuomone, yra pagrindiniai šio fenomeno veiksniai.

I: Ehm. Žiūrint, aišku, kokiam lygmenį mes juos analizuotume. Jeigu tokiam pačiam plačiausiam, tai... Tai ką rodo kitų mokslininkų tyrimai, kad kalinių skaičius labai priklauso nuo pasitikėjimo tarp žmonių, vienoj kitoj valstybei, pasitikėjimu vyriausybe ir nelygybės indekso. Tai to pasitikėjimo Lietuvoje akivaizdžiai daug nėra ir, tarp pačių gyventojų, ir gyventojų pasitikėjimo vyriausybe yra didelė nelygybė. Tai galiausiai tai persimeta ir į tokius tarpusavio santykius, o problemų sprendimas, problemų kylančių iš nusikalstamo elgesio problemų sprendimas, taip pat yra tam tikra santykio.. santykio rūšis. Ir, kadangi pasitikėjimo mažai, nelygybė didelė, tais atvejais kai yra nusiaklstamas elgesys baudžiama griežtai, baudžiama dažnai laisvės atėmimu ir, tas dalykas, kad baudžiama ilgu laisvės atėmimu, tada yra mažai taikoma lygtinio paleidimo ir, galiausiai, turim situacija kai turime didelį kalinių skaičių.

A: Mhm. Ir jūs minėjote, na Lietuvoj, nu kaip, palyginus gal su kitomis Europos Sąjungos šalimis yra mažai to pasitikėjimo, griežtesnės bausmės... na jūs išvardinote kelis fenomeno veiksnius, tai norėčiau, toks kaip būtų „follow-up“ klausimas būtų, kaip būtent šie veiksniai susiformavo ir kodėl jie susiformavo pas mus galbūt stipriau negu kitose šalyse.

I: Aišku, labai sunku yra pamatuoti. Jeigu mes žiūrim į tą patį kalinių skaičių, nu tai mes turim maždaug du kartus daugiau negu Europos Sąjungos vidurkis šalių. Vat klausimas, aišku, dabar yra logiškas ar ir tai reiškia, kad mes turim du kartus mažiau pasitikėjimo ar du kartus daugiau nelygybės? Tai, taip aišku, tokios matematikos nėra, bet kas aiškiai yra matyt, nu, kad tai yra tam tikra ilgalaikė tradicija, gal, netgi, šimtmečių, kaip tam tikros visuomenės elgėsi su nusikaltėliais, kaip jos įsivaizdavo tam tikrą problemos sprendimo būdą, kiek, apskritai, jos yra imlios tam tikriems moksliniam tyrimam, kriminologiniam tyrimam, kiek jos sugeba efektyviai organizuoti, tarkim, bausmių vykdymo sistemą, ar ne? Kuri būtų orientuota tikrai į žmogaus resocializaciją ir panašiai.

A: Mhm.

I: Ir tai ką matom Lietuvoj, jeigu atsuktumėm maždaug 200 metų atgal, tai kalinių skaičius taip pat buvo didelis. Ir tuo metu, vėlgi, gyvenom gūdžioj europos provincijoje, tos progresyvios idėjos, kurios jau tuo metu tarkim buvo Nyderlanduose statant naujus kalėjimus, galvojant apie tam tikras reabilitacijos programas. Galiausiai organizuojant ir... tokią „karitatyvinę“, šiandien sakytume nevyriausybinių, paramą, tarkim, nuteistiesiems. Ir viso to pas mus nebuvo, ar ne? Mes dar praėjusio amžiaus pradžioj buvom nu, skurdi, atsilikusi agrarinė šalis. Ir tokiais atvejais, dažniausiai, tas baudimas toks yra labai, kaip pasakyt, primityvus, represyvus... į nusikaltėlius žiūrima kaip į tam tikrą, kažkokį svetimą žmogų, kurį reikia sutramdyt, reikia nubausti, reikia jam atkeršyti. Ir tas yra persikėlę po to ir į tarpukario Lietuvą, ar ne? Tada, lygiai taip pat, paskaičius to meto teisininkų straipsnius mes matom, kad taip pat buvo sudėtinga situacija kalėjimuose ir tuo metu Lietuva turėjo daug kalinių, ir tuo metu buvo skundžiamasi, kad sąlygos ir prastos, kad tai yra nusikalstamo elgesio mokykla ir panašiai. Nu va, ir tada sovietinė okupacija, kuri dar pridėjo pora sluoksnių ant viršaus, nes tuo metu apskritai žmogiškasis orumas buvo pamintas.

A: Mhm.

I: Ir nusikaltėliai buvo išnaudojami kaip pigi darbo jėga. Bausmės buvo ilgos, griežtos, įskaitant tą pačią mirties bausmę, nutrėmimą, ištrėmimą ir tas požiūris į nusikaltėlį, kaip į kažkokį svetimą visuomenėj tuo metu stipriai susiformavo. Tai, jeigu mes žiūrėtume į vakarų perspektyvą, tai tuo metu ten vyko priešingi procesai. Čia, gal nežinau, turbūt kažkada klausimas bus apie tą patį abolicionizmą.

A: [Juokiasi] Bus.

I: Ten vat priešingai, po tų 20 metų po antro pasaulinio karo, tuo metu, kai pas mus buvo gūdus „Brežnievizmas“ faktiškai buvo vakaruose radikalus liberalizmas, ar ne? Kur sakoma reikia sugriauti kalėjimus, reikia reabilituoti, reikia integruoti, kad programos gali daug padėti, ką pakeisti ir panašiai. Tai vat visiškai buvo priešingos tendencijos, kurios po to, vėlgi, pasikeitė, ar ne? Jau buvo šiek tiek suabejota ar čia tikrai viskas veikia ir panašiai. Nu, bet ta takoskyra, kuri įvyko tarp mūsų sistemų ir vakarų sistemų prieš maždaug 50, 60 metų yra labai, labai akivaizdi, bet tuo metu, tuo pačiu neatmetant ir tos ankstesnės istorijos, nes ir prieš tai nebuvo stebuklai pas mus su kalinių skaičiumi ir situacija kalėjimuose.

A: Aha, aišku. Na jūs, kaip ir sakiau, minėjote keletą veiksnių ir, netgi, užsiminėt apie abolicionizmą. Ir mano kaip tik buvo kitas klausimas – kaip jum abolicionizmo idėjos tvarkantis būtent su šiais fenomeno veiksniais, kurios jūs būtent įvardijot ir, kokios galbūt perspektyvos būtų Lietuvoje tai taikyt, ar tai sistemai tinkamas, ar visiškai netinkamas dalykas? Ar realu? Ar, jeigu realu, tai kaip tai būtų galima padaryti?

I: Dar, iki šių rinkimų, galvojau, kad nerealų, dabar galvoju gal kažkiek kitaip, bet vistiek esu skeptiškas, daugiau ta prasme, kad, nu vėlgi, tas abolicionizmas, ar mes kalbėtume kaip tam tikrą idėjų srovę, ar kalbėtume apie tam tikrus žmones, ten kokį nors Christie ar Hulsmaną ar tą patį Foucault, ar ne? Gimsta tam tikram laikmeti, tam tikroje sistemoje.

A: Mhm.

I: Čia gal geriausias yra Hulsmano pavyzdys, ar ne? Nyderlandų kriminologo, kuris pats patyrė tą vokiečių, irgi, visą okupaciją ir pamatė kaip tai yra blogai ir po to visi Nyderlandų idėjinai kontekstai, jie aišku labai formuoja tam tikras pažiūras ir, kita vertus, sudaro erdvę tom pažiūroms skleistis. Tai viso to mes neturim, mes neturim to tokio tikrai liberalaus segmento mūsų visuomenėj, kuris, nukažkaip ir užgimtų, ir, tuo pačiu, būtų kažkaip žavėjimasis juo, ir turėtų savo balsą priimant konkrečius politinius sprendimus. Nu mes esam tokie vat, šiek tiek taip, stagnuojantis, šiek tiek atsargūs, šiek tiek bijantys. Tos idėjos, jos prasimuša sunkiai, tai ką mes beimtume, tą patį Christie Norvegijoje irgi buvo, tai tam tikras laikmetis, tam tikras kontekstas, kuris leido toms idėjoms išpopuliarėti ir jas įgyvendinti praktikoje. Tai vat, tai dabar vat jau dabar, kažkiek tas jaučiasi gal laisviau, bet klausimas kaip ilgai su ta dabar naujom politinėm jėgom. Bet faktas, kad, aš kažkada irgi sugalvojau, pats palyginimą, vieną kartą skaičiau [nesigirdi] pranešimą prieš 10 metų apie nepilnamečių justiciją ir ten kalba buvo apie mediaciją.

A: Mhm.

I: Ir vat man rusams reikėjo pasakyti nu, kad ta mediacija pas mus kažkaip sunkiai, nors rusai tą jau turėjo tuo metu, o pas mus, dar faktiškai ligi šiol nėra, tai kažkaip galvoju nu vat, kadangi sibiras, kaip tik ten buvo jau toks velyvas ruduo, sakau, nu vat klimatas nepalanku, mūsų šalyse bananai neauga, ar ne? Todėl, kad yra nepalanki aplinka, tai čia lygiai taip pat su bet kokiom naujom, progresyviom idėjom abolicionizmo, tiesiog nėra tam tinkamos dirvos, ar ne?

A: Mmm, aha.

I: Kuri yra Nyderlanduose, ar toj pačioj Vokietijoj, ar Norvegijoj ar skandinavijos šalyse, pas jos nu... nėra, tai užtat taip gana skeptiškai į tą žiūriu, nes tam reikia tam tikro politinio konteksto, kad jisai užaugintų tam tikrus mąstytojus viena vertus, kita vertus, kad tų mąstytojų mintys kažkaip neliktų vien tiktai jų galvose, bet ir būtų kažkieno pastebėtos, priimtose ir panašiai. Toliau, reiškia, jų mokinių, kažkaip, toliau nešamas... tai aš taip, gana skeptiškai į tą žiūriu.

A: O kaip jum, pačio abolicionizmo idėjos tvarkantis su tais aspektais kuriuos jūs pats minėjote? kaip vertinate abolicionizmo idėjas?

[00:10:41]

I: Ehm... aš vertinu realistiškai, ta prasme, kad tas toksai, na, kaip pasakyt, kardinalus pasakymas, kad reikia panaikinti bausmes iš vis arba panaikinti kalėjimus pavyzdžiui, nuo ko viskas prasidėjo. Jisai galbūt tokia etiniam lygmenį skamba ir įtikinimai, bet faktas, kad tai yra neįgyvendinama. Tai čia lygiai taip pat, kaip su utopiniu komunizmu, ar ne? Kuris buvo mėginamas kurti, kad nu, na taip, idėja etiškai turbūt gera, bet matėm į ką išvirsta viskas kai imama ji įgyvendinti.

A: Mhm

I: Tai čia lygiai taip pat nu čia akivaizdu, kad negalime atsisakyti bausmių visiškai, negalime atsisakyti visiškai kalėjimo, nes yra tam tikras ribinis nusikalstamas elgesys kurio tu, nu negali kitaip reaguoti. Bet abolicionizmo idėja pasako tokią svarbią galimybę, kad tos bausmės gali būti minimalizuotos iki visiškai mažo skaičiaus. Plius, kad jos turi būti vykdomos tam tikrose sąlygose, kurios turi paisyti žmogaus orumo, kurios turi galvoti apie visuomenę, kurioje gyvens tas žmogus kuris atlieka, tarkim, arba įkalinimą, arba kitą bausmę ir, kad jos nu... taip sakyt, kad tos, ta sistema bausmių, arba įkalinimo sistem, kurią mes turim, nėra savaime suprantamas dalykas. Kad, jos galbūt ir nereikia, o galbūt tas tikrai faktas, nereikia tokios kokia jinai yra, jinai gali būti kitokia, ar ne? Kad kalėjimas neturi būti suprantamas, kaip savaime suprantamas dalykas. Vat tą, man atrodo,

abolicionizmas pasako labai, labai gerai ir labai aiškiai. Nors visko panaikinti, turbūt, aš taip manau, niekad nepavyks.

A: Aha, aš... na, iš tikrųjų, mano kitas klausimas ir buvo, na jūs jau ką tik realiai į jį atsakėt, bet galbūt dar kažkoks aspektas, kurį papildomai norėsit pabrėžt, tai mano kitas klausimas, sekantis ir buvo – ar galime apsieiti be kalėjimų? Ir kodėl ne? Kodėl taip? Ir, nu, kadangi jau girdėjau, ar jūs manote, kad galbūt ateitį, ugdant tam tikras vertybes, gal tai būtų įmanoma, arba, bent jau kaip, kalėjimo samprata būtų kažkiek pakeista kalėjimo samprata? Nu, kažkiek minėjote, kad abolicionizmas tą gerai padarė, kad neturime suprasti abolicionizmo kaip natūralų dalyką.

I: Jo, čia labai geras pavyzdys, dabar vat yra kitų dabar rinkimų kontekste, dabar JAV. Kurie, vėlgi, pats nesu niekad buvęs nei JAV, nei JAV kalėjimuose, bet tai ką man pasakoja vat vakarų europos ekspertai, taip tarkim, kad jie važiuoja tenai ir jie būna nustebę amerikiečių stebėjimusi kokie yra kalėjimai Europoj. Todėl, kad JAV realybė yra tokia, kad kalinys ten nėra laikomas žmogum apskritai. Ir jų tas toks labai aiškus susipriešinimas, jisai labiausiai atsispindi kalėjimuose. Tai yra žmonės, kurie turi atsedėti ir tiek. Galima sakyti dar net gi brutalesnė sistema negu buvo Sovietų Sąjungoje. Ir kai jie atvažiuoja tarkim į Europą, man pasakojo vat mano disertacijos vadovas, buvo didžiulė delegacija iš Kalifornijos, man atrodo, ir jie važiavo per Vokietijos kalėjimus ir jie, tarkim, pietaudavo valgyklose kalėjimų, kuo virdavo visą valgį kaliniai ir tai yra normali, paprasta valgykla, kur tu įėjęs net nesuprasi, kad tai yra kalėjimo valgykla, tai reiškia, su visa švara, indais, peiliais, šakutėmis ir panašiai. Ir ten reiškia buvo peilis, man pasakojo, ir sako, amerikiečiai buvo pakraupę, sako „tai kaip? Čia yra kaliniai ir čia yra peiliai?“ Nu ir ką? Sako, kas čia tokio? Jiem tai buvo nesuvokiama ir tai ne šaip kokie prižiūrėtojai, o teisėjai, kurie susirinko ir sako „Amerikoje tas būtų nesuvokiama“ Kad vat, tu esi su kaliniais, vienas dalykas, kad jie tau verda valgyti ir, kad yra peiliai. Tai, ką noriu pasakyt, yra pavyzdys, kaip gali būti dar blogiau, arba kaip ta tokia aplinka politinė, kultūrinė, kokia tik nori, jinai lemia ir tam tikrą suvokimą apie tai, kas yra kalėjimas, kas jame galima, kas jame negalima.

[00:15:13]

A: Mhm.

I: Lygiai taip pat kaip mums, tarkim, ten galbūt kelia nuostabą, kaip Nyderlanduose tekę yra matyt kalėjimą, kuriame nėra, iš esmės, jokių sienų, nu, mūsų supratimu, grotų kažkokių, ne grotų, bet sienų aplink. Tiesiog yra baltos linijos nubrėžtos, yra aišku, kad tai yra ribos, kurių kaliniai negali peržengt ir tiek. Tai var yra pavyzdys tokio kalėjimo, kuriame, ten takrim, gyvena 20 žmonių ir ten kažką veikia, augina daržoves, turi kažkokias programas, gali išeiti savaitgaliais kažkur į laisvę. Ir

tokio, visiškai į atsedėjimą, muštrą ir niekinimą, paremto kalėjimo, kokių yra didžioji dalis JAV arba, tarkim, toj pačioj Rusijoje, arba buvo Sovietų Sąjungoj. Tai vat yra kalėjimas, bet jis nu... gali būt žodis labai, labai talpinamas...

A: Mhm, plačiau rėmus.

I: Ir Džeimso Mūro irgi aš vat mačiau dokumentinį filmą per vokiečius, kuris daro tą patį, jisai lygina ten gal 5 ar 6 segmentus tarp JAV ir Europos ir ten daug yra: vyrų, moterų lygybės klausimas, dar ten kažkas, rinkimai, man atrodo ir, taip pat, kalėjimus. Ir jis važiuoja, vat buvo Vokietijoje, Slovėnijoje, Noervegijoje ir Suomijoje, man atrodo, ir jis rodo dalykus, kurie mums yra savaime suprantami, amerikiečiams – kaip nesuvokiamus kažkokius. Tą patį, tarkim, Noervegijos kalėjimą, kuris ten yra saloj, kur ten jie gyvena, guli, deginasi, kur tiesiog, ten vėlgi yra virtuvė su peiliais su viskuo arba, kad ten yra kažkokios integracijos programos, ar ne? Kad jie ten paleidžiami lygtinai, nu, kad yra rūpinamasi, nu, ta prasme, tai, kas amerikiečiams parodo, kaip kažkokį visišką egzotiką, ką daro Europiečiai su kalėjimais. Nu tai va, tai pavyzdys kaip galima skirtingai tą suvokti ir skirtingai organizuoti.

A: Mhm... Aha, o tai, jūsų nuomone, irgi kažkiek susijęs su jūsų atsakymu, ar abolicionizmo idėjomis grindžiama sistema, tarp asmenų padariusių nusikalstamą veiką, veiksmingiau sugebėtų įgyvendinti, ten socialinę reintegraciją bei sumažinti polinkį ateityje daryti pakartotinas nusikalstamas veikas?

I: Mhm. Čia, aišku, sunkus labai klausimas. Nes, bet kuriuo atveju, tas yra beveik akivaizdu, kad žmonės, kurie daro nusikalstamas veikas, turi sulaukti tam tikros reakcijos, ar ne? Kuri, nebūtinai turi būti kalėjimas, bet nu, turi būti aišku, kad yra atstatomos ribos kažkokios. Ir, kad tai, ką žmogus daro, yra nepateisinama, ar ne? Nu, kad turi būti grįžtamasis valstybės ryšys, ar ne tam? Faktas, kad tam dažniausiai nėra būtinas kalėjimas. Tik tiek, kad, nu turbūt, būna tokių situacijų, tarkim ten kažkokį nežinau, žiauraus nužudymo atvejų, kur, nu turbūt be žmogaus įkalinimo, bent trumpam laikui, nu kol kas nėra sugalvota kitų priemonių. Tai, tai kartais veikia, kaip tam tikra prevencinė priemonė, ar ne? Kad gali būti, kad žmogus, kuris vat kartą tarkim nužudė, nu mes sakom, nu čia nelabai gerai, bet čia bus teismas, čia gal tau, atlyginsi žalą, čia gal susitaikysim, gal kažkas. Nu taip, aišku, kažkada eina kalba ir apie visuomenės saugumą ir tą reakcija turi būti, gal būt, ir įkalinimo tam tikra. Tai vat, tai... bet kiek tai pavyzdžiui veikia kitus? Nu tai čia aišku yra labai abejotina, ar ne? Kiek žmonės pavydždžiui nežudo kitų todėl, nes žino, kad už tai gresia įkalinimas, nu? Nu, sunku pasakyti, gal tokių yra, bet tikrai, tikrai mažuma.

A: Mhm, tai vienareikšmiškai neišskirsite, kad abolicionizmo idėjomis ten grindžiama sistema sugebėtų geriau reintegruot asmenis, arba užtikrinti, kad jie nepakartotų...

I: Jinai, man atrodo, skleidžia tokią svarbią žinią, kad kalėjimas, vat kaip sakiau, neturi būti suprantamas kaip dalykas, be kurio neišsiversi. Kad jinai perklausią jį ir parodo, kad arba, bent jau iškelia mintį, kad galbūt jo ir nereikia, ar ne? Tai tuolabiau tada perklausia tokias situacijas, kai žmogus tiesiog yra uždaromas ir tiek, įsivaizduojant, kad tai jau pat savaime kažkaip pakeis jo gyvenimą. Kitaip tariant, tas perklausimas kalėjimo prasmės, jis dar perklausia, nu tam, tokį kalėjimo, visiškai be jokio veiksmo, sistemą. Ta prasme, kad tas bendras perklausimas, nu kažkaip neišsina pasakyti, tiesiog, kad jeigu kažkas sako, kad reikia sugriauti kalėjimus, ar ne? Tai tada, tai verčia susimąstyti ir tuos, kurie sako, kad ne, kalėjimų reikia, bet klausimas, koks tas kalėjimas turi būti labiau, ar ne? Kad turi būti ne vien tiktai uždarymas, tai vat čia, man atrodo, ta mintis gal kažkiek nu... gali tokios daryti įtakos sistemai.

[00:20:58]

A: Mhm, tai matote vistiek kažkokį pozityvų aspektą iš, sakykim, abolicionistinių idėjų gal... paplitimo?

I: Aš manau, jo, jo, nes aš nu tą matau, matau iš bausmių vykdymo sistemos, kad yra daug žmonių, kurie ten dirba prižiūrėtojais, jiems atrodo, kad tai kas čia yra ir yra... ir taip turi būti, ar ne? Ir nebus kitaip, ir negali būti kitaip. Jeigu ateina koks nors Nils Christie ir sako, žiūrėkit, tai kas čia yra nesąmonė, ar Mathiesen, sako sugriaukit visa tai, niekam to nereikia, nu tai žmonėms pirmiausiai turi būti šokas ir iš to šoko, galbūt kažkokia tolimesnė mintis ir kyla po to jau, nu aš taip įsivaizduočiau, kad taip turėtų būti. Nes, nu tą mes matom, bet kokia totalitarizme žmonės gyvena ir, dažniausiai, iki tam tikro momento, jiems atrodo, kad čia taip ir yra, taip ir reikia, kad čia kitaip nieko ir nebus. Ir kai kažkas sako, žiūrėkit, jūsų sistema yra visiškai absurdas, tai tada gal ta sistema ir ima keistis į gerąją pusę.

A: Mhm, jo, aš, iš tikrųjų, suprantu ką jūs norit pasakyti. Kitas mano klausimas būtų – kokie elementai, jūsų nuomone, atlieka pagrindines funkcijas formuojant bausmių politiką Lietuvoje? Taip, ir man, nu, kadangi iš kelių skirtingų sričių žmonių imu interviu, tai man labai šitas atsakymas būna įdomus, nes daug kas išvardina vis skirtingus elementus, tai...

I: Mhm, formuoja istorinė tradicija, nes nu tą patį baudimo karkasą grynai ir baudžiamojo kodekso, ir tokio suvokimo, kaip ten bebūtų keista, nors jau yra pasikeitusi teisėjų karta. Mes turime šitą iš tarybinės sistemos iš esmės išlikusį. Ir tas, nu galima pastebėti tokiuose struktūriniuose dalykuose,

bet, netgi ir žargone, kuris ten yra vat kai kalbam apie žulikus, apie ten dar daug, daug dalykų... Pavyzdžiui, kurie dažniausiai, kai mes kalbam apie tą vat baudimo sistemą, jie yra imami iš sovietinio konteksto, ne iš vakarų kažkokio, bet iš sovietinio konteksto. Tas labai aiškiai ir matyt, nu ta istorinė tradicija, turbūt, didžiausias įtakas darantis elementas. Po to sakyčiau politinė kultūra irgi, tą kurią mes turim, kad vat tose vakarų šalyse, kur aiškus tas yra, tokia takoskyra tarp kairės ir dešinės, kur akivaizdu, kad kairė nu visada bus už tą nuosaikumą, už dėmesį, už solidarumą kaliniams, už negriežtinimą. Ir kažkaip, jinai sugeba atstovėti tai, net tada kai, tarkim, dešinėsios jėgos kažkaip tai laimi, kurios priešingai, link labiau tokios tvarkos, bausmių ir panašiai. O pas mus ir tos tokios takoskyros nėra, ta prasme, visiškai ir tas toksai nu impulsyvus noras parodyti, kad vat mes kažką sugriežtinom ir už tai vat mums paplokit, nu jis yra labai, labai gajus. Toks baudžiamasis populizmas, kuris ligi šiol stipriai veikia mūsų bausmių sistema, išskyrus atvejus, tai vat vėlgi čia pora pavyzdžių yra, kai tam tikros ekspertinės įžvalgos nu tą sugeba atsverti.

A: Mhm.

I: Tai vat yra buvę ir ta vat reforma, tarkim, ir pernai metų vasarą įvykusi, kur buvo visi kodeksai pakeisti. Kur ten kai kas gerai, kai kas blogai, mano supratimu, bet nu tam tikri pokyčiai yra matyti, tikrai vat kalinių skaičiaus mažėjimas, kiek jis yra susijęs tiesiogiai yra sunku pasakyti, bet nu faktas, kad kažkas ten buvo gero. Arba netgi, vat aš pats nustebau, kad tarkim netgi įkalinimo sistemoj tas kalinių paskirstymas jau jisai keičiasi, kad daug daugiau dabar yra ir lengvoj grupei atsiradusių, todėl, kad buvo numatyti tam tikri kriterijai, kaip jie ten turi ten patekti. Nu tai va, reiškia buvo parengtas įstatymų paketas ministerijai, nu kuris sugebėjo kažkaip atlaužti tam tikrus dalykus visai į kitą pusę, ar ne? Bet prieš tai buvo daug pavyzdžių kai, tarkim, tas pats baudos ribų griežtinimas, ten dau g kitų dalykų, kurie ėjo iš tokio lengvo, lengvo populizmo. Tai vat sakyčiau istoriniai dalykai labai svarbūs yra, tada baudimo kultūra, kokia ji yra daugiau, mažiau populistinė, nu ir tada klausimas kiek ekspertai, kiek tas ekspertinis žinojimas sugeba kažkiek tokią intervenciją padaryti, kad viskas nenuėitų, tokio savaiminio griežtinimo linkme.

A: Mhm

[00:25:44]

I: Tai vat tą matėm prieš karantiną. Ir pirmoji idėja, kuri vyriausybei kilo, sugriežtinti atsakomybę ir administracinę, ir baudžiamąją. Prasmė absurdiška yra, net kokia, ar 3 metai ar 5 metai įkalinimo? Akivaizdu, kad nei ten kas buvo nubaustas, nei bus nubaustas, tai vat dabar ten pora buvo laisvės aprobėjimu nubausti. Bet nu yra absurdas, bet pati žinia kokia yra skleidžiama, kad vat mes griežtiname atsakomybę, vat mes kažką tai darom, nu tai tokių pavyzdžių galima rast labai daug ir

narkotikų sritį, ir seksualinės prievartos sritį, ir smurto, kur nu tiesiog taip vat, galvojama, kad kuo griežčiau – tuo geriau. Juolab, kad tai labai paprasta yra padaryti, parašei vietoj penkių - septynis, vietoj aštuonių – dešimt ir viskas.

A: Mhm. Ir na, nu jūs įvardijote kelis elementus, tai būtent ta istorija ir politinį... tai aš tiesiog norėjau paklausti, ar tai jūsų nuomone, nors iš konteksto kaip ir suprantu, bet ar tai, jūsų nuomone, žalingai gali veikti teigiamą bausmių sistemos formavimą? Šitie jūsų išskirti elementai.

I: Mūsų atveju taip, nes ta istorinė reiškia aplinka yra tam tikra, ir politinė kultūra yra su tam tikrais požymiais. Bet jinai lygiai taip pat, turint kitokią istorinę aplinką gali duoti ir teigiamų požymių.

A: Teigiamų, mhm/

I: Nu, padarinių tai yra. Tarkim tie patys Nyderlandai, kurie labai aiškiai matė, kad didėja kalinių skaičius praėjusio amžiaus pabaigoj ir jie sakė, mes to nenorim, mes nenorim staiga, todėl, nu akivaizdu, kad tai yra, nu mums to nereikia. Ir jie darė viską, kad tas kalinių skaičius vėl grįžtu į tą lygį, kuris buvo prieš 20 metų, dabar jie vėl turi labai mažai kalinių. Tą patį vokiečiai, pavyzdžiui, irgi labai žiūri jie, nu supranta, kad tai nėra geras ženklas, kai šalį didėja kalinių skaičius. Tai vat, čia vėlgi tam tikros istorinės patirtys ir žinojimas, jis gali ir duoti teigiamą rezultatą, bert pas mus, kadangi ta istorinė patirtis yra tokia, kad bausti, bausti, bausti, nu tai tokie tada ir padariniai yra.

A: Mhm, taip. Mano kitas klausimas irgi, iš tikrųjų, jau kažkiek aptarėt, bet, manau, bus vistiek labai įdomu, ką jūs dar galėsit pažymėti šia tema, tai – kaip vertinate kitų šalių praktiką bausmių sistemoje? Gal būtent iš abolicionistinės pusės, jeigu turėtumėt kažkokių pavyzdžių ir, ar yra kažkokių konkrečių aspektų, kuriuos, jūsų nuomone, būtų naudinga pritaikyti galbūt ir Lietuvoje.

I: Mhm. Tarp kitko, vat vienas pavyzdys ir Lietuvoj yra geras, tai vat tas vagysčių dekriminalizavimas, kuris mane patį labai nustebino, kurį nu trubūt galima laikyti tokio švelnaus abolicionizmo pavyzdžiu. Tai vat irgi parodo, kad nu tam tikri stebuklai ir pas mus gali nutikti iš tiesų. Kai tarkim vokiečiai, jie nesupranta, sako – kaip pas jus vagystė iki 150 eurų yra ne nusikaltimas? Tai jiems tai nesuvokiama yra, pas mus kažkaip tas nutiko ir, kas keisčiausia, nieko baisaus neatsitiko iš tiesų. Taip, ten kai kas sako, va ten vagysčių, bet tikrai ten jų nepadaugėjo ir nieks nepuolė vogti ten po 100 eurų, žinodamas, kad tai dabar tik administracinė atsakomybė yra ar ne? Arba lygiai tas pats arešto nuobaudos panaikinimas nusižengimų kodekse, vėlgi yra stebuklas, kuriuo aš ligi šiol negaliu patikėti juo. Čia tikrai vertas yra atskiro turbūt nežinau, daktaro disertacijos tematikos. Buvo labai svarbi kategorija areštas administracinis, kur ten tikrai buvo tūkstančiai žmonių kurie atlikdavo. Policija kai pamatė projektą nusižengimų kodekso, aišku tai yra

nusižengimų kodekse, bet nu vistiek, apie tą patį iš principo, jie buvo pakraupę, sakė – kas dabar bus, nebebus arešto – jo nebėra. Juokingiausia tai, kad jie turėjo paleisti visus, kurie vat, kada ten, septinioliktų metų, sausio 1 įsigaliojo, paleisti visus kurie tuo metu buvo areštinėj. Ir nieks nenutiko baisaus, ar ne? Ir mes neturim labai svarbios, gana represyvos valstybės reakcijos formos į nusižengimus administracinius, bet tai vistiek, ar ne? Bet [nesigirdi] yra pavyzdžių, kurie nu kažkaip vat tai būna, arba ten, tarkim kiti pavyzdžiai, ką žinau, tas pats tarkim bausmės vykdymo atidėjimas nepilnamečiui. Kuris gali, net už labai sunkų nusikaltimą teoriškai, ar ne? Vėlgi yra pavyzdys kuris yra toks, nu sakyčiau, gana ekstremalus, tai vat, tai tų pavyzdžių, taip sakant, turim ir mes, ar ne? Bet iš kitų šalių nu vat, tų progresyvių, tai aš sakau, aš matyčiau tokį nu... abolicionizmo turbūt įtaką nuosaikiam baudimui. Kitaip tariant, kai tu labai užradikalizuoji tam tikrą idėją, tai tada yra daug lengviau pasistūmėti į priekį, bet nebūtinai turi eiti iki pat tos idėjos, ar ne? Kad tu nebūtinai turi, kaip Mathiesen sako, sugriauti visus kalėjimus.

[00:31:05]

A: Mhm

I: Bet tu turi suvokti, kad jis greičiausiai nėra būtinas, arba gali būti minimalizuotas iki visiško minimumo. Tai vat čia man atrodo labai svarbu yra. Tai tas galioja viskam ir tom pačiom baudos bausmėm, kur pas mus jos, vėlgi, yra labai didelės, tokių baudų vokiečioj, tarkim tokioj, nieks negauna kaip pas mus, net jos negresia tokios, tiesiog yra įsivaizduojama, kad turi būti labai daug... Ir kitose srityse, pavyzdžiui, kur tas baudimas jisai išsisemia ties pirmu trečdaliu dažniausiai numatomų bausmių ribose. Tai aišku, čia sunku pasakyti kiek tas abolicionizmas tiesiogiai turėjo įtakos, bet man atrodo, kad nu ta tokia kritinė kriminologinė mintis turėjo reikšmės suvokiant, kad nu, galbūt nesugriauant visiškai arba visiškai neatsisakant bausmių, bet bent jau minimalizuojant iki kiek tai yra įmanoma.

A: Mhm. Ir manote, kad tokią idėją būtų visai... visai teigiama bandyt pritaikyti, bent iš dalis, Lietuvos sistemoj?

I: Jo, jo, ta prasme nu tai, kad... nu taip. Ta prasme idėja, nu nežinau kiek čia ta idėja, kaip pritaikymas, kaip galbūt toks kaip idėjos, kaip nu kaip tam tikras poveikis tos idėjos abolicionizmo. Kad mes nu vat neturim tos idėjos komponento, kuris sugriežtina visą bendrą atmosferą. Čia panašiai kaip su tuo vat čili pipiriuku, įdėk į sriubą ir jisai stipriai pakeičia visą aštrumą, čia lygiai taip pat, kad tu žinai, kad yra dar radikaliau mąstančių, kurie sako išvis nereik bausmių, iš vis reik viską sugriaut ir panašiai. Tai tada kažkaip nu, tas toks bendras kontekstas yra, man atrodo, tada šiek tiek toks irgi švelnesnis.

A: Mhm, jo. Jo aš suprantu, iš tikrųjų, turėjot omeny, čia panašiai kaip ir prieš tai minėjot, kad labiau išlygina padalą, gal taip pasakysiu.

I: Taip, taip, taip. Jo, jo.

A: Aha. Dar vienas klausimas būtų – kokie bausmių sistemos pokyčiai jūsų nuomone yra reikalingiausi Lietuvaio šiuo laikotarpiu?

I: Taip grynai techniškai, aš panaikinsčiau medianą – bausmės skyrimą nuo vidurkio. Kuris labai aiškiai sugriežtina visą, visą skiriamų bausmių diapazoną, ar ne? Kad tu kai žiūri nuo vidurkio iš karto, nu užkeliamą kartelę aukštai. Ne tai, kad tarkim žiūrėtume nuo minimumo, tai tada jau grynai teismam būtų aiški žinia, kad žiūrėkit, viskas gali išsisemti ties pirmąją pusę, o nereikia žiūrėti nuo vidurkio. Nes kai žiūri vidurkį, ten dar turi kokį nors, ten apsvaigimą nuo alkoholio kaip sunkinančią aplinkybę, dar ten ką nors nu iš kart tada kyla viskas dar aukščiau, ar ne? Tai čia tokio grynai, man atrodo, skyrimo prasme tas yra svarbu. Tada aš tikrai leisčiau atidėti bausmės vykdymą ir už sunkius nusikaltimus, tai kas buvo 2 metus nuo 2015 iki 2017 metų, buvo po to panaikinta ir baudos bausmės, jos yra nežmoniškai didelės ribos, ar ne? Ten eina kalba apie, už labai sunkų ten 300 000 eurų, ar ne? Tai, vėlgi, jeigu ten pagal tą pačią taisyklę žiūrint, nuo vidurio, ta prasme tai yra astronominės sumos didžiajai daliai Lietuvos gyventojų, ar ne, iš tiesų? Tai vat, tai čia galbūt 3 dalykai, gal ketvirtas, kad mediacija būtų galima ikiteisminio jau tyrimo metu, kaip atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės irgi pagrindas.

A: Mhm.

I: Tai vat, tai, nu ir aišku po to pats vykdymas, jau ten vykdymas, ar mes kalbėtume apie, tarkim, probacija, ar apie įkalinimą, tai ten jau yra daug visokiausių niuansų ir kompetencijos darbuotojų, ir, tų pačių kalinimo sąlygų, ir infrastruktūros, ir programų, ir užimtumo, ir apskritai požiūrio į žmogų, kurį reikia keisti iš esmės, nes, kuris ten labai sunkiai keičiasi, tai...

A: Mhm, bet realiai iš esmės manot, kad pagrindinai reikėtų kažkiek mažinti, gal taip pasakysiu, griežtumą tų Lietuvos baudžiamosios sistemos, ar ne?

[00:35:38]

I: Jo, jisai... Jo, čia yra paradoksai – mes turim labai mažai registruotų nusikaltimų, mes turim labai mažai kaltinamų asmenų, palyginus su kitom šalim ir turim labai daug kalinių. Tai kažkas ne taip.

A: Mhm, o kokios tada, jūsų manymu, būtų pagrindinės kliūtys, nes vis dėlto, kol kas tai dar nėra taisomi šitie pokyčiai, jie dar nėra vykdomi, to kokios jūsų nuomone būtų pagrindinės kliūtys?

I: Politinės valios reikia pirmiausiai. Ir... kalbant jau tada apie, ypatingai, vykdymo perspektyvą, ten reikia daug kompetencijos ir vadybos kokybės.

A: Mhm, o kaip, jūsų nuomone, būtų galima tą politinę valią, gal geriau bendriau paklausiu, kaip šitas jūsų išvardintas kliūtis būtų galima išspręsti?

I: Aah, nežinau. Politinė valia formuojasi turint gerus politikus, tai reikia gerų politikų, kurie nebijotų prisiimti atsakomybę ir matytų, matytų poreikį tokių sprendimų. O gera vadyba, vėlgi, nu priklauso nuo gerų žmonių, tai reikia gerų žmonių kurie išmanytų, kurie žinotų kaip, kurie nebijotų keisti ir tiesiog dirbtų darbą. Nes man toks vaizdas yra, vat ypatingai bausmių vykdymo sritį, kad ten yra didžiaja, nu kaip pasakyt, tokios intelektualinės tinginystės labai daug, kai tiesiog yra nu nenorima, todėl, kad, nu tiesiog žmonės tingi. Nu arba tiesiog taip va... nu „o kam?“ Tai vat kaip tą intelektualinę tinginystę panaikinti, pagydyti reikia žmonių. Nežinau, vat...

A: Kompetencijos ar ne?

I: [nesigirdi] kriminologija.

A: [Juokiasi]

I: Ir tada keisis sistema, taip aš tikiuosi.

A: Aš irgi taip tikiuosi nuoširdžiai.

I: Taip.

A: Ahm... Bus kaip prieš paskutinis klausimas, jau žvelgiant į ateitį, kaip manote kokia laukia bausmių sistemos ateitis Lietuvoje, jūsų nuomone?

I: Labai sunku pasakyti, nes vat tam tikras kalinių skaičiaus sumažėjimas ir nuteistųjų šiek tiek sumažėjimas, aišku jisai atlaisvina šiek tiek galimybių daugiau, reiškiąs sukuria. Bet, realiai, kad mes turėtume jų pakankamai, tai turi būti sumažėjimas ne 15%, o 50%. Tai mažiau du kartus nuteistų asmenų ir įkalintų asmenų, ar tu numatei tą plačiąja prasme, kad būtų galima daug plačiau taikyti tarkim tą atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, ar ne? Arba kitas bausmes, tai tam, kad tas būtų pasiekta, nu čia reikia dar, vėlgi, viską gerai apgalvoti, kaip tą padaryti. Ar tai būtų daroma? Nežinau. Tai vat, čia nuo to labai daug priklauso, tos visos perspektyvos, nes aš tą patį vat nu... Puikus pavyzdys yra vaiko teisių apsauga, čia viskas yra labai palyginama gerai. Tos sisteminės problemos, kurios išaišk, čia viskas yra labai palyginama gerai. Tos sisteminės problemos, kurios išaiškėjo prieš 2-3 metus, jos buvo žinomos 20 metų. Aš tą labai gerai atsimenu, pats dalyvavau, dėl to paties fizinio smurto uždraudimo, dėl vadybos vaiko teisių apsaugoj, kad turi

būti atvejų vadyba, kad turi vaiko teisių apsauga dirbti 24 valandas per parą. Tas buvo aišku per 20 metų, nieks nieko nedarė, tol kol nenutiko tie visi baisūs atvejai, su Mato, ten Mato, ar ne? Irgi nužudymo, ar ne, Matuko? Ir kol neatėjo geras ministras, kompetentingas, kuris sakė – „Tvarkoj, mes tą padarysim“ ir tą prastūmė, nors reikalingumas buvo matomas prieš 20 metų. Ir tai yra matyti, kiek buvo daug pasipriešinimo, kiek buvo skandalizavimo, visokiausių kvailių demonstracijų, dar kažko, ar ne? Visa Garliavos, kurią kažkada, nu buvo dar prieš tai, tai vat... Tai, tai čia lygiai taip pat. Klausimas yra, ar tai jau yra dugnas, tai ką mes turim, tuo kas ypatingai kalėjimuose vyksta, ar ne? Ir tada atsakymas į šitą klausimą sukuria ir perspektyvą. Ar jau bus kažkokia kita sritis kažkada netrukus, ar dar ne? Tai aš taip įsivaizduoju, žiūrėdamas iš šono, kad tai dar nėra dugnas, man atrodo, bus dar blogiau, aš taip spėčiau. Tai, kitaip tariant, dar, kol kas, viskas blogės kokius 5-6 metus, nu, o tada, neduok Dieve, vėl panašūs tokie įvykiai, kaip vaiko teisių apsaugoj galbūt nu, kažką ims keisti iš esmės, nes, nes čia, bet skirtumas nuo vaiko teisių apsaugos yra tas, kad nėra, nėra lobistų toj sistemoj, ar ne? Yra nepopuliaru būti nuteistųjų gynėjų arba nuteistųjų pusėje. Jau vaiko teisių pusėje irgi ne visada yra populiariu, o čia tuo labiau yra nepopuliariu yra. Tai vat, tai už tai, nieks nenori nešti tos vėliavos ir sakyti – „Žiūrėkit, gal sutvarkom kažkaip, kad būtų kažkaip čia viskas žmogiškiau?“ Nes greičiausiai nieko tu iš to neišloši, o, kad praloši, tai yra labai daug šansų.

[00:41:14]

A: Mhm, tai realiai neturit per daug optimistinio, kaip sakysim...

I: Mmm, jo. Aš tikiuosi, kad aš sulauksiu kai jau bus kitaip, bet greičiausiai, dar artimiausius 10 metų, aš taip spėju, kitaip – geriau, turbūt dar nebus. Man taip atrodo.

A: Mhm.

I: O gal ir niekada nebus. Vienas mano geras draugas yra sakęs, sako „Man atrodo, kad mes esam, tiesiog esam reformų valstybė tapę“. Kad pas mus yra reformos, reformos yra valstybės gyvavimo esmė, kad be reformų mes negalim, kad jos vat pastoviai yra reformos, reformos tai...

A: Mhm, aišku. Nu tai, paskutinis, labai jau bendras klausimas tai, galbūt... ar pateiktą informaciją norėtumėte papildyti kokia kita svarbia informacija, gal turit kažkokių pastebėjimų, kažką dar norit pažymėt, ko gal nepaklausiau aš šia tema?

I: Mmm, kad jau turbūt viską čia pripasakojau, gal tiktai apibendrint. Man atrodo, sakau, kad abolicionizmo idėja jinai turi turėti savo tam tikrą dirvožemį, kuriame jinai gali užaugt ir skleistis ten kiek įmanoma. Vėlgi, tai nei Norvegija, nei Nyderlandai nėra šalys, kuriose nebūtų įkalinimo įstaigų, ar ne? Ką ten kas bebūtų sakęs, bet faktas yra su jom kitaip, tai vat tai... tos idėjos, tokios

radikalios, jos dažniau, dažniausiai tokioj bendrai idėjų provincijoj, nu jos sunkiai užgimsta, sunkiai išdygsta ir sunkiai auga, tai...

A: Ir manote, taze dirvožemis Lietuvoj neatsiras per artimiausius...

I: Ne, reikia...

A: Daug metų?

I: Taip jeigu labai visiškai va taip, grubiai kalbant, tai daug žmonių numirtų, kad sudarytų reiskia tą dirvožemį ir po to tada jau... Po to jis gal kažkiek jau bus geresnis.

A: Gerai, iš tikrųjų tai, labai daug naudingos man informacijos pasakėt ir gerų pastebėjimų davėt, tai noriunuoširdžiai jums padėkoti už šitą interviu.

Interviu Nr. 3

A: Taigi, sveiki.

I: Laba.

A: Esu Vilniaus universiteto, kriminologijos 4 kurso studentas, Matas Tamošaitis, ir rašau baigiamąjį darbą tema „Kriminologinis abolicionizmas ir jo taikymas Lietuvos bausmių sistemoje“. Todėl norėčiau paprašyti Jūsų pasidalinti savo mintimis apie tai. Mūsų pokalbis truks iki 60 minučių. Tyrimo tikslais prašau leisti įrašyti pokalbį, kad galėčiau atlikti duomenų analizę, vėliau šis įrašas bus sunaikintas. Jūsų vardas ir pavardė niekur nebus minimi, analizėje pateiksiu tik apibendrintas Jūsų mintis. Esu parengęs Jums klausimus ir Jei sutinkate, galime pradėti.

I: Sutinku.

A: Gerai, tai pirmas, toks kaip įžanginis klausimas yra – Lietuva jau kurį laiką pirmauja Europos Sąjungoje kalinių skaičiumi 100 tūkstančiui gyventojų ir, tiesiog klausimas kokie, jūsų nuomone, yra pagrindiniai šio fenomeno veiskniai?

I: Jeigu būtų galima aiškiai išskirti veiksnis, tai būtų jau, galbūt, imtasi priemonių tiems veiksniams suvaldyti, bet veiksnų yra daug, vienas dalykas, kad mūsų baudžiamoji politika labai griežta nuo pat nepriklausomybės pradžios. Daug kur, pavyzdžiui, mes esame viena iš labai nedaugelio valstybių, kurios netaiko bausmių vykdymo atidėjimo jei padarytas nusikaltimas

formaliai yra sunkus. Ir, kalbant apie griežčiausias bausmes, griežčiausiai žiūrim, buvom viena paskutinių valstybių kuri iš viso nenumatė, net teorinės galimybės taikyti lygtinį paleidimą nuteistiesiems iki gyvos galvos ir, iš kitos pusės, net ir kalbant apie lengviausias, švelniausias bausmes, pavyzdžiui, administracinių nusižengimo kodekse mes buvom viena iš labai nedaugelio valstybių, kuri taikė laisvės atėmimą, tai yra areštą, už administracinius nusižengimus, net ne nusikaltimus. Tai visu, žiūrint į visą sistemą, tas griežtumas buvo užprogramuotas kiekviename žingsnyje. Kitas dalykas, tai neužmirškime, kad mūsų kriminogeninė situacija taip pat gerokai skiriasi nuo Europos valstybių, pavyzdžiui nužudymų skaičiais tenkančiais 100 tūkstančių gyventojų, mes kitose valstybėse esančius vidurkius viršijam 5, o kartais, ankstesniais metais, net 6 kartais. Tai tiek.

A: Mhm, mhm. O tada, toks klausimas, kaip jum būtent būtų abolicionizmo idėjos tvarkantis su šiuo klausimu? Tvarkantis su...

I: Blogas ryšys negirdėjau klausimo

A: Aha, dabar geriau girdit?

I: Taip.

A: Aha. Tiesiog klausimas kaip jums abolicionizmo idėjos tvarkantis su šiuo klausimu? sSu tuo, sakykim, kaip pats minėjote, griežto baudimo klausimu, su dideliu kalinių skaičiumi klausimu, kaip jum abolicionizmo idėjos? Kokios perspektyvos? Ar tai sistemai mūsų visiškai tinkamas arba, galbūt, netinkamas dalykas?

I: Abolicionizmas kaip toks, jisai absoliutina savo siekius, tai yra skatina iš viso atsisakyti, bent jau laisvės atėmimo bausmių, o gal ir iš viso bausmių.

A: Mhm.

I: Aišku, abolicionizmas kalbant apie mirties bausmės atsisakymą klausimų nekelia ir neturi kelti. Mūsų konstitucijoje aiškiai pasakyta, konstitucinio teismo [nesigirdi] aiškiai pasakyta, kad mirties basumės yra negalima ir šiuo požiūriu abolicionizmas abejonių nekelia. Tuo tarpu kalbant apie laisvės atėmimo ir kitas bausmes, abolicionistinės idėjos niekur nėra įgyvendintos ir, matyt ir nebus įgyvendintos.

[00:05:11]

A: Aha.

I: Apie ką dar?

A: O kalbant ne, sakykim, visišką abolicionizmo įdiegimą, bet tiesiog kelių aspektų?

[Nutrūko telefono ryšys]

I: Tęsti ar dar ne?

A: Ne, ne testi, testi, viskas gerai.

I: Apie ką verta kalbėti, tai siūlyčiau atkreipti dėmesį į Nils Christie formuluotę, kad jis savęs, viešai teigdavo, kad jis nėra abolicionistas, jis yra minimalistas. Tai visas siekis visą laiką ieškoti švelnesnių alternatyvų turi būti idiegtas mūsų teisinėje sistemoje.

A: Mhm, tai...

I: Mūsų teisinė sistema pripažįstą *ultima ratio* principą, apie jį yra pasisakyta ir ne kartą Lietuvos aukščiausiojo teismo jurisprudencijoje, vis dėlto doktrinoje dažniau prisimenamas, vis dėlto doktrinoje ir viešajame diskurse dažniau prisimenamas ir akcentuojamas baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumo principas, kuris šeim yra nesąmonė, o *ultima ratio* principas yra praktiškai užmirštas. Daugelis jaunų [nesigirdi] užrašyti lotyniškai.

A: Mhm, aišku. Tai, kaip suprantu, iš tos pusės abolicionizmo radikaliausios versijos jūs nelabai palaikote, bet kažkokio jo idėjų taikymo, kad ta bausmių sistema būtų, kaip sakėt pats, pagal Nils Christie, minimalizuota, tai visai matote teigiamų aspektų šitame?

I: Taip, dar vienas dalykas, kad tai neturi būti daroma dirbtinai. Turi keistis pati sistema, o ne dirbtinai mažinamas kalinių skaičius amnestijomis ar taip kaip buvo sunaikintos Lūkkiškės tiesiog iškeliant kalėjimo, laisvės atėmimo kalėjime bausmės atliekančius asmenis, į tam neparengtas... neparengtus pataisos namus, ieškant kažkokių tai dirbtinių tarpinių variantų.

A: Mhm, aišku. O, tada, na realiai, jūs kaip ir atsakėt į šitą klausimą, bet vistiek paklausiu, kad gačiau tokį struktūruotą, aiškų atsakymą, tai kaip galvojate ar galime apsieiti be kalėjimų šiuo metu?

I: Be kalėjimų galime, bet be pataisos namų – ne. Ir nemanau, kad tai keisis ateityje.

A: Mhm, o kodėl taip manote, kad... kad nepasikeis...

I: Todėl, kad nusikaltimai, apie tai, kad neliktų nusikaltimų, tai čia šnekėjo tik sovietų ideologija pati netikėdama, kad taip gali būti. Šitas klausimas nekeliamas. Antras dalykas, laisvės atėmimas atlieka dvi funkcijas, tai yra ir izoliuoja pavojų keliančius asmenis nuo visuomenės ir tai yra kartu

ir... kaip čia lietuviškai būtų, angliškai yra „punitive“... baudžiamoji, baudžiamoji [nesigirdi] priemonė, tai atpildas irgi yra būtinas.

A: Mhm, aišku. O kitas klausimas būtų – ar, jūsų nuomone, abolicionizmo idėjomis grindžiama sistema, nu tai kaip minėjome mažiau gal į bausmę susikoncentruota, labiau į kitas socialinės kontrolės formas suorientuota sistema, tarp asmenų, padariusių nusikalstamą veiką, veiksmingiau sugebėtų įgyvendinti socialinę reintegraciją, bei sumažinti polinkį ateityje daryti kitas nusikalstamas veikas?

I: Jeigu netaikomas laisvės atėmimas, tai ir reintegracija neegzistuoja. Yra gražinimas, reikia kalbėti tada ne apie reintegraciją, bet apie integraciją, vienas dalykas.

[00:10:35]

A: Mhm.

I: Antras dalykas, laisvės atėmimas netrukdo vykdyti socialinę integraciją ir dabar. Laisvės atėmimas ir dabar taikomas, ir turėtų būti taikomas tik tada, kada socialinė integracija nepavyko. Kada, kai nėra vienas kitą eliminuojantys dalykai ir abolicionizmas tos socialinės reintegracijos nei paskatins, nei stabdys.

A: Mhm, aišku. O, kokie elementai, jūsų nuomone, atlieka pagrindines funkcijas formuojant bausmių politiką Lietuvoje?

I: Čia tada klausimas ką reiškia elementai?

A: Na taip, dėl to aš gana abstrakčiai ir paklausiau, nes, iš tikrųjų, iš skirtingų sričių žmonių klausiu ir jie visi išskiria vis skirtingus elementus, dėl to ir labai įdomu. Nes vieni išskiria visuomenę, kad būtent visuomenė daugiausiai įtakoja mūsų baudžiamąją politiką, kiti sako, kad galbūt žiniasklaida. Dėl to toks ir paliktas gana abstraktus... bet tiesiog iš visuomenės...

I: Aš manau, kad pas mus per nelyg sureikšminama visuomenės įtaka.

A: Mhm.

I: Visuomenės įtaka, kad visuomenė yra represyvi, todėl negalima švelninti baudžiamosios politikos daug metų buvo kartojama kaip mantra, pasiteisinant, kad nieko negalima padaryt, čia kalta ne politika, čia kalta visuomenė. Manau, kad pagrindiniai, vis dėlto, sprendimai guli tada politika formuojančių asmenų rankose ir būtina tam tikra politinė valia, vienas dalykas. Kitas dalykas, švelninti baudžiamąją politiką dirbtinai irgi, taip neturėtų būti, turi būti siekiama... pagrindinis

dėmesys turi būti, vis dėlto, skirtas užtikrinimui, kad nusikaltimų bus daroma mažiau, arba, kad nusikaltimai bus sukelta, padarys mažiau žalos. Tai čia yra pagrindinis dalykas ir baudžiamoji politika yra susijusi su šituo dalyku, su šiais klausimais, tačiau ji yra šių klausimų sprendimo pasekmė, o ne šių klausimų sprendimo būdas. Ir dirbtinai sušvelninus baudžiamąją politiką, tokie sprendimai nepasiteisins.

A: Mhm.

I: Tuo tarpu pas mus nusikaltimų prevencijai praktiškai neskiriama dėmesio, tiktai deklaracijų kažkokių lygmenyje. Asmenų grįžimui iš pataisos įstaigų į gyvenimą beveik neskiriama dėmesio.

A: Mhm, mhm.

I: Šių klausimų nesprenžiant baudžiamosios politikos klausimų, iš tikrųjų, išspręsti neįmanoma.

A: Aha. Per politiką, vis dėlto, yra tas pagrindinis... atlieka funkciją, ar ne, formuojant baudžiamąją politiką?

I: Jo, sakyčiau, bet pagrindinis klausimas yra „stakeholders“.

A: Mhm.

I: „Stakeholders“ yra šiek tiek plačiau nei ministrai ar seimo nariai. Tai yra visi asmenys, kurie tiesiogiai dalyvauja politikos formavime.

A: Mhm. O, kitas klausimas, kiek grįžtant gal prie abolicionizmo, jūsų nuomone, bausmė yra tikslingas atsakas į nusikalstama veiką kai... kalbant apie siekiamybę saugesnės visuomenės?

I: Dar kartą pakartokit klausimą.

A: Aha, jūsų nuomone, ar bausmė yra tikslingas...

I: Dar kartą.

A: Aha, o dabar geriau gal girdisi?

I: Dabar taip.

A: Ok. Jūsų nuomone, ar bausmė yra tikslingas atsakas į nusikalstama veiką, siekiant saugesnės visuomenės?

[00:15:11]

I: Taip, tikslingas atsakas, bet nebūtinai siekiant saugesnės visuomenės. Saugesnės visuomenės galima siekti daugybe kitų būdų ir bausmė tikrai neturi būti pasitelkiama kaip pagrindinė priemonė užtikrinant saugumą. Bausmės poreikį nulemia teisingumo poreikis a... pirmiausia.

A: Mhm.

I: Tuo tarpu jeigu mes sureikšminsim bausmes kaip saugumo užtikrinimo priemonę, tai, tai bus... iš vienos pusės tai nebus efektyvu, nes saugumas nepadidės, iš kitos pusės mes prarasime ir lėšas bausmių vykdymui ir, dar labiau, žmones, kuriuos pašalinsime iš visuomenės ir visuomenę nukenčia iš jos pašalinus kiekvieną asmenį.

A: Mhm. Tada, dar kalbant apie praktikas. Kaip vertinate... šaip girdit mane?

I: Alio.

A: Aha, girdit mane?

I: Taip.

A: Aha, kaip vertinate kitų šalių praktiką bausmių sistemoje, gal būtent iš abolicionistinės pusės, ir ar yra konkrečių aspektų, kuriuos, jūsų nuomone, būtų naudinga pritaikyti Lietuvoje?

I: Hm. Iš abolicionistinės būtent pusės?

A: Na, taip, bet aš turiu omeny nebūtinai, kad visiškai, žinot, kaip sakėt, kalėjimai niekur nėra, arba pataisos įstaigos, niekur nėra visiškai „abolicionuoti“, tai tiesiog kur pagal tas idėjas galbūt.

I: Na čia, pavyzdžiui, Šveicarijos pavyzdys, kur kalėjimai yra tiesiog vieta kur yra atliekamos laisvės atėmimo bausmės už mažiau pavojingus nusikaltimus. Ir praktiškai nėra papildomų priemonių užtikrinti tų, laisvės atėmimo vykdymo vietų, saugumą. Tai yra, nesiimama papildomų priemonių: spilgiuotų vielų, apsaugos bokštelių ir panašių dalykų, kad žmonės nepabėgtų. Tiesiog žmonės žino, kad jeigu neatliks tokios laisvės atėmimo bausmės, tai jiems gali būti už tai paskirta griežtesnė, ilgesnė laisvės atėmimo bausmė ir tiek. Tai yra, kad gali, požiūris, kad gali būti laisvės atėmimo vietos žmoniškos, o ne tik pašalinimo, įbauginimo, izoliavimo priemonė, vienas pavyzdys. Kitas dalykas, tai kiek mes išnaudojame viešųjų darbų bausmę, tai, kad pas mus viešieji darbai nėra suformuluoti taip, kad juos e.... kad turi tik, šita basumė pas mus, turi tik atpildo funkciją. Tai yra, kad priversti žmogų atidirbti už tai, ką padarė. Probacijos tarnybos net nėra įpareigosotos ieškoti tinkamų darbų nuteistiesiems, tiesiog mintis yra, kad visi, kuriems reikia nemokamos darbo jėgos, pateiks paraiškas ir probacijos tarnybos tiesiog išskirstys turimus nuteistuosius, kad jie būtų pilnai išnaudoti. Tai toks požiūris, aišku, niekur neveda ir ta bausmė pas mus sąlyginai neefektyvi yra.

Kitose valstybėse viešųjų darbų bausmių arba, iš viso niekada nebuvo, kaip pavyzdžiui Vokietijoje, arba apie juos šnekama kaip „Community punishment“, tai yra, kad tai yra tikrai elementas iš daugelio... Nu tokiai bausmei... Tai yra, kad darbas yra tik vienas iš bausmės elementų, o šalia yra visos, pritaikomos visos, kitos elgesio korekcijos programos. Pykčio valdymo ir panašūs dalykai. Tai yra ko mokytis iš kitų valstybių, tačiau pas mus... To dėmesio pozityvios praktikos perėmimo irgi yra nepakankamai daug.

A: Aha.

I: Pačios laisvės atėmimo vietos, nu normalaus darbo tenais trūksta, pavyzdžiui kalbant apie patį darbą praktiškai nėra įdarb... gauti, atliekant laisvės atėmimą, atėmimo bausmę, darbą laisvės atėmimo vietoje, yra baisiai sudėtinga ir labai nedaugelis nuteistųjų yra įtraukiami į darbą, kai kitose valstybėse dirba 80% ar 100% visų nuteistųjų, pas mus mažiau negu 30% turbūt.

[00:20:48]

A: Mhm, o gal turite kažkokių idėjų, kaip būtų galima pritaikyti tuos aspektus, kuriuos pabrėžėte?

I: Tai, tai ką pabrėžiau tiesiog paimti ir taikyti

A: Aha, bet kaip, kadangi jau vistiek apie tai kurį laiką, bet nu tai nevykdoma Lietuvoje. Praktikoje ar yra kažkokios kliūtys, tai galbūt jūs galite išskirti tas kliūtis ir galbūt net idėjas kaip su jomis tvarkytis.

I: Ar čia apie nuteistųjų darbą, nes kitką reikia tiesiog paimti ir įdiegti naujas priemones, tai yra įstatymų kūrimas ir tiek. Čia nieko sudėtingo nėra...

A: Nu, kad ir...

I: O darbo surasti nuteistiesiems aišku sudėtingiau.

A: Nu, kad ir iš darbo pusės, kad ir, iš pradžių kaip minėjot, su kalėjimu kažkiek pertvarkymu, kad na nebūtų tokia vien vieta, kur... kur tik, kaip ten sakėt, paslėpiama ir kitokia visai funkcija akcentuojama.

I: Nežinau, per daug sudėtingas klausimas, kad dabar iš karto sugalvoti pasiūlymus.

A: Gerai, aišku. O, dar toks klausimas apie, na vistiek gan panašus klausimas ir iš dalies irgi gal atsakei, tiesiog galbūt bus dar kažkas papildomo ką norėsi pabrėžti, tai kokie bausmių sistemos pokyčiai šiuo metu, tavo nuomone, yra reikalingiausi Lietuvai?

I: Bausmių vykdyme?

A: Na taip, bausmių vykdyme, gal ir taikyme.

I: Kad čia taškinis požiūris nelabai įmanomas, reikia žiūrėti viską ir spręsti... tiesiog spręsti sistemingai tą problemą. Pavyzdys, taip kaip buvo pasižiūrėta taikyti [nesigirdi] užimtas taškinis požiūris į kalinių skaičiaus mažinimą. Arba į Lukiškių kalėjimo uždarymą. Nepasirengus, žmonės iškelti į pataisos namus, paliekant jiems pataisos namuose kalinimo... kalėjimo sąlygas, yra vietose kurios nėra pritaikytos tokiam kalinimui ir net ir nežinia kas iš to gavosi ir kas iš tas gausis. Tai taip neturėtų būti sprendžiama, turi būti aiškiai įdiegtas naujas modelis laisvės atėmimo vietos, kad čia jos būtų orientuotos į reintegraciją parengti žmones reintegracijai. Būtų orientuotos į tam tikrų įgūdžių kūrimą, kad žmonės tam tikrus įgūdžius įgytų, o ne tik tai atbūtų savo bausmės, kad įstaigų veiklos efektyvumas būtų vertinamas ne pagal tai, kad iš įstaigos niekas nepabėgo, bet pagal tai, kiek atlikusių laisvės atėmimo bausmę žmonių grįžta iš naujo kartoti laisvės atėmimo bausmę. Pas mus net recidyvas nėra normaliai skaičiuojamas, kiek iš vis... koks recidyvas. Yra skaičiuojami tikslai tai kokią... kiek... kokią dalį iš naujai patekusių į laisvės atėmimo vietas asmenų sudaro anksčiau teisti laisvės atėmimu asmenys. Arba neskaičiuojama kiek jų nepatenka į laisvės atėmimo vietą. Pas mus nežiūrima, nepakankamai dėmesio skiriama dar nepatekusių į laisvės atėmimo vietas [nesigirdi]. Ir visi laisvės apribojimai, ir viešieji darbai, ir kitos švelnesnės bausmės, jos taikomos nelabai suprantat jų reikšmę.

[00:25:42]

A: Mhm.

I: Jos pačios turėtų būti parinktos kaip... siekis, kad žmogus sustabdytų savo kriminogeninius polinkius. Pačioje baudžiamojoje politikoje nereikėtų taškytis sprendimais, kaip pavyzdžiui, kad būtų sugriežtintos bausmės už korupcinius nusikaltimus nuteistiems asmenims, kurie yra gal, nežinau kiek dabar, kokie 300-400 per metus, buvo vienintelis sugalvotas būdas – sugriežtinti visą bausmių sistemą ir, pavyzdžiui, baudas visiems padidinti 15 kartų. Tai yra, kad bauda ir taip pas mus taikoma neypatingai plačiai, bausmių sistemoje, po tokio sugriežtinimo, pradėta taikyti dar... dar...

A: Dar rečiau?

I: Dar mažėjo jos apimtys. Ahm, labai daug, labai daug yra skirtingų dalykų, bet jų, negalima žiūrėti, kad vieni yra svarbesni už kitus. Turi būti tiesiog strategiškai keičiama, turi būti nusistatyti strateginiai tikslai, ko iš tikrųjų siekiama šitoje srityje. Tuo tarpu pas mus yra tiesiog žiūrima kaip į tam tikrą duotybę – yra nusikaltimai ir už juos reikia bausti. Tai, prevencijos praktiškai jokios nėra,

nors visiems užrašyta ir savivaldybėms užrašyta, ir policijai užrašyta, kad vykdytų nusikaltimų prevenciją, būdų kaip tai daryti beveik nieškoska. Čia... apsiribojama visur... didžiausios prevencijos iniciatyvos yra saugios kaiminystės grupės įkūrimas ir, galbūt, policijos rėmėjų pasitelkimas šiek tiek padirbėtų su tais, kurie... žmonės ieško tam tikro [nesigirdi]

A: Mhm.

I: Arba net nežiūrima į rizikos grupes asmenis, nežiūrima į jaunimo užitmumą, nežiūrima į neformalią socialines... neformalios socialinės kontrolės galimybes, nežiūrima į vertybių ugdymą, nežiūrima į įsitraukimo į bendruomenės gyvenimą, bendruomenės stiprinimo galimybes ir taip toliau, taip toliau, taip toliau, čia labai daug skirtingų dalykų gali būti, bet tiesiog turi būti sistema kaip tuos... tų skirtingų dalykų siekti, kad vienas kitam nepreištarautų ir, kad būtų aišku ko siekiama. Bet tokios sistemos nekūriamos tiesiog telefoniniu... interviu metu.

A: Aha.

I: Turi būti tiesiog, tokios sistemos kūrimas turi būti normalus darbas.

A: Mhm, aišku. Nu, iš tirkųjų, mes čia daug paminėjom, na palietėm daug bausmių sistemos aspektų Lietuvoje, tai mano kaip prieš paskutinis klausimas yra – kaip manote, kokia laukia bausmių sistemos ateitis Lietuvoje?

I: Turbūt realis...

A: Mhm.

I: Kokia turėtų būti ar kas bus?

A: Ne, kas jūsų nuomone bus?

I: Bus taip, kaip yra dabar. Tiesiog bus toliau gesinami gaisrai ir tiek. Tuo tarpu, kad atsirastų baudžiamosios justicijos strategijos, tuo, manau, Lietuvoj neverta ir tikėti.

A: Mhm, tai...

I: Kaip tokį pavyzdį galima būtų paminėti kitose valstybėse, ypač pas anglosaksus būdavo sukūriamos, ten vadinamosios teisės komisijos. Kaip baudžiamosios teisės komisijos arba, tiesiog teisinės sistemos komisijos, kur rimčiausi praktikai ir mokslininkai kartu strateguodavo kryptis, kurios galėtų būti pasiūlytos politikos formuotojams.

A: Mhm.

I: Kaip turi būti viena ar kita sritis vystoma. Tuo tarpu pas mus tokių dokumentų buvo daug, tai pradedant tuo teisinės sistemos matmenų, nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa, viešojo saugumo plėtros programa ir taip toliau, bet į visus šiuos dokumentus buvo žiūrima tikrai iš valstybės tarnybos, iš biurokratijos, teigiama prasme, bet vistiek biurokratijos prizmes, o ne per... Čia nebūtina šnekėti apie visos visuomenės įtraukimą, svarbu, kad būtų į tokių strategijų formavimą įtraukti visi turintys ką pasakyti žmonės. Tai nebūtinai mokslininkai, pas mus dažnai apsiribojama, kad jeigu norime išgirsti na... visuomenės nuomonę, tai turime pasiklausti ekspertų ir tie ekspertai dažniausiai būna mokslininkai arba šiek tiek aktyvesni nevyriausybinkai. Bet toks, tokie procesai turėtų būti įtraukiant žmones kurie šeim gal ir stokoja aktyvumo, bet turi tam tikros patirties, žinių arba įžvalgų. Bet jų turi būti ieškoma, o ne tik sud... pasiūloma – „Jeigu jūs norite, jūs pasisakykite“.

A: Mhm, bet kažkokios... kažkokių didesnių reformų nelabai, ar ne, numatai Lietuvos ateityje?

I: Jų reikia, bet netikiu, kad jų bus.

A: Nėra per daug optimistinis požiūris?

I: Ne.

A: Aišku. Gerai, nu dar yra paskutinis klausimas, tai – ar pateiktą informaciją noretumei papildyti kažkokia kita svarbia informacija, gal kažką ko nepabrėžiau, nepaklausiau, bet vistiek dar norėtum pasakyti šia tema?

I: Tokia tema man šiek tiek abejonių kelia – abolicionizmas.

A: Aha, dėl ko?

I: Šnekėjimas apie tai, kad bausmių iš viso turi būti atsisakyta automatiškai iššaukia reakciją, kad tai yra svaichiojimas.

A: Mhm.

I: Tai per abolicionizmo prizmę teikti reformos poreikius ir galimybes neišeitų. Nes, tiesiog, pati ta pirminė mintis užkuoduota pačiam termine „abolicionizmas“, jau jinai atstumia praktikus. Nes žmogus, kuris yra praktikoje, niekada nepritars, kad bausmių iš viso gali būti atsisakyta. Galbūt kada nors bausmės iš viso galėtų nunykti, gali būt, bet jos... tai neturėtų būti valstybinis elgesys, tai neturėtų būti politinis siekis.

A: Na, iš tikrųjų, ką aš... dėl ko esu pasirinkęs temą ir visus šituos klausimus ties abolicionizmo perspektyva labiau klausiu, tai nebūtinai dėl to, kad palaikau kalėjimų, kaip sakyti, panaikinimą. Bet tiesiog, na ar, turėjau interviu su kitais žmonėmis ir jie irgi panašią... panašų požiūrį turėjo, kad yra dalykų, kuriuos abolicionizmas pabrėžia, kurie yra labai gerai, kad jie yra pabrėžiami ir į juos reiktų atsižvelgti ypač dabartinėje situacijoje. Ir nebūtina taip radikalčiai priimti šią idėją, bet, bet kaip pats minėjote, minimalizmas būtų puiki siekiamybė, ta idėja gali, kaip sakyti, ta baudžiamosios politikos padalą kažkur nukreipti į tą minimalizmo labiau pusę, kad mažiau bausmių, daugiau kitų alternatyvų, gal taip išsireikšiu.

I: Bent jau neužmiršt turi *ultima ratio* principo, kuris yra pripažįstamas. Jo turi būti siekiama, nes to reikalauja mūsų teisės aktai. Yra Lietuvos Aukščiausio Teismo suformuota teismų praktika, kuri reikalauja, kad *ultima ratio* principo turi būti siekiama kiekvienu atveju.

A: Mhm.

[00:35:30]

I: Nes pas mus dažnai tai pasižiūrima pro pirštus arba, pavyzdžiui, dar... dar ką verta paminėti tai diskrecinio baudžiamojo persekiojimo nebūvimo mūsų baudžiamajame procese. Mūsų baudžiamojo proceso kodeksas reikalauja tirti kiekvieną bylą, net nepriklausomai nuo to ar egzistuoja praktinis poreikis ir praktinės galimybės tą bylą ištirti. Tiesiog yra įtvirtinama, kad turi būti ištirta kiekviena byla. Tai yra, iš vienos pusės neįmanoma, iš antros pusės tai yra netikslinga.

A: Mhm.

I: Nes daugelis smulkių nuskaltimų tyrimas kainuoja kelesdešimt kartų daugiau negu žalos nukentėjusiems atlyginimas. Ir Vakarų Europoje yra, beveik visus nusistovėjęs požiūris... nusistovėjusios diskrecinio baudžiamojo persekiojimo ne strategijos, politikos... Yra, kad teisėsaugos institucijos turi galimybę vertinti kurių bylų tyrimui sutelkti turimus resursus. Pas mus šitas dalykas yra atmetamas. Praktikoje jisai praktikuojamas, bet ieškant aplinkinių kelių, kaip sustabdyti bylos tyrimą, kai matoma, kad jisai yra netikslingas ir nereikalingas.

A: Mhm, aišku. Na, iš tikrųjų, daug informacijos ir punktų pažymėjai kurie man labai įdomūs ir, manau, labai, labai reikšmingi bus mano tyrime, tai, iš tikrųjų, norėjau nuoširdžiai padėkoti už dalyvavimą, už laiko skyrimą.

Interviu Nr. 4

A: Gerai, tai sveiki, esu Vilniaus universiteto, kriminologijos 4 kurso studentas, Matas Tamošaitis, ir rašau baigiamąjį darbą tema „Kriminologinis abolicionizmas ir jo taikymas Lietuvos bausmių sistemoje“. Todėl norėčiau paprašyti Jūsų pasidalinti savo mintimis apie tai. Mūsų pokalbis truks iki 60 minučių. Tyrimo tikslais prašau leisti įrašyti pokalbį, kad galėčiau atlikti duomenų analizę, vėliau šis įrašas bus sunaikintas. Jūsų vardas ir pavardė niekur nebus minimi, analizėje pateiksiu tik apibendrintas Jūsų mintis. Esu parengęs Jums klausimus ir Jei sutinkate, galime pradėti.

I: Taip, tvarkoj galim pradėti.

A: Tai gerai, pirmas, toks kaip įžanginis klausimas yra – Lietuva jau kurį laiką pirmąją Europos Sąjungoje kalinių skaičiumi 100 tūkstančiui gyventojų, tai kokie, jūsų nuomone, yra pagrindiniai šio, kaip sakyti, fenomeno veiksniai?

I: Na, sakyčiau, kad būtų gaima turbūt išskirti keletą priežasčių. Tai, čia daugiau matyt net būtų pagrindinės tokios net ne teisinės, bet tokios visuomeninės, politinės. Manau, viena pagrindinių tai yra perteklinis ir gana dažnas nusikalstamų veikų kriminalizavimas arba bausmių griežtinimas. Ir tas matosi, iš tikrųjų, labai reguliariai, kaip pavyzdį, vat dabar, kaip tik galima paminėti ir tą atvejį dėl žiauraus elgesio su gyvūnais. Dėl tam tikrų rezonancinių įvykių, kurie įvykdyti, kurie būtent būna viešai ištransliuoti, vat seimo nariai, pavyzdžiui, sureagavę ir šiuo metu, man rodos, yra pateikti net 4 skirtingi įstatymų projektai, kurie tarpusavį skirias tik tuo vienur griežtina bausmę 2 metais, kitur 3, kitur 4, tai vat panašiai. Tai čia būtų ta viena priežastis dėl to ir perteklinio kalinių skaičiaus ir taip toliau. Kita, galbūt sakyčiau dar irgi yra, visuomenės lūkestis ir visuomenės spaudimas, nes irgi tam tikri atvejai, kurie būna rezonancinėje spaudoje viešai ištransliuojami, visuomenė paprastai už rezonancinius įvykius siekia ir nori, kad teisėjai skirtų kuo griežtesnes bausmes, tai matyt irgi tas kažkiek atsiliepia. Nežinau ar tai daro didelį poveikį, ar ne, bet, kad bandymas tokį spaudimą daryti, matyt tai tikrai.

A: Mhm.

I: Tai nežinau, gal jeigu taip greitai, tai dabar būtent tokios mintys šauna į galvą dėl to.

A: Aha, o kalbant apie abolicionizmą, kaip jums būtent abolicionizmo idėjos tvarkantis su šiuo klausimu ir kažkiek gal apibrėšiu ką būtent turiu omeny, tai na abolicionizmas, iš tikrųjų, ta kaip kritinės kriminologijos teorija, pasisako už realiai bausmių dekriminalizavimą, tų veikų dekriminalizavimą. Kai kurios pasisako už visišką dekriminalizavimą iki tokių radikalių sprendimų kaip kalėjimo panaikinimas, bet kitos tiesiog, kad mes, na kaip ir minėjai pats, per daug kriminalizuojam ir per daug gal griežtai vertinam vienas ar kitas veikas. Tai iš tos pusės

abolicionizmas siūlo taikyti gal mažiau kriminalizavimo ir daugiau dekriminalizavimo ir, vietoj bausmių, naudoti kitas labiau į socialinę... socialinės kontrolės ir gal reintegracijos pusę orientuotas priemones. Tai kaip jums pavyzdžiui būtų būtent abolicionizmo idėjos tvarkantis su šiuo klausimu, su tuo mūsų didelio kalinių skaičiaus klausimu, kai pats paminėjote, kad... na viena didesnių prolemų yra tai, kad mes labai griežtinam bausmes kai kuriais atžvilgiais.

I: Jo, tai aš, iš tikrųjų, tam tikra prasme pritarčiau šitoms idėjom abolicionistinėms. Bet tikrai nemanau, kad tą reikėtų daryti labai radikaliai, be abejo, galima kalbėti ir reikia, manau, kalbėti apie nepavojingų arba kitokių veikų dekriminalizavimą, kurios tikrai matyt netūrėtų būti, pagal savo pobūdį, baudžiamajame kodekse. Galima kalbėti apie alternatyvių bausmių plėtimą, kad šalia lasivės atėmimo būtų daugiau alternatyvų pasirinkti, galima kalbėti apie, kaip ir jūs sakėt, apie resocializacijos priemones ir taip toliau, bet, kad reikėtų naikinti kalėjimus arba, kad reikėtų kardinaliai viską dekriminalizuoti, nes, manau, kad baudžiamoją teisę visgi turi būti griežtos bausmės už pačius griežčiausius nusikaltimus turi būti. Ir tie asmenys, kurie yra itin pavojingi, kurie tikrai kelią pavojų visuomenei, tam tikrais atvejais, tikrai turėtų būti izoliuoti kalėjimuose, tai, ta prasme, abolicionistinės idėjos yra geros, bet ne ta prasme, kad 100% įgyvendinti ir viską taip kardinaliai pakeisti. Mano nuomone, baudžiamoją teisę visgi turi būti, kaip ta vadinamoji *ultima ratio* – kraštutinė priemonė.

[00:05:45]

A: Mhm, mhm, tai, kaip suprantu, yra kažkokie aspektai su kuriais sutinkate, kol neperžiangia tam tikros radikalesnės ribos, ar ne?

I: Taip, ta prasme, tikrai pritariu tiek, kiek nėra ten jau to masinio radikalizmo.

A: Aha, aha. Na mano kaip ir sekantis klausimas yra, realiai jūs kaip ir atsakėt į šį klausimą, bet gal vistiek bus kažkas papildomo, ką norėsite pažymėti, tai klausimas – kaip galvojate ar galime apsieiti be kalėjimų arba be bausmių? Ir kodėl ne, kodėl taip?

I: Manau, kad visiškai panaikinti kalėjimus, aš bent jau, na neįsivaizduoju, kad būtų galima taip padaryti, nes tikrai yra atvejų ir, pavyzdžiui nežinau, teroristiniai masiniai žudymai, genocidai. Manau, kad tokie žmonės yra tikrai pavojingi ir negali būti jokia pritaikyta priemonė švelnesnė ar ten, probuojamuoju kaip būna ten kažkaip juos stebi, kontrolė, pataisymas elgesio... Vistiek yra žmonių, kurie turi būti izoliuoti ir tą tiesiog matom praktikoje. Ne tai, kad... negalima gal sakyti, kad žmogus yra nepataisomas, bet yra saugiau visuomenės prasme jį laikyti izoliuotą. Tai, kad kalėjimus panaikinti visiškai, aš tam nepritarčiau.

A: Mhm, aišku. O dar, jūsų nuomone, ar abolicionizmo idėjomis grindžiama sistema, tarp asmenų padariusių nusikalstamas veikas, veiksmingiau sugebėtų įgyvendinti socialinę reintegraciją bei sumažinti polinkį ateityje daryti kitas nusikalstamas veikas?

I: Jo, manau, kad jeigu ta abolicionistinė idėja būtų įgyvendinama per vieną iš prizmių, tai yra per tų programų pataisymo, korekcinių ir panašiai, platesnį taikymą ir efektyvesnį, tai, manau, kad tikrai tas galėtų pasitarnauti ir tam mažesniai recydyvo skaičiui ir mažesniai grįžimui į įkalinimo įstaigas ir panašiai, tai, manau, kad taip.

A: Mhm, o jūs irgi, šaip iš dalies jau palietėte, bet vistiek gla dar kažką norėsite pridėti, tai – kokie elementai, jūsų nuomone, atlieka pagrindines funkcijas formuojant bausmių politiką Lietuvoje? Ir kažkiek jau minėjote, kad visuomenė galbūt kažkokį spaudimą daro, bet...

I: Čia klausimas kokie realiai formuoja? Ar kurie realiai turėtų formuoti?

A: Ne, kokie jūsų nuomone realiai formuoja? Aha...

I: Aš tai manau, kad, kaip ir sakiau, yra tie kur, didelis tikrai visuomenės lūkestis, vistiek mūsų visuomenė mato daugelį problemų... daugelio problemų sprendimą būtent per bausmes ir baudžiamą teisę. Tada yra populistiniai politikų sprendimai, nes tai yra lengviausia priemonė gauti dėmesį žiniasklaidoj ir, nu tam tikra prasme, imituoti, kad dirbi kažkokį darbą, atrodo, kad pagriežtinsi bausmę ir išsispres problema, tai čia lengviausias kelias ir neteisingas. O, kitas dalykas, tai ta praktika, kuri šaip yra, kaip ir normali, aš jos nekritikuoju, tai daugeliu atveju šiandien... šiai dienai mūsų baudžiamą politiką ir tą bausmių griežtumą įtakoja ir mūsų visi tarptautiniai įsipareigojimai, tai yra: direktyvų įgyvendinimas, konvencijų ir panašiai. Tai pastaruoju metu tikrai nemažai tenka keisti baudžiamąjį kodeksą, bet ne dėl to, kad tai yra kažkokie tušti sprendimai, bet dėl to, kad tai yra tarptautinių įsipareigojimų vykdymas. Irgi viena svarbesnių baudžiamosios politikos formavimo tokių kryptių, bet taip yra, čia taip turi būti, su tuo aš taip... nu kaip, nesiginčyju, viskas čia gerai šitoj vietoj.

A: Mhm, nes kitas mano kaip klausimas būtų – ar tai žalinga teigiamam bausmių sistemos formavimui? Kaip suprantu, jūs labiau teigtumėt gal, kad visuomenės formavimas... na bausmių politikos, labiau gal labiau spaudimas į tą pusę kiek žalingesnis, bet iš Europos pusės, tai mažiau žalingas. Ar taip supratau?

I: Ne, čia yra tiesiog visų valstybių sutarimas, visos valstybės dalyvauja tam tikro dokumento svarstyme ir priėmime. Reiškias yra bendra visos tarptautinės bendruomenės vizija, kad tarkim už konkretų nusikaltimą turi būti, pavyzdžiui ne mažesnė, ne švelnesnė bausmė kaip 4 metai, tai yra

diskusijų pagrindu atsiradę, normalių analizių pagrindu atsiradę pasiūlymai ir kai jie yra įgyvendinami, tai viskas yra gerai. Bet kai yra tokie populistiniai sprendimas, kai vakar įvykis, o šiandien jau projektas, be jokių analizių, be nieko, tai tokie sprendimai ir siūlymai dėl bausmių, manau, yra žalingi.

[00:10:41]

A: Mhm, aišku. O, tada kitas būtų jums klausimas – ar bausmė, na jūsų nuomone, ar bausmė yra tikslingas atsakas į nusikalstamą veiką siekiant, kaip sakant, saugesnės visuomenės? Ar galbūt būtų galima taikyti, na gal kitas socialinės kontrolės priemonės ir daugiau taikyti susitaikymo ar mediacijos metodus negu bausmę?

I: Jo, čia irgi viskas atsiremia į tą principą, kurį minėjau ir prieš tai, kad baudžiamoji teisė turi būti kraštutinė priemonė ir kaip čia, nekartą yra ir Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, kad reikia įjungti baudžiamąją teisę tik tada, kai jau kitom priemonėm, kitų teisės šakų priemonėm neįmanoma išspręsti problemų, tada turėtų galioti ir baudžiamoji teisė. Bet jeigu yra įmanomas susitaikymas, mediacijos ar kitos priemonės, labiau socialinės, tai tam, kad išvengti bausmės ir kai akivaizdu, kad žmogui tikrai pakanka ir kitų priemonių, kad nereikia jo bausti, tai tikrai pilnai pritariu, kad ta baudžiamoji teisė neturi būti taikoma kiekvienam ar kas antram atvejui, tik tada kai jau nebelieka kitų priemonių.

A: Mhm, o ar yra dar kažkokios alternatyvos bausmei, kurias, nežinau, išskirtumėte? Kur, jūsų nuomone, būtų...

I: Čia žiūrint kokiam kontekste ar šnekam baudžiamosios teisės ar bendrai? Nes baudžiamosios teisės kontekste tai be abejo, yra ten ir lygtiniai paleidimai yra ir kitos alternatyvios sankcijos.

A: Na realiai, geriausiai būtų apskritai.

I: Tai apskritai daug jų yra. Ta prasme, jeigu kalbame bendrai apie baudžiamąją teisę, tai ten yra dar lygtinio paleidimo institutas, jeigu matom, kad žmogus dar galima, galima jo ir neuždaryti, taip jau grubiai klabant, į pataisos įstaigą, tai tų alternatyvų baudžiamojai teisės yra. Jeigu kalbant bendriau, tai tarkim yra ir administracinės priemonės, kita vertus yra ir... na socialinės programos, yra švietimo visokios įvairios priemonės, bet jos turėtų veikti bendrai valstybei, ne tik tada, kai jau įvyksta problema kažkokia, nes tarkim švietimas, auklėjamoji visokia veikla, tai jina turėtų būti na nuolatinė veikla ir bendrai vykdoma tam, kad asmuo nepadarytų nusikaltimo, nes kai jį jau jis padaro tai gal šviestį jį kažkaip ten, jo žinias gilinti, jau kaip ir per vėlu. Tai čia toks slidus dalykas kada tos priemonės turi įsijungti, jų yra daug, bet jos turi veikti dar iki to nusikaltimo padarymo.

A: Mhm... mhm. Aišku, o tada kitas klausimas būtų – kaip vertinate kitų šalių praktiką, būtent bausmių sistemoje, ir ar yra kažkokių konkrečių aspektų, kuriuos jūsų nuomone būtų naudinga pritaikyti Lietuvoje?

I: Na čia toksai, sunkesnis sakyčiau klausimas, nes tiek kiek teko susidurti, tai užsienio šalių praktika, būtent dėl bausmių, yra labai skirtinga ir čia dabar palyginti kurios šalies geresnė būtų labai sunku. Nes, tarkim, vieno nusikaltimo vienoj šalyje yra labai griežtai, kitoj švelniau, takrim, vienos šalys numato dvi bausmes vienu metu, pavyzdžiui ir baudą ir kalėjimą, pas mus galioja kaip ir viena bausmė. Yra labai skirtingi atvejai, labai būtų sunku pasakyt kokį institutą iš kokios šalies būtų galima mums kažkaip paimt kaip pavyzdį ir jį panaudoti. Aš iš principo manau, kad Lietuvoj ta bausmių sistema su visom alternatyviom priemonėm su bausmių skyrimo principais ir panašiai, jinau yra gana gera ir mes nesam kažkokie atsilikę šitoj vietoj. Tik tai, kad klausimas, kaip ir prieš tai mes kalbėjom, apie tą griežtinimo politiką, apie tą dažnumą griežtinti ir t.t. bet, kad mums reikia kažkokių labai svetimų pavyzdžių iš kitų šalių, tai aš net nežinau, iš tikrųjų, at taip yra.

A: Mhm, na aš gal tada duosiu kažkokį specifinį pavyzdį ir labiau bus susijęs su abolicionizmu, kadangi ši tema. Tai, pavyzdžiui Noėvegijos atvejis, jie... na pagal abolicionizmo teoriją mes realiai kaip visuomenę patys nusprendžiam kiek mes norime turėti kalinių.

I: Taip.

[00:15:15]

A: Ir nubrėžiam patys tam ribas žinai? Ir Norėvegija, iš tikrųjų, tą padarė ir, aš bijau dabar sumeluoti, žinau, kad kažkur prieš 20 metų ta riba buvo 2500. Tai jie negalėjo įkalinti daugiau negu 2500 žmonių vienu metu ir buvo na... asmenys, kurie laukė, laukė, kad galėtų patekti į, laukė eilėse, kad galėtų patekti į įkalinimo įstaigas, netgi ten metus ar du. Tai aš dabar žinau, lyg tais tas skaičius padidėjo, tas jų limitas, bet koks tiksliai – bijau sumeluoti. Sakyčiau apie 4000-5000, bet tiksliai nežinau. Tai, pavyzdžiui, kad ir tokios iš abolicionistinės pusės praktika, kaip jums atrodo bausmių sistemoje?

I: Būtent dėl to, turit mintį dėl konkretaus skaičiaus kalinių nustatymo?

A: Taip, taip.

I: Na, nežinau. Šiaip tai, aišku tokiam detalesniam gal išsamesniam atsakymui reikėtų pasianalizuot daugiau, bet iš to ką jūs kalbat, tai man pirmas įspūdis, kad tai nėra geras daly, mano nuomone, nes tai yra tiesiog dirbtinis reguliavimas, kuris neatitinka tikrovės. Tai pati Norėvegija rodo, kad vat buvo 2500, o po to rodo, kad jau 4000. Nu tai reiškia, kad nusistatytas skaičius jis nieko nereiškia, nes jeigu atsiranda daugiau pavojingų nusikaltėlių, tu neturi jų kur dėti, tai čia gali gautis tokių absurdiškų

dalykų, kai tu turėsi, pavyzdžiui, nusistatęs 2000 kalinių skaičių ir kurios... šiso ribos negalėsi viršyt ir, takrim, bus 2001 Breivikas, tai reiškias 2000 jų gali pasodinti, o tą vieną, dėl to formalios ribos, laikysi laisvėje, tai, aš manau, kad tai nėra logiška.

A: Mhm. 17:15

I: Manau, kad vistiek kalinių skaičius turi priklausyt nuo to, kokį nusikaltimą tas žmogus padarė, kokio pavojingumo ir as įmanoma jį laikyti laisvėj nekeliant pavojaus visuomenėj. O ar tūkstantis, ar penki, ar dešimt, tai, manau, yra kažkoks dirbtinis reguliavimas, kuris neatspindi tikro...

A: Mhm... Klausau? Tautvydai?

I: Taip?

A: Aha, buvo kažkur dingęs garsas, buvo sekundėlei.

I: Aš tai girdžiu gerai.

A: Ai, aha... Kažką... Ai, norėjau dar paminėti, taip, kad būtent Norvegijos atveju, na jeigu tu padarai... sunkesniems nusikaltimams, jeigu atlieki sunkesni nusikaltimą, tai netenka laukti eilėse, tada kažkaip suranda vietą tokiems sunkesniems nusikaltėliams. Bet jeigu reikia laukti eilėse į kalėjimą, tai dažniau nuo tų lengvesnių kažkiek nusikalstamų veikų...

I: Tai, taip išeina, kad, pavyzdžiui tas, kuris lengvesnį nusikaltimą padarė, jisai turėtų būti įkalinamas, bet nėra įkalinamas tik todėl, kad nėra vietų, tai jisai realiai išvengia baudžiamosios atsakomybės ne dėl to, kad jisai yra geras, kažkoks pasitaisyt linkęs, bet dėl to, kad yra už jį blogesnių, pavojingesnius nusikaltimus padariusių žmonių, kurie yra eilės priekyje. Tai man tai čia visiškai nelogiška.

A: Mmm, mhm. Na jo, bet dažniausiai būna taip, kad neišvengia tos bausmės, tiesiog reikia laukti, kad galėtum atlikti tą bausmę, kas irgi, gana įdomus aspektas.

I: [Nesigirdi] kalėjimo tu lauki metus, tai kaip tada? Atsisėdi į kalėjimą tiem dviem metam? Ar tie metai eilėj irgi užsiskaičiuoja?

A: Aha, aš bijau sumeluoti, tiksliai nežinau, bet kaip man atrodo, tai, kad nesiskaičiuoja laukimas.

I: Nes nu, bet čia irgi tada žmogaus... Tai kas, varžymas keistas. Tau, nežinau, bausmė nepradėta vykdyti tai jeigu 2 metus lauki, po to 2 metus atlieki, tai gaunas 4 nežinau ar čia gerai.

A: Mhm, mhm. Jo, nu čia šitas būtent Norvegų sprendimas, kaip sakant, labai išskirtinis ir , kaip sakant, reikalauja daugiau įsigilinimo.

I: Nes patys Norvegai, kaip aš suprantu, tai jie jo, yra tokie unikalūs, turi tokių unikalių priemonių, bet jie kartais patys ant savo šitų unikalių priemonių, kaip liaudiškai tariant, ir užsirauna. Kaip ir buvo su Breiviku, ten jau buvo akivaizdu, kad tikrai yra, nu... ir pavojingas, ir panašiai. Ir paaiškėjo, kad pas juos ten kažkaip galima įkalint maksimum 16 metų, kai jie patys būtų norėję ir būtų linkę įkalint daug daugiau, tai vat įdomu kaip ten ir... neseku ten toliau to reikalo, bet jiems patiems ta jų švelni bausmė, tam tikra prasme, ir kiša koja.

A: Mhm. O tada, kitas klausimas, tai kokie bausmių sistemos pokyčiai irgi, iš tikrųjų, gan, gan stipriai jau palietėm, bet kokie bausmių sistemos pokyčiai yra reikalingiausi Lietuvai, jūsų nuomone?

[00:20:36]

I: Na tai, be to ką kalbėjom, tai, manau, kad tiesiog galimybė už kiekvieną nusikalstamą veiką turėti pakankamai alternatyvų, alternatyvių priemonių pasirinkimo variantą. Kad nebūtų tokių, kaip dabar, kad turim baudžiamajam kodekse, pavyzdžiui nesmurtinių nusikaltimų, už kuriuos vienintelė galima bausmė yra laisvės atėmimas. Tai reikia alternatyvų, kad reiktų... galėtų individualizuot tuo atveju tą bausmę ir, na plačiau, manau, reiktų taikyti ir tą patį bausmės vykdymo atidėjimą ir lygtinį paleidimą, nes tai irgi institutai, kurie gan ženkliai įtakoja baudžiamą politiką ir kartais tikrai akivaizdu, kad asmens, jeigu jis nuteistams 5 metams, nebūtina 5 metus kalėjime ir laikyti tai... Tie institutai turi būti taikomi dažniau, nors, šiai dienai, tai ten yra stagnacija ten, teko žiūrėti statistiką paskutinių metų, tai neįvykdymas, atidėjimas vykdymo nei lygtinis paleidimas kažkaip... na nedažėja, taip sakykim.

A: Aha.

I: O, mano nuomone, galėtų dažniau, tai tai būtų viena iš priemonių.

A: Aha, o kokios pagrindinės gal kliūtys šitiem pokyčiam, na jūsų nuomone, yra pasiekti? Kas vis dėlto trukdo? Nes, kaip sakėt, nevyksta...

I: Na čia nežinau, čia praktiniai dalykai, iš tikrųjų. Pavyzdžiui, kodėl teismai netaiko atidėjimo, čia aš nežinau, tai yra taikytojų klausimas jau... ar pas mus yra, nežinau, griežti teisėjai ar dėl kitų priežasčių – nežinau. Dėl to lygtinio, matyt irgi, šaip yra tam tikrų ir baimių, ir nepasitikėjimo, nes yra kiekvieną kartą baisu lygtinai paleidus žmogų, kad jeigu jisai kažką visgi padarys toj laisvei, tai tada tie kurie sprendė klausimą, jie galbūt bijo likti kalti, nes tada juos žiniasklaida ir... nu kaip sakant...

A: Atsakomybę, aha...

I: Jo, sakys „va paleido kalinį ir jis vėl kažką padarė“ nu tai gal jie nenori atsakomybės tiesiog. [Nesigirdi] tų motyvų, kokie čia yra.

A: Aha, aišku. O kitas klausimas, kaip ir toks, na jis prieš paskutinis mano klausimas ir būtent žvelgiant į ateitį, kaip matote kokia laukia bausmių sistemos ateitis Lietuvoje?

I: Nu, čia irgi sunku atsakyti, nes realiai kokia laukia bausmių ateitis tai priklauso nuo to, kas bus politinėj valdžioj. Kas ateis ir į ministrus postus, ir panašiai, nes tie [nesigirdi] kurie būna tokie na, ne tai, kad kardinalūs, bet sistemiškai dėl bausmių peržiūrėjimo ar panašiai, tai jie būna užduoti nuo politinio tono, tai... čia matyt ir yra ta iniciatyvos teisė tokia, tai šiaip, bent stebint visą šitą politinę dabar atmosferą, tai peršasi tokia nuomonė, kad ta bausmių sistema turėtų kažkiek švelnėti, aš manau. Nes vistiek yra tų kalbų ir apie tam tikrų veikų dekriminalizavimą ir apie tam tikrų bausmių švelninimą, tai na, nepaisant kelių populistinių siūlymų, nežinau kaip pavadinti, manau, kad ta bendra tendencija vistiek šviečiasi daugiau, mažiau į švelnėjimo pusę.

A: Mhm, tai kaip ir kažkiek optimistinis, galiu taip teigt...

I: Nu aš taip tikiuosi, aš taip kažkaip viliuosi, kad į tą pusę pradedam judėti, o ne į griežtinimą.

A: Aišku, gerai ir tada bus kaip pagrindinis... paskutinis klausimas, tai ar pateiktą informaciją kažkaip norėtum papildyti gal kita asvarbia informacija? Gal turi kažkokių pastebėjimų šia tema ar kažkokių pabrėžimų, kurių galbūt aš nepaklausiau, bet būtų svarbu paminėti, tavo nuomone?

I: Kad matyt, kad gal ne. Bendrais bruožais kaip ir konkrečiai viską aptarėm, neturėčiau ką papildyti.

A: Aha, na gerai tada, iš tiesų, dėkui tau labai už šitą interviu.

Interviu Nr. 5

A: Pradedu ir... taigi sveiki, esu Vilniaus universiteto, kriminologijos 4 kurso studentas, Matas Tamošaitis, ir rašau baigiamąjį darbą tema „Kriminologinis abolicionizmas ir jo taikymas Lietuvos bausmių sistemoje“. Todėl norėčiau paprašyti Jūsų pasidalinti savo mintimis apie tai. Mūsų pokalbis truks iki 60 minučių. Tyrimo tikslais prašau leisti įrašyti pokalbį, kad galėčiau atlikti duomenų analizę, vėliau šis įrašas bus sunaikintas. Jūsų vardas ir pavardė niekur nebus minimi, analizėje pateiksiu tik apibendrintas Jūsų mintis. Esu parengęs Jums klausimus ir Jei sutinkate, galime pradėti.

I: Sutinku, pradedam.

A: Puiku, gerai. Tai pirmas klausimas, toks kaip įžanginis, bus – Lietuva jau kurį laiką pirmauja Europos Sąjungoje kalinių skaičiumi 100 tūkstančiui gyventojų. Ir kokie jūsų nuomone yra pagrindiniai šio fenomeno veiksniai.

I: Jo, mano nuomone, pagrindinis dalykas, nes pačiam irgi teko ne tikrai domėtis šita sritimi, bet ir padirbti 4 metus šitoj bausmių vykdymo sistemoje. Su šituo ir tiesiogiai su tuo... bet, kiek aš žinau, apie 60% grįžtamumas, recidyvas yra, reiškia žmonės atlikę bausmę, tai 60% jų vėl padaro naują nusikalstamą veiką ir grįžta į įkalinimo įstaigas. Tai susiję, aš manau, su vienu pagrindiniu dalyku, aš nežinau, nekalbėsiu turbūt apie mūsų mentalitetą, suformuotą per 70 metų okupacijos, nes tai buvo labai didelis mūsų, kaip čia... tamsybės metas, ar ne? Ir mus formuojant, formuojant mūsų mentalitetą, kad reiškiąs, tik įkalinus asmenį baigiasi bausmės vykdymas ir mes nebeturim problemos. Toksai buvo mentalitetas ir jisai dar gyvas šiandieną, kad mes paslėpiam tą problemą ir jos nebematom. Aš manau, kad pagrindinė priežastis, kodėl mes turim tiek daug, būtent tai, kad mes įkalinam asmenį, bet nedirbam su juo visiškai. Nu, ta prasme, yra aišku, jau atsiranda ir pastaruosius... gal dešimtmetį, pradedama vis garsiau kalbėti ir apie resocializacijos vaidmenį bausmių vykdymo sistemoj, bet nuo kalbų reikia pereiti prie realių darbų ir sisteminių darbų. Aš kalbu, kad šiandieną yra tikrai, ir per visas įstaigas jeigu paieškojus rastume vienetus žmonių, kurie realiai atlieka resocializaciją ir dirba su žmogaus vertybine sistema, su jo tikslais, su jo motyvacija keistis. Čia yra pagrindinė esmė – realiai dirbti su žmogumi, individualiai dirbti su žmogum. Būtent keičiant jo norą elgtis ne taip, kaip mes priimam mes visuomenėj.

A: Mhm.

I: Taigi, aš tam pagrindinę problemą matau tame, kad mes nuo kalbų neperinam prie darbų. Ir būtent visoj bausmių vykdymo sistemoj. Tas mums, mes patys, kaip, aš visą laiką mėgstu sakyti, daug kur sakiau, kad kaip voveraitės, mes sukamės tam pačiame bausmių, įkalinimo bausmių, tokiam rate. Žmogų įkalinam, paslėpiam problemą, per tą laikotarpį, kol jisai būna tenais, kai su juo niekas nedirba, jisai dar labiau supyksta ant visuomenės ir išėjus jisai keršija tai visai visuomenėj, kuri jį ir įkalinino, atėmė jo laisvę. Nes natūralų, mes visi susitarę elgtis vienodai ir jeigu žmogus elgiasi kitaip pažeisdamas mūsų interesą, žmonių visuomenės. Visuomenė priėmė sprendimą žmogų išjungti iš visuomenės gyvenimo, iš visuomeninio gyvenimo. Tai vat būtent tas išjungimas jį supykdo, bet dar labiau supykdo, kad jisai paliekamas tenai, jo sąlygos yra... nėra geros, ar ne? Ir jisai dar labiau kaupia pyktį, kurį paskiui, išėjus į laisvę, išlieja, nes nepaslapis, kad pasitaiko ir gan dažnai pasitaiko, kad žmogus ne tik nepasikeičia į gerąją pusę, bet jisai iš vis praranda tam tikrų socialinių įgūdžių. Ir mes iš principo, įkalinimo įstaigos mūsų, ne, ne, ne... Nu kaip vadinasi, pataisos, net nieko netaiso, o dar labiau žmogų motyvuoja elgtis visiškai priešingai ir keršyt

visuomenei. Iš kart pagrindinis atsakymas kodėl šiandiena pas mus labai daug įkalintų asmenų – mes su jais nedirbame.

A: Aha. Taigi...

I: Jeigu priežasties tikrai ieškojote, galiu atsakyti tokiu būdu.

A: Ne, šiaip labai, labai išsamus ir puikus jūsų atsakymas, mano nuomone, kaip, pagrindinis dalykas ką išskyrėte, kad tiesiog vyksta ir, nu kažkiek minėjot, kad tas mentalitetas...

I: Kažkur trūkinėjai, Matai. Kažkur trūkinėjam mes dabar.

[00:05:24]

A: Aha.

I; Taip, dabar girdžiu.

A: Dabar girdit normaliai ar ne?

I: Mhm.

A: Aha, tai, kaip ir minėjote, kad yra kažkoks susiformavęs mentalitas per kelesdešimt metų ir, kad tą, kaip sakyti, nusikalstamų veikų problemą mes išsprendžiam...

I: Paslėpdami.

A: Paslėpdami.

I: ... tam tikram laikui ir paslėpdami.

A: Ir nedirbdami realiai su tai asmenimis ir realiai, net ne tai, kad nesistengiame padėti, kaip tik dar didinam jų atskirtį.

I: Paliekame, mes paliekame jų vidų savireguliacijai. Nepaslaptis, kad šiandieną iš sovietų mes gavom labai gražų, kabutėse gražų, palikimą, tai yra kriminaline subkulūra. Kas tai yra, tai yra jų susigalvotos vidaus taisyklės ir, kadangi tos taisyklės yra orientuotos į jėgos principą ir naudos principą, tai yra tie, kas yra stipresni jie gali išnaudoti silpnesnius, nes nu natūralų, kad per tiek laiko kažkam tai neša nauda, tai yra jėga neša tau baudą. Ir bauginimas, baimė, smurtas, reiškiats, yra sudėtinės dalys kriminalinės subkultūros, ko pasekoje žmogus na, toje aplinkoje būdamas, kaip ir sakiau, nesikeičia, o dar labiau prisitaiko prie tų nusikalstamo pasaulio taisyklių. Tai štai, štai mes turime tokią dovanėlę, turime tokias pasėkmes. Dėl to pas mus yra labai daug tokių... reiškiats grįžtamumo, įtraukimo žmonių į kriminalinio pasaulio aplinką. Ir ten susiejimas tas dalykas yra

stiprus labai, nes paskui, reiškias ypatingai, na aš pastebėjau, kadangi dirbau su nepilnamečiais labai, buvo kriminalinės subkultūros taisyklė, kad pilnametis, kuriam sueina 18 metų, privalo parašyti prašymą perkelti jį į suaugusių pataisos namus. O tai yra taisyklės situacijos... taisyklės pagrindas, kad jaunas, dar nesubrenęs žmogus, asmenybė, kurį galima orientuoti į negerus tikslus, jis privalo būti jau integruotas į tą visą sistemą nusikalstamo pasaulio, kuriame jisai, vėlgi, pakabinamas įvairiausiais būdais ar tai su baime, ar su smurtu, ar su apgaule. Ir jisai tada turėtų vėl tarnauti tam blogiui, vadinamam reiškias, nusikalstamumo pasauliui. Tai štai tokią sistemą turint, natūralu, kad tas pakartotinumas, tas visiškai neorientuotas į civilizuotą visuomenės veikimą, štai mums... turime tą bėdą, kaip sakant, kuri nu dauginasi, taip galima pasakyti.

A: Mhm, mhm. O tada, kitas klausimas jums būtų – kaip jums abolicionizmo idėja tvarkantis su šiuo klausimu ir aš gal šiek tiek, nu papasakosiu apie ką būtent abolicionizmas... nu abolicionizmo teorija kaip ir siūlytų šitoj situacijoje. Tai tas kriminologinis abolicionizmas labiau orientuojasi į tai, kad arba kalėjimus reiktų panaikinti, arba juos reiktų labai, na jų taikyma, būtent įkalinimo bausmės, labai stipriai riboti. Ir tą keisti, visą tą baudimo, laisvės atėmimo bausmę, keisti kitomis socialinės kontrolės formomis ir taikant didesnį, kaip sakyti, resocializacijos idėją. Kad, ne tai, kad nubausti tą asmenį, bet kažkaip gal pripažinti, kad mes, kaip visuomenė, irgi kažko neįvykdėm ir kaip bandom tau padėti, iš tos pusės. Tai...

I: Jo, vat būtent čia geras paskutinis sakinyss buvo. Jeigu visuomenė kažko nepadare, tada mes dirbame su pasekmėm vienokia ar kitokia forma, taip nuskambėjo teiginys ir jisai taip, tą... nu visą laiką taip apibrėžia mūsų nuolatinę kovą su negerovėmis egzistuojančiomis valstybėje. Sistemiškai žiūrint iš principo reiktų eiti keliom kryptim, vien tik galvoti apie bausmių... įkalinimo įstaigų pertvarką, veiklos pertvarką, bet ir žiūrėti į priežasčių naikinimą, pačioj pradžioj ane? Nuo, net pradėdant nuo tų pačių darželių, nuo vaikystės, mes jau turim sistemiškai eiti visur, visur sutarti valstybėje, turbūt bendrą koncepciją kaip mums sumažinti ne įkalintų asmenų skaičių, o nusikalsti linkusių asmenų skaičių. Kaip žmones motyvuoti elgtis civilizuotai sutartomis taisyklėmis. Tai čia turi būti sisteminis veikimas visos valstybės ir negali čia būti palikti viena bausmių vykdymo sistema su savo bėdomis ir galvosime, kad mes čia išspręsim tikrai, nežinau, reiškias, tik priimant sprendimus teismo ne įkalinti, o taikyti alternatyvias bausmes. Vistiek trumpuoju laikotarpiu niekas nepasikeis, tikrai, kad atlaisvinsim... na šiandieną, vat mes praeitais metais, Liepos 1, turėjome situaciją, kuomet buvo priimtas įstatymas, sundarantis galimybę lygtinio paleidimo taikyti... lygtinį paleidimą, bausmę atliekančiam asmeniui, taikyti automatinio būdu.

A: Taip.

[00:11:08]

I: Ta prasme, suėjus ten [nesigirdi] berods, už nesunkius nusikaltimus ir ten geram poelgiui, jisai automatiškai paleidžiamas. Kita situacija, yra suėjus pusė berods amžiaus, aš dabar detalizuosiu, 157 Bausmių vykdymo kodekso straipsnis kalba apie visus šituos būdus išėjimo anksčiau laiko iš įkalinimo įstaigų. Aš ką prognozuojau, taip, mes paleisime juos, mes atlaisvinsime įkalinimo įstaigas tuo momentu, laikinuoju momentu, kažkuri dalis žmonių, kuri dar galbūt nespėjo pajusti įtakos visos tos neigiamos socialinės... kriminalinės subkultūros, ji ir liks laisvėje. Bet kita ir, aš manau, kažkodėl prognozės mano, didžioji dalis grįš į įkalinimo įstaigą, nes busdaromi, vistiek, sunkūs nusikaltimai ir apysunkiai, ir panašiai. Nes jie, tenais su jais nebuvo dirbama, ir šiandieną vienas veiksmas rodantis lyg ir, kaip ir, europietišką sprendimą, štai mes sudarom galimybes anksčiau išeiti, vienas veiksmas savyje gali neatnešti tos naudos, kurios mes tikimės. Dėl to sisteminis dalykas, reikia živelgti visoj valstybėj, koncepcija turi apimti visas sritis: švietimas, socialinė sritis, nes yra susiję ir su dabartiniu vaikų teisių apsauga, ar ne? Nes negalime, nu aš mažiau apie tą sritį, kodėl mes atėjome iki šitos stadijos, nes dar sovietmečiu darželyje vaikus išvedinėjo į kitą grupę, taip? Nu problemas paslėpiam, mokykloj išvarydavo iš klasės vaiką, irgi, problemą paslėpiam. Mes įpratome slėpti problemą, paskui mokykloje, jeigu jau nebesusitvarko, išvyjimo iš klasės nebeužtenka, siųsdavo į tam tikras spec. mokyklas, kuriose jau surinkdavo ten daug, daug vaikų, kurie elgiasi, sakyčiau, ne pagal visuomenės taisykles. Irgi, jie viens kitą toliau mokindavo ir vistiek jų kelias eidavo į įkalinimo įstaigą, kur vėlgi mes paslėpdavome tą problemą. Tai vat šitoj situacijoje reikia mūsų visų, šiandieną, ir visuomeninių organizacijų, ir nevyriausybinių, kurios įsitemptų dar iki žmogaus... Ta prasme, kol žmogaus asmenybė formuojasi. Tai vat šitas aspektas yra labai svarbus, nepalikti jo vieno ir nekaltinti paskui kažko tai, reiškias, kažkokios aplinkos, aplinka čia kalta. Nepalikti jų vienų reikia, vaikų ypatingai, nuo jų pradėti. Toliau yra asmenys, kurie, kurie vis dar linkę nusikalsti, juos... Be abejo, šitą dalį, kurie dar nėra pakliuvę, bet linkę į neigiamus veiksmus, nusikalstamų veikų darymą, juos, be abejo, reikia šiandieną ne kišti į įkalinimo įstaigą, tačiau taikyti... na alternatyvias bausmes. Antras dalykas, vaikams ypatingai, turi būti mažinamos bausmės, šiandieną jeigu nuo 14 metų padaro nusikalstamą veiką, sunkų nusikaltimą veikas, tai jam jau galima maksimaliai taikyti 10 metų laisvės atėmimo. Nuo 14 metų – 10 metų, nu absurdas. Aš žinau, kad įkalinimo įstaigose nu per 10 metų vaikas adaptuosis ir jo asmenybė, kadangi yra dar neišsivysčiusi, jisai kaip tik susiformuos, jeigu ten nieks nedirbs su juo, tariant priešingai, pasidarys reiškias įkalintas asmuo visiškai, vaikas, besivystantis jisai, tiesiog bus sukurtas tobulas nusikaltėlis. Tai, šitoj situacijoje, mažinti būtent vaikų įkalinimo bausmes, ypatingai vat tokio amžiaus, jauno, mes turime turėti alternatyvias galimybes jo neįkalinti, iškarto į pataisos įstaigą, bet būtent turėti

tam tikras kaip, na... yra skandinavijoje ir... netgi ne įkalinimo, jie ne pataisos namai vadinasi, jie yra tokie bendruomenės namai. Aišku, mes galime sakyti, kad šiandieną yra alternatyvos, vėlgi, tai yra specializuoti ten centrai įvairiausi, kur vaikus, vėlgi, tenais užrakiną, bet, aš grįžtu prie to paties, mes galime prikurti krūva institucijų, krūva alternatyvių bausmių, bet jeigu nedirbsime su jais, su jų motyvacija, su jų vertybine sistema, vistiek galutinis rezultatas bus įkalinimo įstaiga. Taigi, reikia susikongreguoti mums, įrankių krūvą turėti, krūvą įrankių, juos naudoti, kurie šiandieną netgi yra: įvairiausios programos, elgesio keitimo programos, užimtumai įvairiausi. Mes turime tiesiog motyvuoti mūsų visuomenę dirbti pradėti su tokiais žmonėmis. Nebijoti jų, mes visą laiką bijom žmonių, kadangi linkės nusikalsti, nu tai mes bijom – paslėpiam. Nebijoti, o dirbti, kad jie keistųsi, kad jų pasirinkimas būtų visai kitas ir aš tris su puse metų dirbdamas nepilnamečių pataisos namuose, būtent sudarinėjau jiems galimybes pasirinkti. Aš jiems formuodavau atsakomybės auką, kad jie pasirinkti turėtų galimybę. Jeigu jie elgiasi, elgiasi... Nu, nuo jo elgesio priklausydavo jo laisvės galimybių daug.

A: Mhm.

[00:16:13]

I: Jeigu jisai elgiasi gerai, jisai turėjo galimybę eiti ir dviem parom namo, ir išvažiuoti dviem savaitėm namo, ir įvairiausius užsiemimus už įstaigos ribų, ir panašiai. Mes motyvuodavom juos pasirinkti tinkamą elgesio būdą ir tai būdavo labai individualu, nes mes sudarinėdavom individualius visiems planus ir panašiai. Taip, kad mes įkalinimo įstaigoj, kaip jau sakiau, dirbom, jau su pasekmėm. Tai visa šita veikla, kokia buvo tuo metu nepilnamečiuose, turi būti ir iki, iki realios įkalinimo bausmės vykdomos lygiai su tokia pačia intencija. Tai va, sistemiškai žvelgiant ne vien mes turėtume priemonę sprendimą ten... panaikinti, kaip jūs sakote, bausmių, reiškiat, įkalinimo vietas, ir taikyti vien tikrai alternatyvias. Čia jau visiškai radikalizmas būtų.

A: Aha.

I: Nežinau, aš negirdėjau, man atrodo, ne vienoj, gal jūs tirinėjot, bet nei vienoj šaly, man atrodo, nepanaikinti pataisos namai ar kitos įkalinimo įstaigos. Nežinau...

A: Ne... Aha, jo, kiek teko nagrinėti, absoliučiai ne, bet vistiek yra taikoma kur tos įkalinimo bausmės yra daug mažiau griežtos ir kalinių, atitinkamai šalys kitos, kurios, sakykim taiko labiau tas abolicionistines priemones, turi mažiau kalinių. Ir resocializacija tų kalinių yra kiek kitokia nei Lietuvoje.

I: Jo, bet vienu žodžiu, resocializacijos nepakaktų, vienu žodžiu resocializacija ne... alternatyvios, visą laiką, bausmės yra sveikintinos, bet jos turi būti turiningos, su turiniu, su konkrečiais tikslais. Nes jeigu mes tik pavadinsim, kad čia nėra... nes nu, mes įpratę, kiekvienas žiūri per save, bet ko labiausiai bijo žmogus nedarantis nusikalstamos veikos? Prarasti savo laisvę, greičiausiai, taip?

A: Mhm.

I: Nu ten, mirties bausmės ir taip toliau. Tikrai, tie žmonės, kurie nedaro nusikalstamos veikos, jie bijo šito dalyko ir jie, nu bando, dabartinė bent jau mūsų visuomenė, ir bandom teisės aktus kurti būtent pagal savo patyrimą, bet realybėje yra visai kita, kita struktūra to žmogaus, kuris linkęs nusikalsti, jo elgsenos struktūra yra visai kita, motyvacija yra visai kitokia. Aš, kiek teko man bendrauti su nepilnamečiais kalbant, kodėl jie taip elgiasi, dėl to, kad jų savivertė buvo labai maža, kuri suformuota iš vaikystės, paauglystės, tai yra, problemos šeimoje, problemos mokykloje, kur jisai buvo, visą laiką vaikas engiamas, tan asocialios sąlygos, jis nepasiturintis, jisai visą laiką formavosi jo tokia mažos savivertės asmenybė, kurią jisai ieškojo būdų kaip pasididinti. Ir, kadangi pakliūdavo į aplinką gatvėje, nekontroliuojama aplinką, jisai tą savivertę kėlėsi taip, kaip diktavo sąlygos gatvės. Reiškias, jeigu tu gerai kažką tai sumuši, tu esi kietas, tavo savivertė kyla, jeigu tu moki kažką gerai pavogti, nuvaryti mašiną, atidaryti butą, pavogti kažką – tavo savivertė kyla. Štai problema yra jo elgsenos, jis nežinojo kaip realizuoti tą savivertę. Mes neturim bijoti, reiškias nu, investuoti į tuos vaikus, į vaikų vertybinę sistemą ir kelti jų savivertę. Iš vis, vaikystėj ir paauglystėje. Bet čia vat ta resocializacija tikroji ir vyktų, nepavadinus programą resocializaciją ir nuvežus ten vaikus dviem savaitėm į mišką, kažkokį tai, pagyvenus, nors tai irgi reikia, stovykla. Bet tas nuolatinis veikimas su žmogaus, jauno žmogaus besikeičiomis asmenybėmis saviverte, jam reikalingas na, vat šita prasme resocializacija, pritraukimas, jo... kaip čia pasakyt kitais žodžiais, jis turi jaustis, jis turi jaustis visuomenėje naudingas ir reikalingas. Priešingu atveju, jisai eis į tą tamsiąją visuomenės dalį, kurioje kitais būdais galima pasikelti savo savivertę. Čia mano grynai tokie praktinės įžvalgos, kiek man teko bendrauti su tais vaikais, kurie šiuo metu atlieka bausmę įkalinimo. Aš mačiau, stebėjau vaikų pokytį, kuomet jie užsiimdavo, pavyzdžiui, ir jisai... pasiekimai sporte būdavo jo na tikrai labai geri, bet anksčiau nieks to nepastebėdavo. Ir kai tu pradedi vaiką girti už tai, jisai... jo pasikeičia visas elgesys. Aš tikrai turėjau pavyzdį, kur vien... nu ne vieną, daugiau turėjau, kurie tiesiog atrodė kaip Mauglis iš filmo, reiškias, jokių taisyklių nepripažįstantis žmogus, kuris, po kurio laiko, vat pastebėjus jo kitas vertybes, pradėjus jį girti visai kitoj vietoj, jo savivertė padidėjo, jisai pradeda sveikintis, jis pradeda bendrauti, jis pradeda visai kitaip elgtis. Tai vat mažas pavyzdys toksai, kaip galima nukreipti žmogų visai kita linkme. Plius, aišku ten, įsijungia įvairiausi motyvaciniai dalykai ir taip toliau, tam pačiam įkalinimo vietoje.

Reiškiąs, jam sudarant galimybes veikti visai kitaip, motyvuojant jį, kad už kiekvieną gerą darbą gauni geresnių, reiškias, sau nuopelnų.

A: Mhm.

[00:22:06]

I: Tai vat čia aš manau... Bet pats principas resocializacija turi būti ne vien tik žodis, o turi būti veikla nuolatinė. Visos, pasijungiant visai visuomenei, aš jau nekalbu apie valstybines institucijas: mokyklas, darželius, vaikų teisių apsaugas, įvairiausi užimtumai ir panašiai. Šiandien, nu aš matau, pavyzdžiui, kad kai kur savivaldose jau atsiranda jaunimo centrai, ar ne? Kaip vienas iš... nu aš kalbu ne tik apie neigiamumus, pradžioj aš kalbėjau vien apie neigiamus dalykus, dabar jau sakau jums...

A: Kad yra ir optimistinė pusė?

I: Jo, jie veikia popamokiniu principu, jie po pamokų aukia vaikų ir organizuoja jiems ten užimtumus įvairiausius. Aš esu nu tukrai susidūręs su šita... šitų veiklų veikla ir aš matau, kad vaikus tai domina ir vietoj to, kad jie ten gatvėj save kažkur tai realizacijas kitas... savo savivertės pakelimo realizacijas ieškoti, jie tenais, užimtumo prasme, tas bent jau 4-5 valandas jie praleidžia nedarydami jokių blogų dalykų: jie viduje bendrauja, daro pamokas, sportuoja, žiūri ten įvairiausias laidas, kalbasi, nu, jie nedaro nusikalstamų veikų. Ir tai vat vienas iš pozityvių dalykų, ką... kaip aš manau, kad tai yra resocializacijos dalis. Būtent jau čia žmogų orientuojant į visai kitą veikimą, tai vat vienas iš pozityvių tokių dalykų, kas jau šiandiena po truputį, po truputį pradeda Lietuvoj darytis ir tokius dalykus reikia raginti, skatinti ir tada tikrai sumažinsim tų įkalintų asmenų skaičių, nes nu žmogus nebus linkęs nusikalsti, jisai turės kitų savirealizacijos galimybių.

A: Aha.

I: Nežinau, ar į tą pusę mes, Matai, keliaujam... [juokiasi]

A: [Juokiasi] Jo, ne, iš tiesų, labai, mano nuomone, daug naudingų aspektų palietėte ir, iš tikrųjų, labai, labai naudinga informacija man. Bet aš norėčiau sugrįžti prie, nu, kad turėčiau tokį kaip struktūruotą atsakymą, tai, nu jau kažkiek kalbėjau apie abolicionizmą, ir ar tai, sakykim, šių dienų sistemoje Lietuvos, ar tai sistemai visiškai netinkamas ar tinkamas dalykas? Ir ar tai yra realu, jūsų nuomone, taikyti tas abolicionizmo idėjas labiau?

I: Tos visiškai radikalios gal jūs...

A: Ne, turiu omeny...

I: Ai... Na jinai, mes to neišvengsime, nes, po kol kas, žmonija nieko naujo neišrado. Nu vistiek mes esam žmonijos visos dalis, Lietuva neišskirtiniai nuo visų kitų išsivysčiusių šalių, taip, kad po kol kas visur yra įkalinimo įstaigos ir tik tai klausimas – ką mes su jom veikiam? Grįžtant prie to paties, aš sutinku, kad turi atsirasti daug alternatyvių, ir šiandieną mes kalbame apie, pavyzdžiui, apykojų naudojimą intensyvesnį, taip? Tikrai yra. Bet jeigu mes... teko man dirbti pusę metų probacijos tarnyboje, tai aš tą euforiją nuramindavau, visiems sakydavau – uždėsite jūs net dvi apykojes žmogui, ar pasikeis jo elgesys? Gal tuo momentu, kai bus apykojė uždėta, gal jisai kažkiek kontroliuos savo judėjimą, bet tik tiek. Ir jeigu jūs su juo nedirbsite, jeigu nekalbėsite apie jo motyvaciją keistis, jeigu jūs nedirbsit su jo sistema vertybių, jeigu jūs nesidomėsite jo užimtumais ir panašiai, jis nesikeis visiškai. Galite uždėti, kaip ant eglutės, tą apykojų krūvą. Tai, kur aš lenkiu, jūs galite įvesti į šitą sistemą daug, daug alternatyvų. Jeigu jos tik bus skambiais žodžiais – nieks nevyks. Kiekvienas naujas veiksmas... Kiekvienas naujas įrankis, jisai turi turėti su savim kompetetingo darbuotojo intenciją dirbti su tuom žmogum, individualus darbas su žmogum, programos, jų turi būti daugiau, jos turi būti tikslesnės, tiksliai į problemas kalbant. Nes nu žmonės linkę nusikalsti, negalima juos pagal vieną metalą sakyti „Štai vat tokia žmonių grupė yra linkę nusikalsti“. Yra įvairiausių problemų, vieniems, kaip sakiau, galbūt su kažkokia tai, reiškas, vidine verte... saviverte, ar ne, problema? Kitam yra alkoholis, narkotikai, kitos priklausomybės yra problema. Trečiam yra dar ten... Nu daug įvairiausių galime nu turėti ir tada tos programos turi būti tikslingos, bet, aš vėlgi grįžtu prie to paties, kad dar plius mes turime pajungti nuo... jau sistemą visą mūsų vat valstybinę sistemą, institucijas ir visą visuomenę. Čia vat atrodo ir svarbiausias turbūt dalykas, tai yra visuomenė. Visuomenėj turim garsiai kalbėti jeigu šiandien pastebėjote, tai turbūt ne daug kas kalbą apie bausmių vykdymo sistemos, kaip čia pasakyti, galbūt būtinybę pakeisti ją, nu gal ir kalba, bet apie priežastis, kodėl šitoj situacijoje mes kalba tik mokslininkai, mokslininkai ir studentiai. Daugiau niekas. Žurnalistai daugiau kalba apie kažkokią sensaciją viduje, kažkas kažką sumušė, iš kažką iš kažko pavogė, dar kažkur, permetė kažkokius narkotikus [nesigirdi] į sensacijas. Bet niekas niekados garsiai, iš politikų prasmės galbūt netgi, arba žinomų visuomeninkų, nekalbėjo kodėl mes tokioj situacijoje ir ką visuomenė gali šitoj vietoj padaryti. Tai vat, aš vistiek grįžtu prie to struktūruotų, kaip ir jūs norite, kad mes visgi turime kartu su visuomenę eiti ta pačia linkme, kad netgi jeigu duodam daugiau įrankių, turim turinį turėti.

A: Aha.

[00:28:04]

I: Nu jeigu net nekeisite šiandieną, o pakeisime turinį, sugebėtumėm pakeisti bausmių vykdymo sistemos įkalinimo įstaigose turinį šiandieną, vidų ir žmonės, kurie būtų motyvuoti ne saugoti, o

dirbti su žmogum, aš manau, kad pokytis būtų akivaizdus. Bet tai būtų ne trumpalaikis, tai būtų metų 5-10 laikotarpyje mes galėtume sumažinti bent per pusę grįžtamumą.

A: Mhm, mhm.

I: Bet sistema turi būti, nu, orientuota į tikslą. Šiandieną jeigu jūs paklausite kas neša atsakomybę dėl tų 60% grįžtamų žmonių, nieko... nieks neneša. Visuomenė pati kalta, tiesiog taip bus pasakyta.

A: Mhm, aišku.

I: Tai vat, tai nežinau...

A: Aha, mano kitas klausimas jisai, realiai jūs kau ji kaip ir atsakėt, bet aš vistiek jį užklausių, kad irgi gaučiau žinot tokį tikslą jūsų atsakymą. Tai kaip galvojate, ar galime šiuo metu apsieiti be kalėjimo? Ir kodėl taip, kodėl ne?

I: Nu, kaip ir sakiau, šiandien nieko kito nesugalvojome, po kol kas. Nes tikrai yra nu labai sunkūs nusikaltimai, už kuriuos... nu kurios priversta visuomenė izoliuoti visuomenės narį, priversta tiesiog. Nes kitaip mes turime ir tam tikrų psichologinių sutrikimų, žmonių su psichologiniais sutrikimais, kurie daro nusikalstamas veikas. Aišku, aš visą laik sakiau ir sakysiu, kad turi būti... nu tai yra medicinos dalykas. Bet šiandien teismai nuteisia tokius žmones ir jie atlieka bausmę, ir jie įkalinti, ir šiandien... nu tiesiog yra pavojinga tikrai paleisti tokį žmogų į visuomenę. Kaip ir sakiau jau, jisai yra produktas ilgametis mūsų visuomenės apatijos, dėl to šiandienai įkalinimo įstaigų nu neįmanoma, tiesiog neįmanoma atsisakyti.

A: Mhm.

I: Ateitį, jeigu mes sugebėtumėm identi... sugebėtumėm, visuomenė, identifikuoti gresiančią žmogaus pokytį neigiamą, galėtumėm, aišku, taikant tam tikras alternatyvias bausmes, galėtumėm galbūt ir išvengti, nu čia teorinė daugiau tokia... pamąstymas. Bet, po kol kas, galima gi šiandien gi, tas pats apykojės uždėjimas prilygsta namų areštui, kada draudžiama išeiti, tai vat įtai ir nėra įkalinimo įstaigos, bet žmogus bus praradęs savo laisvę, taip? Jisai vistiek, jo judėjimas bus kontroliuojamas ir panašiai. Gal ateitį atsiras įvairiausių technologijų kada jau tam žmogui bus tiesiog nuolatinė stebėseną, nežinau, čipai koksai įdėti ir panašiai, kur matys jo judėjimą ir žinos ar jisai daro nusikalstamą veiką ir panašiai. Tai čia gal ateitį, kai bus technologijos dalykai, tada mes galėsime pasakyti kada žmogus tikrai nedaro nusikalstamų veikų, gal ir galima. Bet aš kalbu apie tai, kad mes neturime ateiti iki šito taško. Šiandien mes atėjome, visos visuomenės pagalba, mes apatijoje... apatija, aš apie pagalbą daugiau tokia kabutėse sakau, mes esam šitoj situacijoje. Ir jinai, nepanaikinus šiandieną ar šiandieną įvedus, nepasikeis artimiausius 5 ar 10 metų. Tiesiog

reikia šiandieną jau kryptingai pradėti dirbti. Sistemoje turi būti pradžia, nu eiti link to pokyčio, norėti to pokyčio, žinoti kas bus, jeigu tu nepadarysi to pokyčio. Kas bus? Nu jeigu tu nesusitvarkai, jeigu tu nepadarai tų namų darbų, kurių šiandieną nepadarė visuomenė, o viduj tada bent jau tu pasistenk taip padaryti kas nuo tavęs priklauso, nuo vadovo įstaigos, jeigu tu nepadarai, atsisveikinam po 5 metų, ateina kitas žmogus kuris nori padaryti, pakeisti, kad žmonės elgtųsi kitaip. Tai šiandieną, aš manau, vidaus sistemą reikia tvarkyti, baudymų vykdymo sistemą, ne nuo naujovių, ne nuo paleidimų, o būtent viduje, nuo žmonių...

A: Nuo esamų darbuotojų ir jų... aha

[00:32:19]

I: Taip, taip. Nes nu šiandieną, kadangi mum 30 metų buvo daug kalbama apie tai, kad turime saugoti, turime juos, kad jie nepabėgtų, nes jie yra blogis, ar ne? Sukūrėme tokį darbuotojo stereotipą, kad jisai tik saugo, bet neina į santykį su žmogum, negerbia jo, kas čia yra, čia blogiausias dar yra dalykas, jo negerbia, žmogus nuteistas yra negerbiamas žmogus. Ir jisai tada ugdo pyktį toliau, nes kai tu saugai žmogų įdėtą į narvą ir dar su juo nebendrauji, o jį [nesigirdi], nu natūralu, kad jisai vėlgi piktas, pyktis ima jam, įniršęs jisai dar labiau. Tai vat, mūsų sistemą dabartinę reikia keisti iš pagrindų žmonių santykį, motyvuoti, ateiti motyvuojančius žmones į sistemą, kurie žinotų ką jie čia veikia. Nes man teko susidurti su nevyriausybinėmis organizacijom, kurios ateidavo savanoriškumo principu į įkalinimo įstaigą, ir aš žavėjausi tokiais žmonėmis, kruie auchoja savo laiką tam, kad padarytų pokytį žmogaus vieno ar kito elgsenoje. Jie auchojo savo asmeninį laiką ir man tai buvo didžiausia vertybė šitoj... ant šitos žemės, ką galėjo žmogus padaryti. Aš stebėjausi tokiais žmonėmis.

A: Geras.

I: Ir aš juos visą laiką, na, aš juos visą laiką, kaip čia pasakyti, viešindavau pas mus, mūsų viduje, mūsų darbuotojų tarpe ir dalis, didžioji dalis darbuotojų, perėmė tą elgseną ir man, nu džiugu buvo kai viduje tikrai aš... eiliniai prižiūrėtojai vykdavo tą pačią resocializaciją, kas nu... prižiūrėtojas ir resocializacija šiandieną kažkaip tai nėra dar sistemoje, kaip čia pasakyti, lygybės ženklo, nėra. Lygybės ženklas, po kol kas, prižiūrėtojas ir saugojimas, jie net vadinasi saugumo valdymo skyrius. Saugumą valdo jie, ne su žmonėmis bendrauja, ne santykį kuria, ne orientuojasi į jo vertybinę sistemą, bet saugumą valdo, vat nu čia problemos yra didžiausios.

A: Aha, nu, mano nuomone, iš tikrųjų, kažkiek paliečiame tą abolicionizmo idėją, kad tie įkalinti asmenys, na žinot, kaip kalėjimas, kaip sakėm, kaip struktūra labiau ir, nu kaip jūs pats minėjote,

suformuota labiau, kaip sakom, saugoti žmogų, kad jisai nepabėgtų, kad tas žmogus yra blogas ir mūsų pagrindinis tikslas yra jį čia išlaikyti, bet neteigti jam kažkokios pagalbos, neužmegzti kažkokio ryšio. Ir, aš manau, iš dalies perėjome vėl į ta abolicionizmo temą, kas, iš tikrųjų, yra labai, labai puiku, nes nu abolicionizmas pabrėžia šitą aspektą gana stipriai. Ir aš, iš tiesų, suprantu jūsų poziciją kad, nu, iš tikrųjų, gal jūs patikslinkite, gal aš kažkiek ne taip gal kažkiek supratau, bet kol kas, man atrodo, kad jūs kaip ir sutinkate su daugeliu abolicionizmo aspektų, kol jie nepereina į visišką radikaliąją pusę, kur naikinam kalėjimus nežinodami realiai to pasėkmių.

I: Aš, nu aš tik įsivaizduoju teoriniam lygmenį, tokio, nes tikrai yra žmonių, kurie nu sunk... kurie labai, labai jų vertybinė sistema yra išmaitota, taip galima pasakyti, kuriems ilgą kelią reikėtų grįžti į tą normalų veikimą. Tai šitoj vietoj, na jis gali būti visuomenėje, jeigu jina būtų pakankamai brandi ir pakankamai aktyvi, bet tai, tada turėtume susitaikyti, kad dar daug bus pažeidimų, nu interesų pažeidimų visuomenėje, nes tie žmonės taip greitai nesikeičia ir jie daro daug klaidų. Tai vat daugiau visuomenė linkusi, šiandienai, padėsime mes geriau jį tenai įkalinimo įstaigoj ir tikimės, kad ten kažkas, kažkur tai pakeis jį, jo buvimas tose sąlygose. Nu vėl, mes per savo prizmę galvojam, ar ne? Jūs šiandieną, Matai, jeigų pakliūtumėt į... baisu ane? [juokiasi]

A: [juokiasi]

I: Į įkalinimo įstaigą, jūs galvotumėt „O dieve, aš daugiau nedaryčiau to, neimčiau aš ten tų saldinių iš tos parduotuvės“, ar ne?

A: Aha.

I: Nu taip logiškai mąstant, juk tik taip turėtų būt, bet, iš tikrųjų, visai kitaip. Žmonės ten susitaiko su tuo buvimu, su esybe, su ta, jie galvoja, kad tai neteisinga, kad jie čionais ir jie tada, nu, keršys. Tai va, tai jeigu visuomenės, nu jie padeda jį šiai dienai ir pasako „Ne, ne mes čia nepajėgus priimti tiek daug skausmo, ar ne, viduj, mūsų interesai bus labai pažeisti“, tai jie tada sudaro galimybes jiems būti įkalinimo įstaigose. Bet tada įkalinimo įstaigose turi pradėti veikti sistema, o vėlgi ne, ta pati, tos pačios visuomenės atstovai, tenais prižiūrėtojai tie patys, jie irgi nieko neveikia, nes nieks nereikalauja daug ko iš jų ten to dalyko. Ir nieks nedirbas, tai kai visa sistema pradėtų dirbti, tai tada ir poreikio, galbūt, nebūtų net į tas įkalinimo įstaigas nu... nu jos, jeigu ir visuomenė būtų aktyvi šitoj, šitam procese dar iki gimstant, kaip sakau, asmeniui su nusikalstamu veikimu, tai tada, tada teoriškai būtų galima sakyti, kad tikrai nereikės tų įkalinimo įstaigų ateitį. Šiai dienai, bet šiai dienai mes turim ir įkalinimo įstaigas, ir krūva žmonių su pakartotinais nusikalstamais veikimais, ir nieko nedarantys viduje sistema. Nu, ne tai, kad nieko, bet nėra sistemiškumo ir tuos pavieniai tie atvejai,

kuriuos dažnai aprašome ir giriamės, reiškia, bausmių vykdymo sistemoj, tau yra tik pavienis veikimas. Turi būti sisteminis veikimas.

A: Mhm.

[00:38:28]

I: Ir aišku, politikų palaikymas, visuomenės palaikymas, visuomenės veikimas, čia yra sudedamosios dalys.

A: Iš tiesų, aha..

I: Kalėjimuose reikia įleisti daug, daug žmogiškumo, kas bebūtų keista, bet žmogiškumas turi ateiti į kalėjimus, o ne kažkoks tai keršto noras kerštauti tenais tiems žmonėms, ar tenais sudaryti neigiamas jiems sąlygas tenais, nežinau, galvoti, kad jie nenorės grįžti tenai.

A: Mhm, iš tiesų, man atrodo, palietėm nu tokį klausimą, kurį kitą ir norėjau jums užduoti, tai būtent apie, nu kažkiek visuomenės požiūris į tai įeina, bet... na klausimas taip skambėtų – kokie elementai, jūsų nuomone, atliekant pagrindines funkcijas formuojant bausmių politiką Lietuvoje? Nes tie elementai yra keli ir man labai būtų įdomu, nes, kaip manau, skirtingai galima suprasti šitą klausimą, vieni gali labiau orientuotis į asmenis, būtent, kurie formuoja tą bausmių politiką, kiti į visuomenę, kad jinai, kiti į žiniasklaidą. Tai, būtent, įdomu kokia jūsų nuomone, kokie jūsų nuomone elementai, aha?

I: Aš manau visuomenė pagrindinis elementas yra visuomenė. Toliau visuomenė piktindamasi, nieko nedarydama, bet piktindamasi tikrai, jinai sukūria prielaidas elgtis taip politikams, nes visuomenės nuomonė politikams yra svarbi, nes jeigu politikas nepaisys visuomenės nuomonės – nebus politiku, jis bus neišrinktas. Ir žiniasklaida irgi, tenkina visuomenės kažkokį tai norą pajauti kaip ten jiems blogai, ar dar kažkokį... nu kriminalai, ar ne, čia irgi pirmoj vietoj ir žiniasklaida formuojanti nuomonę, bet jinai taiko nu... jeigu nebus poreikio, nebus ir pasiūlos, ar ne? Šitoj situacijoje formuoja viską visuomenė, jinai perka tą produktą iš žiniasklaidos, tai tą neigiamą pusę tikrai šitos sistemos, politikai, kadangi jie priklausomi nuo visuomenės, tiesiogine to prasme, irgi dar tai, ką nori matyti visuomenė. Nu reiškias, nu neatsistos kažkoks politikas ir nepasakys – „Žinot, mes rytoj pastatysime 3 naujus kalėjimus, investuosime tenai arti ten, nežinau, 600-800 milijonų eurų ir nuo to mes, po 15 metų, turėsime pokytį šitoj sistemoj“, nu sakys „Tu ką išprotėjai?“, mes čia... nu girdite ką šiandien visuomenė kalba? „Ką aš čia dar išlaikysim iš savo mokesčių mokėtojų pinigų juos, negerinkim jiems sąlygų, neduokim jiems net valgyti, tegu jie tenais...“ ir taip toliau, kančioje gyvena. Supranti, visuomenė diktuoja, pagrindinis dalykas yra

visuomenė. O toliau jau sudedamosios dalys: žiniasklaida, politika, sprendimų priėmėjai lygiai taip pat, plius, prižiūrėtojai viduj irgi priklausomi nuo visuomenės, nes jie atėjo iš tos pačios visuomenės.

A: Mhm, o tai, jūsų nuomone, ar tai žalinga teigiamam bausmių sistemos formavimui? Nu, kad būtų teigiamas kažkoks poveikis mūsų bausmių sistemos formuojamas? Ar tai žalinga?

I: Kažkas tai turi pradėti eiti prieš srovę plaukt. Tai gali būti, tai gali būt politikas, jeigu sugebės per 4 metus pakeisti kažką, nes po 4 metų tikėtina, kad jo neišrinks, ar ne? Tai galėtų būti, bent jau politikas netrukdyti, arba bent jau politinė valdžia susitarti dėl tam tikrų ilgalaikių tikslų šitoj sistemoje nepaisant visuomenės nuomonės ir prisiimant tam tikrą atsakomybę, kad žinote, nu mes manome, kad mes pakeisim po metų dešimt šitą sistemą, bet sutarkim, visos politinės partijos, kad veiksime vat ta kryptim. Ir tada visuomenės nuomonė nekeis šitos krypties, ar ne? Perenkant kitus politikus, jie vistiek laikosi šitos bendros koncepcijos. Čia, aš manau, gali imtis atsakomybės, šitoj vietoj, būtent politikai susitardami visi, nes labai blogai, jeigu bus vienas susitars, o kiti nesitars, tai tada atėjus kita valdžia, vėl iš naujo viskas bus. Žiniasklaidos šitoj vietoj nenegalime kaltinti, nes jie... jie gali formuoti, bet šiandien visuomenė neperka to.

A: Mhm.

[00:42:50]

I: Nu jie... visuomenė galima, po truputį, švelniai galima bandyti keisti nuomonę, gali žiniasklaida ir yra tikrai aš pažįstu žurnalistų, kurie iš teigiamos pusės rašo šiandieną apie bausmių vykdymo sistemą. Vėlgi, nuomonės formuotojai, tai šitoj situacijoje irgi gali impulsas tam tikras būti. Bet, nu realiausias veikimas galėtų būti būtent politikos lygmenį, nes bausmių vykdymo sistemos sprendimų priėmėjai vistiek žiūri į politikus, žiniasklaida, šiandieną, žiūri į visuomenę, nes tenais yra jų pagrindinis maitinimo šaltinis, kaip čia sakyt. O visuomenė dar nepribrendusi, bet galima, po truputį, tarp žiniasklaidos ir visuomenės santykio kurti tam tikrą kitokį požiūrį į nuteistą asmenį, galima, į bausmių vykdymo sistemą. Bet tai būtų, vėlgi, mes negalim žiniasklaidos įtakot ir sakyti „Nuo rytojaus jūs pradėkite teigiamai formuoti“, čia, vėlgi, nu sakau, aš manau, politikai turi, nes mes juos renkame, jie... nu deklaruojam, kad jie yra, ateina valdyti valstybę ir vesti mūsų visą tautą už rankos tam tikra kryptim ir, aš manau, šitoj vietoj jie turėtų priimti sprendimą.

A: Aha, aišku. Geraį tada, man atrodo, kad kitas klausimas kurį norėjau jūsų paklausti, tai kaip vertinate kitų šalių praktiką bausmių sistemoje? Gal, būtent, net iš abolicionistinės pusės? Ir ar yra kažkokių konkrečių aspektų kuriuos, jūsų nuomone, būtų naudingas pritaikyti Lietuvoje?

I: Nu tai, man teko susipažinti su vienu tyrimu, kuris buvo atliekiamas, lyginamasis tyrimas, lygino dviejų šalių – Jungtinių Amerikos Valstijų ir vienos iš skandinavijos šalių, dabar bijau pasakyti, Danijos, man atrodo, bausmių vykdymo sistemas ir su visa bausmių politika irgi. Ir, reiškias, Amerikoje, kur yra labai daug kalėjimų, daug įkalintų asmenų, labai... yra netgi mirties bausmė, taip, žinom tenais? Ir lygino būtent su skandinavijos šalių bausmių vykdymu, vienos iš šalių, tikrai neatsimenu kurios, bet, žodžiu žiūrėjo pakartotinumus būtent tą patį, ką ir jūs tyrinėjate, ar ne? Ir sako „Vat kodėl Amerikoje lyg ir yra mirties bausmė, turėtų būti baimės daugiau daryti nusikalstamas veikas, reiškias, nedaryti kaip tik, kadangi yra mirties bausmė ir... tačiau grįžtamumas ir nusikaltimų procentas padarymo yra žymiai didesnis Amerikoje, ten 10%, o vat toje skandinavioje šalyje yra ten 6% gal grįžtamumas, recidyvas reiškias.“ Ir analizavo ir atsakinėjo į klausimus, būtent, kadangi Danijos, nu ar Danijos ar kurios ten šalies, tas turinys, apie ką aš ir kalbu, kad jisai yra užildytas požiūriu į žmogų ir pokytį žmogaus elgsenos ir panašiai, apie ką aš ir kalbėjau. Ir būtent tas aspektas, aš manau, ir lemia tą pakartotinumą ir žmogaus elgesį...

A: Girdit mane?

I: Alio.

A: Aha, turbūt dingo ryšys.

I: Kurioje vietoje sustojom?

A: Aha, kiek atsimenu, tai, kad būtent tas tyrimas buvo tarp Amerikos ir skandinavijos šalies ir, kad kažkuri...

I: Aha, žodžiu, grįžti man dabar atgal, nes aš jau viską papasakojau. [Juokiasi]

A: Ne, ne, kad buvo tas tyrimas ir jau papasakojot, kad Amerikoje buvo 10%...

I: Ne, ne aš toliau vienas kartojau, vienas. Gerai, toliau, tai, reiškias, Amerikoje ta baimė būti nuteistam mirties bausme nesukelia... ir ta gauna įkalinimo įstaigų ir didelės bausmės, žinot, kad jiems duoda, netgi, kelis gyvenimus, ar ne, į priekį? Ten šimtais metų įkalinimo bausmės yra. Jos neduoda to efekto, ką duoda skandinavų šalies bausmių vykdymo sistema, tai yra darbas su žmogaus elgesio pokyčiu, su jo vertybine sistema ir tai, praktiškai parodo, kad Lietuva jau 7 metus, kažkur tai, plus minus, jau kalba apie skandinaviško modelio įdiegimą Lietuvoje, bausmių vykdymo sistemų. Ir ta linkme ir norima eiti, ir bandoma eiti ir... gal, taip garsiai pasakysiu, kai kur ir imtuoja netgi tai. Bet kol nepradėsime dirbti taip, kaip dirba skandinavijų šalių žmonės mes tikrai sakysime, kad mes norime, bet nieko nepadarysime. Nu, kaip pavyzdys, aš visur sakiau ir sakysiu, man vieną kartą, besiruošdamas dar eiti į šitą sistemą aš išgirdau, radau Youtube, tiesiog vienos, berods,

Norvegų ar Švedų, kalėjimo prižiūrėtojo žodžius, kurie man pasakė... nu atsakė į visus klausimus, ką jie ten daro. Jinai pasakė „Mūsų visuomenė ir mes tikime, kad kiek pagarbos mes suteiksime įkalintam asmeniui įkalinimo įtaigoj, tiek jisai gražins jos išėjęs į laisvę“.

A: Aha.

I: Čia, turbūt, atsakymas į viską, ką mes darome neteisingai ir kur link turėtumėm judėti. Jinai pabrėžia „Visuomenė ir mes tikime – pagarba žmogui“, tai yra žmogiškasis santykis ir tiki, kad šitas visas veiksmas jiems duos realų rezultatą, kurio ir siekia jie. Tai čia viską, ką aš kalbėjau, apie tai, kad darbas su žmogum, žmogiškas santykis, vertybinės sistemos pokytis, elgesio korekcijos, tai ir yra jų veiklos metodas, kurio jie turi tik 6%, berods, grįžtamumą, pagal tą tyrimą, kiek aš atsimenu.

A: Mhm.

I: Ir mes, nereikia ieškoti dviračio naujo, aš manau, tiesiog reikia pradėti minti tą dviratį kuris egzistuoja skandinavų šaly šią dieną.

A: Aha, aišku. Yra viena tokia praktika, būtent Norvegijoje, galvojau jums paminėsiu ir gausiu trumpą tokią jūsų pastabą apie tai išgirsiu. Pavyzdžiui Norvegija kiek ir, šiek tiek, įvykdo, iš abolicionizmo pusės, tą ribojimą kalinių būtent nusibrėždami maksimalų kalinių skaičių. Žinau, kad prieš, bijau sumeluoti, bet manrodos, prieš 30 metų tas skaičius buvo 2500 kalinių, tai būtent tiek ir nei daugiau, nei mažiau. Ir jeigu, žinoma, ten buvo tų nuteistų, kurie turėjo laukti, kad jie galėtų įėjti į kalėjimą, dabar šitas skaičius yra paaugęs, gal apie 4000, bet bijau sumeluoti. Bet, tiesiog tokia, ne visiškai radikali abolicionizmo idėja, kaip sakyti, taikymas, tai tos ribos nubrėžimas, nes, pagal kritinę kriminologiją, tai mes patys kaip visuomenė turim nuspręsti kiek mes, vis dėlto, kalinių turime... nu kiek mes turime turėti kalinių.

I: Bet čia gal daugiau, aš manau, čia racionalumo prasme jie užsibrėžia planavimo skaičius, tam tikrus, kiek jie skiria šitai sistemai aptarnauti ir kiek jie gali... su kiek žmonių jie gali produktyviai dirbti, taip? Jie sako, mes su 2500 tūkstančio, galim produktyviai aptarnauti, mes turim tiek resursų žmogiškųjų ir tada įvyks kokybiškas procesas. Gal jie ir teisingai daro ir tada už lengvus nusikaltimus, nesunkius nusikaltimus, yra galimybė laukti bausmės, tai čia yra logika ir racionalumas. Aš neatmesčiau, kad galima būtų daryti, tik kita vertus, aiškus, kaip jaučiasi žmogus belaukdamas įkalinimo bausmės, kad ir neilgos. Bet čia yra kiti galbūt klausimai Bet aš manau, kad jie tiesiog elgiasi iš to racionalumo prasmės, nes, kiek čia Lietuvoj, kišam tiek, kiek tilps ir dar daugiau, ar ne, tokia netgi buvo...

A: Be ribų.

I: Buvo viršijamos visos ribos, buvo antisanitarinės, antižmogiškos sąjungos ir prasmės nebuvo, nes mes nedirbdavom su jais. Tai aš priimčiau racionalumo tokį loginį žingsnį ir sutikčiau su tuo, kad mes galime dirbti su tiek žmonių ir nedaugiau.

A: Mhm, aišku.

I: Aš esu tikras, kad jie daugiau racionalistinių sprendimų ten turi ir tikrai galbūt duoda daugiau investicijų į tą žmogų, kuris neapsisprendęs arba nevisai apsisprendęs arba visiškai apsisprendęs, pokyčiui. Ir mažiau, galbūt, investicijų daro į žmogų, kuris visiškai priešingai, jisai jau nebemato prasmės, bet ir tai su jais reikia dirbti, aš nekalbu, kad... bet metodai turi būti skirtingi. Tas žmogus kuris jau apsisprendęs, nereikia kelti jo motyvacijos, jam užtenka suformuoti socialinius įgūdžius, jam užtenka motyvacinis, tam tikrus jo elgsenos modelius sudėlioti, bet nereikia jo motyvuoti keistis, ar ne? Ir priešingai į žmogų, kuris nemato prasmės gyvenimą gyventi civilizuotai, jam reikia kaip tik orientuotis į motyvacinį dalyką tam tikrą, kad jam, visgi, jam tas pokytis reikalingas. Tai vat tai, aš manau, kad racionalių sprendimų ten labai daug yra, bet jie tuos sprendimus priima iš tos pozicijos, kada jie pasiskaičiuoja kiek jie gali sukurti pridedamosios vertės su savo esamais resursais. O jeigu tu neskaičiuoji, tai tada, be abejo, jeigu tikrai saugumo funkciją vykdai įkalinimo įstaigose, bausmių vykdymo sistemoje, tai tada nereikia skaičiuoti, mes paimsim tiek, kiek mum duos teismai ir viskas čia bus gerai. [Juokiasi] Aš manau, ten yra daug racionalumo.

A: Aišku, nu jo, iš tikrųjų, teko šiek tiek domėtis šita tema, kodėl jie būtent yra nusibrėžę tokia ribą, bet nežinau, dabar gal per daug neišsiplėsiu, nes, vis tiek tas mūsų laiks ribotas, tai aš galėčiau pereit prie kito klausimo. Ir vėl į šitą klausimą, iš tikrųjų, kaip ir, nu ne kaip ir, bet gan stipriai jūs jau atsakėt, bet gal dar kažką pridėt norėsit, tai bus klausimas – kokie bausmių sistemos pokyčiai, jūsų nuomone, yra reikalingiausi Lietuvai, jūsų nuomone?

I: Pačios... jeigu kalbant, nu aš kalbėjau ta plačiąja prasme, tai ir visuomenės nuomonė, ir politikų sprendimai teisingi ir panašiai. Jau jeigu kalbant, leidžiantis iki bausmių vykdymo sistemos, tai, aišku, visų pirma tai turi būti personalas aiškiai atrinktas, motyvuotas personalas. Mes turime padaryti irgi pokytį, žinot, kažkada tai policija buvo laikoma jėgos struktūra, taip? Bausmė, bauda buvo dominuojančios sąvokos policijos sistemoj. Ir per tam tikrą laikotarpį, kai užsibrėžta buvo pokytį padaryti policijoj, kad jinai taptų socialinės pagalbos institucija, buvo nuosekliai, per keletą... keliolika, net sakyčiau, metų pereita prie tos būtent socialinės pagalbos. Lygiai tokį patį pokytį viduje reikia daryti personalui. Šiandieną mes turime pereiti nuo saugumo funkcijos vykdymo prie resocializacijos funkcijos vykdymo. Ir, būtent, orientuoti tada visą personalą ir jo gebėjimus, čia yra labai svarbu, kompetencijos ir gebėjimai, kad jisai galėtų dirbti su žmogum, su jo santykiu, su jo

vertybėmis, su jo pokyčiu. Ne saugoti, saugoti užtenka vidurinio išsilavinimo, gal dar netgi ir profesinio išsilavinimo užtektų saugoti žmones. Bet jeigu mes norime daryti pokytį, įtakoti žmogaus elgseną, mes turime turėti kompetetingus darbuotojus. Ir šiandiena pirmą dalyką ką daryčiau, tai, būtent, keisčiau požiūrį į mūsų misiją, nu bausmių vykdymo sistemos misiją, ir, aišku, kelčiau reikalavimus darbuotojams, plius, aišku, reikėtų kelti ir jų motyvaciją, nes šiandieną pritraukti kompetetingų asmenų dirbti irgi, labai sudėtinga. Dėl to reikėtų spręsti ir tam tikrus finansinius, motyvinius klausimus, kad pritraukti žmonių, gebančių dirbti su žmonėmis. Ne saugoti tikrai, nu ne vien tik saugoti, bet dirbti. Tai vat pirmas, pirmas didelis pokytis, aš manau, eitų į šitą. Antras dalykas, ką reikėtų padaryti, aiškius sistemos rodiklius nubrėžti. Už ką sistema atsakinga? Koks jos kuriamas produktas yra? Šiandiena nėra pasakyta aiškiai ką, šiandieną, nori matyti valdžia, politikai, visuomenė, kokį produktą kuria bausmių vykdymo sistema? Ir, dėl to, negali reikalauti šiandieną iš tų žmonių, kurie dirba, kažko to, ko neužbrėžei. Nepasakei, ko visuomenė nori, ko tikisi šiandienai. Norite, kad būtų mažiau įkalintų asmenų? Padarykime teisės aktus, palengvinkime atsakomybę ir paleiskime ir čia bus produktas šitos sistemos, ar ne? Ar grįžtamumą norime sumažinti? Tai tada aiškiai deklaruokime tuos rodiklius, siekiamybės rodiklius nustatykite

A: Aha, o tada...

I: Taip, taip? Sakysim, nu gerai, klausimas.

A: Tada būtų klausimas toks, su visu tuo ką pasakėti, vis dėlto, kaip manote, kokie laukia bausmių sistemos, gal resocializacijos sistemos ateitis Lietuvoje? Kokią ateitį matote?

I: Sunku pasakyti, nes aš analizavau praeitį ir man labai gaila, kad... nes buvo daug intencijų, intencijų keisti šitą sistemą, bet visą laiką politiniam lygmenį subliūksdavo tos intencijos. Nei viena modernizavimo programa nebuvo užbaigta, nors, sakau, dvi modernizacijos, įkalinimo įstaigų sistemos modernizacijos programos buvo sukurtos. Jas galima laisvai rasti duomenų bazėje seimo teisės aktų. Bet iki galo nieks nebuvo realizavęs šito dalyko, tai sunku vertinti kokia bausmė ateitį, jeigu nebus politinės valios pokyčiui. Aš matau, kad šiandieną planuoja ateiti jauni, veržlūs žmonės į politinį lygmenį, ypatingai į Teisingumo Ministeriją, aš tikiu, kad ten, galbūt, įvyks proveržis, bet jeigu susikoncentruos į šitą, nu, aš kalbu jeigu sueis daug sudedamųjų dalių, tai aš manau, kad po 5 metų mes jau galėtume pamatyti pirmuosius, bent jau, pasiruošusius kolektyvus, pasiruošusią bausmių vykdymo sistemą, vykdyti kokybišką resocializaciją viduje. O po 10 metų, mes jau galėtume skinti pirmuosius normalius vaisius, tai yra grįžtamumo rodiklių sumažėjimas ženklus,, bet su sąlyga, kad tai yra politinė valia, kad įsijungia daugiau institucijų į šitą visą veiklą, ne vien tik bausmių vykdymo sistemos administracija arba teisingumo ministerijos, ten, vadovybę.

A: Aha.

I: Tai turi suveikti, savivalda turi suveikti, visos savivaldybės [nesigirdi] procesus, švietimo sistema suveikti iki tolei, reiškias, kad šviesti žmones, ar ne? Vaikų teisės ir panašiai, ir panašiai. Aš jau kalbėjau, daug labai sudedamųjų šitoj vietoj, kad mes turėtume po 5 ir 10 metų teigiamus pokyčius. Bet turime dirbti pradėti, ta prasme, nuo žodžių prie darbų pereiti.

A: Aha, o tai kokia yra, sakykim, tikimybė šitos jūsų, kaip sakykim, ateities pokyčių, nu šitų kokia tikimybė, jūsų nuomone?

I: Aš manau, kad turime siekti sumažinti bent per pusę grįžtančių asmenų, tai yra tas pakartotinumų dalykas, žmonių recidyvą. Taip, per pusę siekti ir vėl šita siekiamybė, šitie skaičiai, nes dabartinis imitavimas, ten pavyzdžiui amnestijos ir lygtiniai paleidimai, jie neduoda to pokyčio, kurio mes tikimės. Neduoda tiesiog, jisai... vistiek grįžtamumas aukštas. Tai jeigu norime keisti bausmių vykdymo sistemą, mes turim koreguoti, ne koreguoti, o orientuotis į pakartotinio grįžtamumo į įkalinimo įstaigas rodiklį.

A: Aha, o, pagal jūsų nuomone, mes orientuosime per artimiausius tuos 5-10 metų?

I: Kitos išeities nėra, jeigu mes norime matuoti šitą sistemą, pradėti matuoti ką jinai turi darti, taip.

A: Tai vistiek gana optimistiškas jūsų požiūris, galėčiau sakyti, į ateitį?

I: Mes neturim kitos išeities, nes vistiek, mes Europos Sąjungoje esame ir turime priimti tas taisykles, esančias Europos Sąjungoje, nes ten irgi žmonėms kantrybės kartais baigiasi. [Juokiasi]

A: [Juokiasi] Aha, jo.

I: Ir labiausiai mūsų sistema, mūsų Lietuvos institucijos gi yra Europos Sąjungos kontrolės mechanizmai, kas yra, nu paradoksalu, nes visą laiką laukiam iš kažkot tai, iš viršaus kažkokių nurodymų. Tai, kai atvažiuoja vadinamosios europos institucijos, stebinčios bausmių vykdymo sistemą, tai sujudimas yra žymiai, nu didžiausias sujudimas sistemoj. Visi ruošiasi, visi tvarkosi, visi teikia ataskaitas, visi rengiasi pasiruošti, parodyti, kad čia kažkoks pokytis vyksta. Tai, aš manau, kad ateis laikas, kada nebus kaip jau paslėpti tos imitacijos, ar ne? Tai, nori, nenori, turės priimti tas žaidimo taisykles diktuojamas išsivysčiusių Europos Sąjungos šalių. Tai tiesiog, mano nuomone, kad po 5, po 10 metų turėtumėm turėti tą pusę grįžtamumo. Turim bent jau siekti, aš tikiuosi, kad taip ir įvyks.

A: Aišku, nu yra paskutinis toks klausimas ir toks, labai bendras, tai – ar pateiktą informaciją jūs norėtumėt kažkaip papildyti, arba kažkokį turit pažymėjimą apie kokį nors aspektą, kurio aš nepaklausiau, galbūt?

I: Ah, bum, bum, bum... Man norisi, ne tai, kad nepaklausėt, bet kas dar šitam momentui gali būti efektyviau, efektyvumui prideda... reikėtų pristatyti kaip mokslinės bendruomenės, kurios tyrinėja, vią laiką tyrinėja, teikia visokius įvairiausius siūlymus šitoj srytį, kaip pagerinti, kaip jų siūlymai taptų... kaip žodis taptų kūnų. Reikia pamąstyti apie tai, kaip sujungti mokslinės bendruomenės pagrįstas rekomendacijas su politinio lygmens sprendimų priėmimo. Nes aš sakau, matau, kad kartais politikai atsirenka iš mokslinių tyrimų arba mokslininkų teikiamų siūlymu tik tai, kas tuo metu jiems yra lengviausiai įgyvendinama trumpuoju laikotarpiu, kas yra ilguoju laikotarpiu jie... lyg ir, nu 4 metai ir mums daugiau nieko. Tai vat reikėtų pagalvoti kaip sujunti tuos mokslinės bendruomenės siūlymus su ilgalaikę valstybės strategija būtent šitoj srytį, aš kalbu apie bausmių vykdymą, su ilgalaikę strategija. Ir ne vien tik tai priklausytų nuo atėjusio kažkokio tai ministro, kuris siekia čia ir dabar padaryti kažkokius tai trumpalaikius, bet ilgalaikius tikslus įvelti į kažkokias, įprasminti į ilgalaikes koncepcijas, reformos matmenys ir panašiai. Gal vat vienas iš siūlymų, kaip galima būtų patobulinti šitos sistemos progresą, kad, būtent, mokslinės bendruomenės tyrimai nenuėitų kažkur tai į stalčius ar į kažkokius tai, nežinau, apybraižas ar panašiai, bet atgultu į įstatymų projektus. Tai būtų, aš manau, vienas iš dar postūmių tokių. Mes šitos rities visiškai nepalietėm dar.

A: Aha, aišku. Gerai, tai tada, dėkui jums labai, sustabdysiu įrašinėjimą.

Interviu Nr. 6

A: Gerai, tai sveiki, esu esu Vilniaus universiteto, kriminologijos 4 kurso studentas, Matas Tamošaitis, ir rašau baigiamąjį darbą tema „Kriminologinis abolicionizmas ir jo taikymas Lietuvos bausmių sistemoje“. Todėl norėčiau paprašyti Jūsų pasidalinti savo mintimis apie tai. Mūsų pokalbis truks iki 60 minučių. Tyrimo tikslais prašau leisti įrašyti pokalbį, kad galėčiau atlikti duomenų analizę, vėliau šis įrašas bus sunaikintas. Jūsų vardas ir pavardė niekur nebus minimi, analizėje pateiksiu tik apibendrintas Jūsų mintis. Esu parengęs Jums klausimus ir Jei sutinkate, galime pradėti.

I: Taip, sutinku.

A: Gera, tai pirmas, toks kaip įžanginis klausimas yra – Lietuva jau kurį laiką pirmauja Europos Sąjungoje kalinių skaičiumi 100 tūkstančiui gyventojų ir, tas pirmas klausimas būtų, kokie, jūsų nuomone, yra pagrindiniai šio fenomeno veiksniai?

I: Na, turbūt, pats pagrindinis klausimas yra susijęs su tuo, kad, vis dėlto, yra griežta baudžiamoji politika. Nuteistųjų skaičiaus didėjimas susijęs su griežta baudžiamąja politika būtent bausmių skyrimo kontekste, nes, kaip jau žinote, yra daug nusikalstamų veikų, už kurių skyrimą teisėjas ar teismas atsiduria tokioje situacijoje, kad jis labai turi menką pasirinkimą skirti mažesnę bausmę, ypač tai aktualu, tarkim, na narkotinių nusikaltimų kontekste. Na pavyzdžiui, už didelio ar labai didelio kiekio įsigyjimą, tarkim, už didelio varijuoja bausmė nuo 8 iki 10 metų, už labai didelio, nuo 10 iki 15. Tai netgi skiriant medianą, ta vadinamą, minimali bausmė nu tikrai ženkliai didelė, kuri na... nelygiavertė netgi, sakykim, nužudymo atvejams. Tai vat, tokiam kontekste teismai spraudžiami į rėmūs, kad bausmės turi būti skiriamos griežtos ir pačios sankcijos įtvirtiną tą bausmių griežtumą, dėl to išauga nuteistųjų skaičius ir mažai galimybių juos atleisti ir mažai galimybių juos atleisti nuo bausmės vykdymo ir... tas skaičiaus augimas, ko gero, viena iš priežasčių būtų tokia.

A: Mhm, o, tada, jūsų nuomone, kaip būtent šitas veiksnys susiformavo ir būtent pas mus, Lietuvoje? Kad būtent pas mus yra tokios griežtos bausmės, palyginus, turiu omeny, su kitomis Europos Sąjungos šalimis?

I: Na, aš galvoju, kad čia ta tokia tęsta tradicijos, na... atėjusi iš to postsovietinio režimo, tai mes paveldėjome tą sistemą ir, tiesiog, kad ir kodeksas naujas, sakykim, kuris įsigaliojęs 2003 metais, ar ne? Bet, na dar mes nepasiekėm to europinio konteksto, sakykim, suvokimo apie, apie žmogaus izoliavimą nuo visuomenės, galbūt, net tikėjimą, kad žmogus gali pasitaisyti neskiriant jam laisvės atėmimo bausmės. Galiausiai dėl tos supuvusios pačios įkalinimo sistemos, kad na pataisyti, resocializuoti žmogų, kol kas, nu nėra galimybės tokiomis sąlygomis. Tai vat, na galbūt, tai suformavo ir... ir tą mūsų, tokį palikimą iš postsovietinio režimo, sakykim.

A: Mhm, mhm. Kitas klausimas...‘

I: Dar reikia pakeisti, galbūt, mąstymą šiek tiek teisėsaugos institucijų, ypač ir teismų poziciją, kad, galbūt, daugiau tikėti galimybėmis tam žmogui pasitaisyti neizoliuojant jo nuo visuomenės.

A: Mhm, mhm. Na čia kaip ir geras būtų perėjimas į kitą klausimą, tai yra – kaip jums abolicionizmo, ir aš šiek tiek papasakosiu ką aš būtent turiu omeny, bet pagrindinis klausimas skamba – kaip jums abolicionizmo idėjos tvarkantis su šiuo klausimu? Na su ta, sakykim, griežtomis bausmėmis ir, kaip jūs jau pats minėjote, tuo, nu kaip išsireiškėte, supuvusiu visu...

keliais sistemos aspektais. Tai, na abolicionizmas kaip idėja, tai labiau kalba apie tai, kad reikia, kad pati bausmė yra labai, labai blogas dalykas ir, kad, iš tiesų, reiktų beveik visas nusikalstamas veikas dekriminalizuoti, kai kurie radikalieji abolicionizmo aspektai eina taip toli, iki kalėjimų naikinimo, bet pagrindinė mintis realiai, pačios idėjos, kad reiktų daugiau prisiimti atsakomybę visuomenei, kad ir mes kažką esam blogo padarę ir labiau tą, kaip sakyti, bausmę taikyti kaip kažkokią žalos kontrolę. Ir labiau pritaikyti kitas, alternatyvias socialinės kontrolės formas, o ne vien bausmę, tai daugiau socialinės integracijos ir visa kita. Tai kaip jums šitos abolicionizmo idėjos tvarkantis su tomis problemomis, kurias pats išskyrėte? Kaip jums atrodo ar yra kažkokia perspektyva? Ar tai sistemai visiškai netinkamas dalykas?

[00:06:02]

I: Na, šiaip tai, iš tikrųjų, tas yra pribrendęs reikalas na peržiūrėti pačių nusikalstamų veikų specifiškumą. Ką aš turiu omeny, nes vistiek, kaip ir bežiūrėtume, baudžiamosios teisės specifika yra, bet koku atveju, nubausti žmogų. Tas, kuris padaro nusikalstamą veiką – nubausti. Bet mes turėtume kalbėti apie tas pačias pavojingiausias nusikalstamas veikas, kur tas nubaudimas, iš tikrųjų, būtų sąlygotas ir įprasminas to asmens, na, suvokimo, kad jis yra nubaustas. Didelė dalis nusikalstamų veikų, kurios yra pas mus dabar baudžiamajame įstatyme, tai jos, kaip jūs teisingai pastebit, na jos na nėra tokio pavojingumo, kad už jas galima būtų, sakykim, taikyti tas kraštutines priemones, kriminalines bausmes. Daug nusikalstamų veikų, kurios gali būti efektyviai reguliuojamos civilistikoj, civiliniais teisiniais santykiais, daug administracinio nusižengimo kodekso prasme ir drausminės atsakomybės kontekste. Tai aš tikrai pasisakyčiau vat už tą asmens izoliavimą būtent už pačias pavojingiausias nusikalstamas veikas, nes pavyzdžiui, na, jeigu žmogus padaro kažkokių tai ekonominius nusikaltimus, ten finansinius, ar ne? Tai jis padaro tą materialinę žalą daugiausiai, taip? Tai jo izoliavimas, jisai nieko nepakeičia šitoj vietoj, taip? Mes tiesiog izoliuojam asmenį jam skirdami, tarkim, laisvės atėmimą, bet efektas būtų jam paskyrus bausmę, taip? Baudą būtent, kad, kažkokią finansinę naštą uždėt, kad visiems nuo to būtų tikrai kur kas geriau ir efektyviau. Tai vat šitam kontekste vat, ir peržiūrėjimas pačio baudžiamojo įstatymo, kuris įtvirtina atskiras nusikalstamas veikas pagal tą pavojingumo laipsnį, ir būtent susijiant su atskirų bausmių paskyrimu tokiems asmenims.

A: Mhm, o kaip manote, ar realu, toks, kaip sakėt, peržiūrėjimas? Artimiausiu... nu ne artimiausiu, bet šiaip ateitį Lietuvoj?

I: Apie tai kalbama nuolatos ir gaila, kad tas peržiūrėjimas, jisai vyksta, tikrai jisai vyksta fragmentiškai. Tai yra, kai atsiranda kažkokia tai problema, tai vat fragmentiškai peržiūrimas ten

kažkoks tai skyrius nusikalstamų veikų, kuris kelia tą problemą. Bet reikia nuosekliai taip daryti būtent viso baudžiamojo įstatymo. Tai aš tikiu, kad, vis dėlto, ateis laikas greitai, kada tas baudžiamasis įstatymas bus peržiūrėtas nuosekliai ir būtent tos veikos, kurios, iš tikrųjų, nekelia to pavojaus visuomenei tokio, juos bus eliminuotos iš baudžiamojo įstatymo.

A: Mhm, aišku. O...

I: Tai čia, čia esminis klausimas, va šitoj vietoj, jau yra ne teisininkų, o čia yra politinės valios klausimas valstybės.

A: Mhm, mhm, aišku. O kitas klausimas, kaip ir labiau iš abolicionistinės perspektyvos, tai yra – kaip galvojate, ar kaip visuomenė, galime apsieiti be kalėjimų?

I: Aha, labai filosofinis klausimas.

A: Taip, iš tiesų.

I: Nūdienos realijomis aš to neįsivaizduoju, iš tikrųjų. Nes, kaip jūs matote, pati visuomenė jina yra tokia... mūsų visuomenė turiu omeny, jeigu kalbėt apie Lietuvą siauriau, tai, iš tikrųjų, na labai daug tokio nepakantumo vienas kitam, labai daug tokio, sakykim, priešiško kitos lyties žmonių atžvilgiu, ar ne? Jeigu mes kalbam, pavyzdžiui, apie smurtą, ten kokį, artimoj aplinkoj, jeigu kalbame apie neapykantos nusikaltimus, kiek netolerancijos, sakykim, ten... kitai seksualiniai orientacijai, kitai... kitos, sakykim, kitos kultūros žmonėms. Tai, visa tai rodo, kad mes dar nepribrendę esam prie tokių dalykų, kad nebūtų įkalnimo ar pataisos namų. Tai yra, vėlgi, na, reikėtų pradžia, ko gero, susitvarkyti su mūsų pasąmone, kaip mes žiūrime į vienas kitą, taip? Ir į tarpusavio santykius, o toliau jau pereiti prie va tos pačios pataisos sistemos, na, kaip čia pasakyti, gydymo. Kad mes galėtume, iš tikrųjų, turėti tokią pataisos sistemą, kuri tuos žmones, kurie vis dėlto papultų į ją, kad jie, na, tikrai galėtų socializuotis ir grįžti į visuomenę jau padoriais žmonėms.

A: Mhm.

I: Na, bet kol kas, tai nesimato perspektyvos.

A: Mhm, mhm, aišku. O tada, kitas klausimas būtų – jūsų nuomone, ar abolicionizmo idėjomis grindžiama sistema, tarp asmenų padariusių nusikalstamą veiką, veiksmingiau sugebėtų įgyvendinti ten socialinės reintegracijos... pačią socialinę reintegraciją bei sumažinti polinkį ateityje daryti kitas nusikalstamas veikas. Tai, jeigu gal supaprastint klausimą, tai ar mažesnis bausmių...

I: Jūs turit, jūs turit omeny tarp pačių nuteistųjų?

A: Taip, taip.

[00:11:56]

I: Aš galvočiau, kad pirmiausiai, gal ir turėtų prasmės, žinoma, kad turėtų prasmės vien žiūrint į tą gerąjį ketinimą, bet pradžia turėtų būti nuo pataisos įstaigų administracijos nuteistųjų atžvilgiu, vat tų abolicionizmo siekių ir uždavinių, būtent, diegimo jiems, kad vėliau nuteistieji galėtų kitiems nuteistiesiems taip pat pernešti tai. Tai yra šiek tiek, na, pati, sakykim, logika turėtų būti grindžiama, kad turėtų keistis pačios pataisos įstaigų administracijos požiūris į nuteistąjį, per šitą prizmę. Ir tik tada tarpusavyje jau galėtų skleisti tas idėjas, bet, kol kas, irgi to nesimato.

A: Mhm, mhm. O kokie pagrindiniai elementai, jūsų nuomone, atlieka pagrindines funkcijas, gal taip pasakysiu, formuojant bausmių politiką Lietuvoje? Nes kažkiek minėjote gal visuomenę, kad, kad... mes, kaip sakėt, reik pasąmonę gal pakeisti, bet kokie dar būtų, jūsų nuomone, tie pagrindiniai elementai, kurie formuoja mūsų bausmių politiką?

I: Na, visa ta bausmių politika, visų pirma, prasideda nuo ko? Nuo veikų kriminalizavimo, jeigu veika yra pavojinga, kelia pavojų kažkokioms tai vertybėms, tai įstatymų leidėjas ją kriminalizuoja, patalp[ina į BK ir numato atsakomybę už tai, taip? Tai pirmiausiai baudžiamosios politikos kontekstą lemia, vėlgi, daug čia kriterijų: ekonominiai, finansiniai, politiniai, žmonių tarpusavio bendravimo, kultūriniai, istoriniai elementai, kurie vat, sakykim, įtakoja tų nusikalstamų veikų pavojingumo nustatymą, nes jeigu ta veika pavojinga, sakom, kad reikia uždrausti ir už ją bausti. Visų pirma, vėlgi, valstybės, sakykim, ta politika šitoj vietoj, valstybės politinės valdžios pagrindinis aspektas, ką laikyti nusikalstama veika toje šalyje. Ar jinai tikrai kelia tą pavojų, ar ne ir, aišku, numatyti ne bet kokią bausmę, o adekvačią, padarytai veikai. Tai vat šitoj vietoj ir yra tas, ir kriminalizavimo, ir penalizavimo kontekstas vat. Tai yra būtent valstybės valios politikos išraiška šitam kontekste svarbiausia yra, o priežasčių gali būt masė, nes valstybė kartais net nesugeba jų sureaguluoti, pavyzdžiui, mes tą veiką laikom pavojingą, už ją numatyta baudžiamoji atsakomybė, bet ilgainiui ta veika praranda pavojingumą, tai mes ją turėtume dekriminalizuot. Bet jinai lieka BK, vis dėlto, ir tada jeigu jinai lieka BK, tai, žiūrint iš kvailos pozicijos, tai jeigu yra BK, tai pareigūnas, matydamas, kad ta veika yra pavojinga ir uždrausta, tada ieško potencialaus pažeidėjo ir jį pritraukia, pritempia prie tos veikos, nors jinai nebepavojinga jau. Vat iškreipia pačią sistemą, tai yra nuolatinė stebėsena, monitoringas turi būti būtent baudžiamosios politikos.

A: Mhm, bet, na jūs minėjote kelis tuos elementus, kurie, jūsų nuomone, formuoja tą bausmių politiką Lietuvoje, tą, sakykim tokią griežtesnę, bet neišskirtumėt, ar ne, kažko, kas, jūsų nuomone,

daugiau prisidėtų prie to. Ar tai visuomenės kažkoks istorinis palikimas, ar žiniasklaida kažkaip daro tą įtaką?

I: Čia grynai ta politika, vėlgi sakau, priklausoma nuo tos vat mūsų būklės valstybinės, kuri apjungiamą daug kriterijų: ekonominiais, politiniais ten ir taip toliau. Didelę įtaką daro tarptautiniai teisės aktai: konvencijos, pamatiniai sprendimai, kurie irgi įpareigoja valstybes, Europos Sąjungos nares, taip? Kad mes turėtume, pas save baudžiamuosiuose įstatymuose, tokias veikas uždraustas. Ir numatytas nusikalstamos veikos už jas, tai vat... įtaka, taip pat, yra ir iš tarptautinių teisės aktų, kurie tiesiog įpareigoja mus tą daryti ir uždrausti tam tikrą atsakomybę. Nu pavyzdžiui, už nusikaltimus ten terorizmo, už prekybą žmonėmis, užkorupcinius nusikaltimus. Tai vat, mes, kita vertus, baudžiamosios politikos įgyvendinimą negalime kontroliuoti dėl va tos europinių teisės aktų įtakos, kuri, taip pat, labai svarbi.

A: Mhm, mhm. O, tada...

[00:17:02]

I: Nes jau kalbama apie vieningą baudžiamąjį kodeksą, baudžiamojo proceso kodeksą, apie vieningą prokuroro buvimą visų valstybių kontekste, tai, ta prasme, einama link baudžiamosios politikos, Europos Sąjungos lygmeniu, vienodinimo. Nors tai ganėtinai sunku ir, ko gero, neįmanoma, bet vat toks siekis yra.

A: Mhm, mhm. Jo, iš tos pusės visai įdomiai kaip gausis... Kitas klausima būtų – jūsų nuomone, ar bausmė yra tikslingas atsakas į nusikalstamą veiką, jeigu mes siekiame saugesnės visuomenės apskritai? Ar tai, jūsų nuomone, yra, kaip sakyti, pats geriausias atsakas? Ar gal yra kažkokios kitos alternatyvos bausmei?

I: Jo, čia labai geras klausimas, iš tikrųjų, na suprantat, jeigu, žiūrint ką, jeigu mes kalbam apie nusikaltėlius, kurie padaro nusikaltimą, ar ne? Nužudo žmogų, ten sakykim, padaro kitas tokias pavojingas veikas, kur na būtina tą asmenį izoliuoti, iš tikrųjų, nes jisai kelia pavojų kitiems visuomenės nariams, tai neabejotina. Bet, jeigu yra nusikalstamos veikos padaromos, kur nėra būtinybės izoliuoti, tai žinoma, alternatyvų yra labai daug, ar ne? Jeigu žmogus, pavyzdžiui, vartoja alkoholį ar narkotikus ir po to sėda už vairo automobilio ir vairuoja jį, taip? Ir jį pagauna ne vieną kartą, štai ir teismų praktikoje pats susiduriu, nu 3-4 kartus pagauna, vis tą patį daro. Tai, paskyrus jam, sakykim, tą bausmę susijusią su atėmimu laisvės ar atidėjus laisvės atėmimo bausmės vykdymą, ar baudą, neišsprendžia problemos, nes reikia žmogų tiesiog gydyti. Jam reikalingos tos

priemonės, kurios padėtų atsikratyti priklausomybių, nes žmogus, tikrai, jį vėl išėjęs iš tos, iš pataisos namų, jis vėl prisigeria ir vėl sėda vairuoti.

A: Mhm.

I: Nu čia, vėlgi, kontekstas, turėtų bausmė būti skiriama, na... proporcingai ir racionaliai žiūrint į nusikalstamos veikos padarymą. Tai vat, yra asmenys, kuriuos būtina izoliuoti, taip? Seksualiniai, sakykim, ten nusikaltėliai, vat tie asmenys, kurie atima gyvybę žmogui, taip? Tai yra elementarus tas nubaudo elementas, kuris, galbūt, na, kažkurį laiką, priverčia juos susimąstyt apie tą elgesį. O yra daug veikų, kur tikrai bausmės kontekste, griežtos, to neišspresi.

A: Mhm, mhm, aišku. Ir jūs sutiktumėt, kad didžioji dalis dabar žmonių, nu kaip sakyti, įkalintų laisvės atėmimo bausme, nėra tie patys pavojingiausi gal? Nu nes dabar, kaip jūs minėjote, apie tuos pačius sunkiausius nusikaltimus, tai apie nužudymą, ten apie seksualiniai nusikaltimai, tai ar sutiktumėt, kad tikriausiai didžioji dalis dabar, asmenų Lietuvoje įkalintų laisvės atėmimo bausme, neatitinka būtent šituos kriterijus? Ir, kad yra, ne visi gal, bet yra keli, kuriems būtų daug naudingiau ir, gal visuomenei daug naudingiau iš net visuomenės saugumo perspektyvos, kad būtų taikomos alternatyvios, gal, socialinės kontrolės priemonės, gal, kaip pats sakėt, gydymo priemonės?

I: Žinoma.

A: Mhm.

I: Žinoma ir, deja, bet pas mus nėra galimybių kol kas, netgi, sakykim, imant tą kraštutinį atvejį, būnant tokiems nuteistiesiems už nesunkius nusikaltimus, bet būnant pataisos namuose. Jeigu ten būtų galimybės jiems resocializuotis, turėti darbą, turėti ten kažkokią galimybę mokytis, užsiimti kažkokia tai veikla naudinga visuomenei, tai būtų irgi plusas. Bet, deja, to nėra... to nėra ir žmogus atsidūręs pataisos namuose, netgi už nesunkų nusikaltimą ir pirmą kartą ten atsidūręs, jo sąmonė, ten būnant, yra iškreipiama, prievarta iškreipiama. Jis tikrai išeis nepasitaisęs, ne turėdamas kitokį požiūrį, bet jis jau bus linkęs netgi nusikalsti, o gal ir daryti toliau tas nusikalstamas veikas. Tai, nu pati sistema, kaip ir pradžioj sakiau, supuvusi ir, deja, nu čia problema didžiausia yra. Mes neturime tos, tokios, šiuolaikiškos pataisos sistemos ir administracijos požiūrio į būtent tą asmenį, kurį... į asmenį, kurie ten laiko.

[00:22:19]

A: Mhm, mhm, aišku. Kitas klausimas būtų – kaip vertinate gal kitų šalių praktiką bausmių sistemoje, gal net būtent iš abolicionistinės perspektyvos, ir ar yra kažkokių konkrečių aspektų kuriuos, jūsų nuomone, būtų naudinga pritaikyti, kad ir Lietuvoje?

I: Tai žinoma. Mes nuolatos sekame tą gerąją praktiką ir ja vadovaujamasi, tai tose valstybėse, ten kokia paimkim, kad ir Šiaurės Amerika, Kanada arba Vakarų Europa, ar ne, Olandija, ten kokia Vokietija, taip? Kur tų pavyzdžių, gausybė skandinavų valstybės, kur, iš tikrųjų, yra daug galimybių tiems asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, na išeiti iš to liūno, taip sakykim, taip? Tai yra labai daug taikoma alternatyvų ir, sakykim, na to lygtinio paleidimo tokių galimybių, kada žmogus gali būti kontroliuojamas būnant laisvėje ir kartu darant jam teigiamą poveikį, sakykim, jo elgesiui. Panašiai kaip ir... na, netgi būnant tuose pataisos namuose su galimybe išeiti į laisvę, sakykim, vėliau sugrįžtant, ar ne, į tuos pataisos namus. Tai yra, vėlgi, tai veikia visa sistema, yra visa sistema valstybės sutvarkyta taip, kad nuo, sakykim, nuo teisėjo iki to socialinio darbuotojo ar ten to, kuris gali daryti įtaką tam asmeniui, veiklos. Tai yra, na, vėlgi, kažkokia tai, na, kryptinga valstybės politika šitam kontekste, ko pas mus nėra. Mes galim turėti gerus siekius, bet mes negalėsime to žmogaus, nu tas pats, žiūrėkit su apykojėm, kur žmogus galėtų būti kontroliuojamas laisvėje, bet nėra apykojų kiekio, kiekybine prasme – nėra. Jisai sako „Aš norėčiau“ ir yra galimybė tą daryt, nėra galimybės, nes nėra finansinių išteklių tą apykoję jam uždėt. Tai vienas dalykas, kitas dalykas, vėlgi, na sakykim, finansiniai ištekliai susiję su tų žmonių, kurie dirba šitoj srityje rengimo, jų atlyginimų, jiems atlyginimų mokėjimo, taip? Vistiek kažkas turi daryti tą įtaką, taip pat, neturim, tai... na vat, šitoj vietoj, deja, pati valstybė tokį požiūrį pasirinkus ir, ir mes tikrai galim sakyti „Taip, yra geroji praktika, ten puikiai tvarkosi“, tai kažkokius fragmentus mes nukopijuojam, paimam, bet pilnai adaptuoti nėra galimybės.

A: Mhm, aha. O kitas mano klausimas, iš tiesų, mes jau daug aspektų aptarėm šituo klausimu ir, kaip ir, daug atsakėt, bet, na tiesiog, kad būtų gal toks struktūruotas labiau atsakymas ir aiškus, tai vistiek paklausiu. Tai kokie bausmių sistemos pokyčiai yra reikalingiausi Lietuvai, šiuo momentu, jūsų nuomone?

I: Jo, pirmas dalykas mes aišku jau... aš tada neliesiu tos dalies, kur kalbėjau apie griežtą baudžiamąją politiką, kadangi daug asmenų būtent dėl to atsiduria pataisos namuose. Tai, aš, vėlgi, ką pirmiausiai reikėtų, ko gero, padaryti, tai yra, vėlgi, keisti patį požiūrį pataisos įstaigų vadovų ir administracijos į nuteistuosius, kadangi jie yra lygiai tokie pat visuomenės nariai, kaip ir mes, taip? Ir tas požiūrio buvimas, tokio, na, žmoniško požiūrio buvimas, užtikrinimas jų pagrindinių teisių būnant pataisos namuose, ko gero, sąlygotų pirminiai žingsniai link pasikeitimo. Dabar to nėra, į ta nuteistąjį žiūrima kaip į na... kažkokį tai, kaip čia tą žodį tokį gražų surast, ne į žmogų žiūrima, bet

kaip į gyvulį kažkokį, taip? Tai yra kažkokį kitokį elementą, visuomenės narį, taip? Kad jis neturi jokių teisių ir, kad jo, būtent, vieta yra čia, o jisai pats kaltas, dėl to, kad atsidūrė ten. Tai vat, to požiūrio kaita, šiuolaikiškas požiūris į nuteistuosius turėtų būti vienas iš pirmų žingsnių.

A: Mhm.

[00:27:13]

I: Antras dalykas, būtent pataisos namų pati struktūra. Tai yra, vėlgi, metai iš metų niekaip negalima kontroliuoti asmenų, kurie jau pakliuvę į pataisos namus. Mes susiduriame su, žiūrėkit kokiais paradoksis gyvenime, mes turime baudžiamųjų bylų, kuomet teisiami nuteistieji, už nusikalstamą susivienijimą būnant pataisos namuose. Tai yra, kai pasakai užsienio kolegoms kas tai yra, tai jie perklausia „Nuteisieji? Nusikalstamas susivienijimas? Tai yra, jiegi jau uždaryti, jie nelaisvėje“. Tai ką tai pasako? Tai parodo, kad visiškai nekontroliuojama sistema, vartai užsidarė pataisos namų ir ten savos taisyklės, sava tvarka, kastos, tai yra, vat čia antras tas dalykas, ką reikia būtinai sutvarkyti būtent viduje pataisos namų, kad tie asmenys, kurie tenai niekuo dėti su jokiais organizuotais nusikaltimais, su narkotikais, turėtų galimybę, kažkaip tai, na... kitoj toj zonoj dirbti ir integruotis į visuomenę greičiau nei... užkirsti galimybes vieniems su kitais bendrauti, sakykim, kad nedarytų to neigiamo poveikio, taip? Tai yra, vėlgi, visas spektras veiksmų, kurie būtini atlikti, kad ten juos sutvarkyti viduje. Beje, mes juo izoliuojam, bet, kaip ir sakiau, tik tai dėl to, kad jie yra nelaisvėj, o toliau jie gyvena tą įprastą gyvenimą ir nusikalstamą gyvenimą. Tai čia paradoksas valstybės. Va čia svarbiausi žingsniai: būtent požiūrio keitimas, pataisos įstaigų reforma ir administracijos rengimas bendrauti su tokiais asmenim.

A: Jo, jo, mhm. Gerai, bus vienas, kaip, labai bendras ir toks kaip priešpaskutinis klausimas, tai – kaip manote, kokia laukia bausmių sistemos ateitis Lietuvoje?

I: Aš, vis dėlto, esu optimistas visą laiką ir galvoju, kad na kažkaip vistiek, ateis laikas kai mes turėsime pasikeisti ir pasikeisti ne ta linkme, kad štai, pažada kažkas iš politikų, kad štai vat nebeliks Lukiškių kalėjimo, taip? Ir problema išspręsta, tai, lyg ir, problema išspręsta, iš tikrųjų, Lukiškių kalėjimas tuščias, vat man prieš pat langus stovi, kabinete, bet kas iš to? Problema neišspręsta, nuteistieji perkelti į pataisos namus, kurie užgrūsti, perkimšti, taip? Vėlgi, tos kontrolės absoliučiai nebeliko, tai, nu kažkokia turi būti aiški vizija valstybės, ką mes norime daryti su tais pataisos namais. Jeigu, štai nuteistųjų skaičiai per dideli, mus kritikuoja ten įvairios komisijos ir tarptautiniai ekspertai, ar ne? Na tai paima ten dalį, kažkokį tai, sakykim na... sakykim, lygtinio instituto pagalba ten paleidžia dalį tų asmenų, taip? Arba ten, sakykim, kažkokie tai proginiai amnestijos įstatymai, kur, na, sumažėja tas skaičius, bet kitoj vietoj pradeda didėti, nes tos vat bausmės griežtos ir yra, nori

nenori, vėl tas skaičius didėja. Na, tai vat, reikalingas, vėlgi, bendras, kažkoks tai, rodikilis visų institucijų, tiek ir teisėsaugos, tiek ir valstybės, taip? Kad na, mes norime šitą sistemą pakeisti ir pakeisti gerąja linkme, taip? Tai šitoj vietoj tos vizijos, deja, nėra. Nu aš tikiu, kad, sakykim na, nauji politikai, kurie ateina, jauni, nauji žmonės, kurie turi savo viziją, galbūt, jie sugebės tą įtakoti. Bet čia tik tai kartu veikiant, jeigu nebus, vėlgi, politinės valios – nieko neišeis iš to.

A: Mhm.

I: Ta, sakykim, mobiliųjų telefonų pataisos namuose naudojimas, narkotinių priemonių naudojimas, taip? Tai rodo, vėlgi, metai iš metų ta problema kvestionuojama, bet neišsprendžiama. Tai nereikėtų tai suartinti su politiniu kažkiu šūkiu arba va „Aš, ten, padarysiu taip, kad neliktų telefonų mobiliųjų“ čia nerodiklis ir neišspręs problemos.

A: Mhm. Bet, apskritai, kaip minėjote, gan optimistiškai, ar ne, žiūrit? Kad, na, tie pokyčiai turėtų įvykti ir jie gan teigiami turėtų būti? Ar taip supratau?

I: Aš galvoju, kad čia, vienas dalykas, kad, vis dėlto, požiūris vat tas keisis valstybės ir aš matau ką, pavyzdžiui, patys nuteistieji, kaip jie gina savo teises, jie dabar vis daugiau ir daugiau galimybių turi per ombudsmeno institutą, taip? Per Seimo kontrolierių įstaigą, jie kovoja už savo teises, nu, čia klausimas pagrįstai, nepagrįstai, dažnai būna ir nepagrįstai skundžia, bet, iš tikrųjų, jie jau įgyvendina per šitą instituciją savo teises. Teismai, administraciniai, kurie įvertina ir įkalinimo sąlygų blogą buvimą ir ten, sakykim, sanitarinių, higieninių sąlygų, visokių pasimatymų su artimaisiais, tau yra, vis daugiau ir daugiau jie, na, patys matydami, kad neturi kitos išeities jie, per kitas institucijas, tas problemas iškelia ir tai nenaudinga valstybei, nes, vėlgi, tie tarptautinės institucijos ir tarptautiniai ekspertai mato, kas yra šalyje ir tie neigiami vertinimai, taip pat, neprideda plusių pačiai valstybei, pačiai, sakykim, valdžiai, kuri yra būtent šiuo metu valdžioje. Tai, aš manau, kad visa tai irgi prisideda prie to požiūrio keitimo, būtent pataisos įstaigų.

[00:33:43]

A: Mhm. Gerai, aišku, ir tada, na, kaip paskutinis mano klausimas, tai ar pateiktą informaciją, kur man suteikt, norėtumėt kažkaip papildyti kažkokia kita svarbia informacija ar pastebėjimais arba, gal, tiesiog kažką dar turit pastebėt ko, tiesiog aš nepaklausiau? Gal, arba, nežinau, kažką pažymėt?

I: Taip, šitoj vietoje, aš tikrai džiaugiuosi, kad ir mokslinė srytį žmonės bando tą problemą kelti ir vertinti iš mokslo pozicijų, reiškia, nes, iš tikrųjų, tai, ko gero, skaudulys yra. Ir aš vat kaip teisėjas pats siųsdamas tuos žmones už grotų, aš, kartais, neturiu kitos išeities kaip tikrai pasiūsti jį ten. Nes, netgi ta įstatyminė bazė, bausmių skyrimo kontekste, jinai irgi netobula yra ir, sakyčiau, šitoj vietoj

kalbant apie kažkokį geresnį pataisos įstaigų funkcionavimą, reikėtų kartu vertinti ir patį bausmių skyrimo procesą. Tai yra, kad teisėjas, teismai, turėtų įvertinti labai neformaliai žmogaus asmenybę, kuris padarė nusikalstamą veiką, jo realiais galimybės atlyginti žalą ar realias galimybes pakeisti savo elgesį būnant pataisos namuose arba ne tik pataisos namuose, paskiriant kitokią bausmę, taip? Yra tas vat subalansuotas toksai bausmių skyrimo procesas, kas, beje dabar irgi iškreiptas yra, tai vat šitoj vietoj, galbūt, būtų tiek. Ir, aišku, vat kaip ir sakiau pradžioj, reikalinga būtinai peržiūrėti sankcijų griežtumo kontekstą, nes jisai neadekvatus yra. Ir vis labiau, ir labiau atsiranda tokių keistų momentų, kada tenka vertinti ir pačiam teisėjui, pavyzdžiui, Olandijoje žmogus parūkė žolės ir atvažiuoja po kelių dienų, su automobiliu, į Lietuvą. Ten egzistuoja lengvų naroktikų ta politika, vadinama laisva, kur tu nebaudžiamas gali tai daryti, bet pervaziavai per keletą valstybių, jau čia yra baudžiama. Tai vat tas vienodumo kontekstas, būtent baudžiamųjų įstatymų prasme, jisai irgi ateina vis labiau į tas valstybes, kurios, taip sakykim, naujos Europos Sąjungos narės, taip? Šitam kontekste, ko gero, irgi požiūris keisis, kaip ir keisis tas požiūris ir į pataisos sistemą. Tai vat tiek.

A: Gerai, na dėkui tada, iš tikrųjų, jums.